

DIGITALES ARCHIV

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft
ZBW – Leibniz Information Centre for Economics

Jora, Octavian-Dragomir; Dinga, Ene; Ionescu, Gabriela-Mariana

Book

Viitorul Uniunii Europene: riscuri și scenarii pentru 2030 : o uniune coezivă în fața provocărilor globale

Provided in Cooperation with:

European Institute of Romania (EIR), Bucharest

Reference: Jora, Octavian-Dragomir/Dinga, Ene et. al. (2022). Viitorul Uniunii Europene: riscuri și scenarii pentru 2030 : o uniune coezivă în fața provocărilor globale. București : Institutul European din România.

http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2022/03/Studiu-SPOS-1_Viitorul-Europei_clean_final_site.pdf.

This Version is available at:

<http://hdl.handle.net/11159/8523>

Kontakt/Contact

ZBW – Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft/Leibniz Information Centre for Economics
Düsternbrooker Weg 120
24105 Kiel (Germany)
E-Mail: [rights\[at\]zbw.eu](mailto:rights[at]zbw.eu)
<https://www.zbw.eu/econis-archiv/>

Standard-Nutzungsbedingungen:

Dieses Dokument darf zu eigenen wissenschaftlichen Zwecken und zum Privatgebrauch gespeichert und kopiert werden. Sie dürfen dieses Dokument nicht für öffentliche oder kommerzielle Zwecke vervielfältigen, öffentlich ausstellen, aufführen, vertreiben oder anderweitig nutzen. Sofern für das Dokument eine Open-Content-Lizenz verwendet wurde, so gelten abweichend von diesen Nutzungsbedingungen die in der Lizenz gewährten Nutzungsrechte.

<https://zbw.eu/econis-archiv/termsfuse>

Terms of use:

This document may be saved and copied for your personal and scholarly purposes. You are not to copy it for public or commercial purposes, to exhibit the document in public, to perform, distribute or otherwise use the document in public. If the document is made available under a Creative Commons Licence you may exercise further usage rights as specified in the licence.

Institutul
European
din România

Viitorul Uniunii Europene: riscuri și scenarii pentru 2030. O uniune coezivă în fața provocărilor globale

Octavian-Dragomir JORA (coordonator)

Ene DINGA

Gabriela-Mariana IONESCU

STUDII DE
STRATEGIE
ȘI POLITICI

SPOS 2021

NR. 1

Studii de Strategie și Politici SPOS 2021

Studiul nr. 1

***Viitorul Uniunii Europene: riscuri și scenarii pentru
2030. O uniune coezivă în fața provocărilor globale***

Autori:

Octavian-Dragomir JORA (coordonator)

Ene DINGA

Gabriela-Mariana IONESCU

BUCUREȘTI

2022

Coordonator de proiect din partea Institutului European din România: Eliza VAȘ

© Institutul European din România, 2022

Bd. Regina Elisabeta 7-9

Sector 3, București

www.ier.gov.ro

ISBN online: 978-606-8202-70-9

Studiul exprimă opinia autorilor și nu reprezintă poziția Institutului European din România.

Despre autori

Octavian-Dragomir Jora (n. 1980) este conferențiar universitar doctor la Facultatea de Relații Economice Internaționale, Academia de Studii Economice din București. Printre temele de interes, exersate deopotrivă pe latură didactică și de cercetare, se numără bazele instituționale micro ale proceselor globale, geopolitica și geoeconomia civilizației și culturilor, prospectiva strategică. Este (co)autor a peste 100 de lucrări prezentate și publicate pe plan național și internațional, fiind distins cu prestigioase premii din partea comunității profesionale – Premiul „Eugeniu Carada” pentru economie, decernat de MLNR și Academia Română; Premiul AFER pentru „cartea de economie a anului”; alte distincții la conferințe internaționale etc. –, fiind și editor al revistei științifice *Ţconomica*. Ziarist cu experiență, cu un portofoliu de peste 1000 de articole, multiplu laureat – Premiul „Florin Petria”, acordat de juriul Finmedia; Premiul „Tânărul Jurnalist al Anului”, din partea Fundației Freedom House și Edipresse AS; Premiul „Reporter European” etc. –, este un pasionat artizan de produse media (*The Market for Ideas* și altele). În același timp, este prezentatorul emisiunii *Investiții în România!*, dedicată promovării mediului de afaceri autohton peste hotare și difuzată de canalul TVR Internațional.

Ene (Emil) Dinga (n. 1956) este economist, profesor universitar de economie teoretică și epistemologie economică, cercetător științific gradul 1 la Academia Română, unde conduce programe de doctorat în domeniul economic. A absolvit Facultatea de Cibernetică Economică din cadrul ASE București. A publicat 11 cărți originale de specialitate (7 – unic autor, 4 – coautor), 4 traduceri de specialitate (din engleză și franceză, autor sau coautor), a coordonat 5 cărți originale de specialitate, a publicat peste 100 de articole științifice și a elaborat sau a participat la elaborarea a aproximativ 60 de studii/proiecte de cercetare. Expertiza principală este în macroeconomie, filosofie/metodologie/epistemologie economică, economie cantitativă și economie europeană. Conduce Seminarul de Logică și Metodologie a Cunoașterii Economice „Nicholas Georgescu-Roegen”, la Academia Română, dedicat doctoranzilor și tinerilor cercetători. A făcut parte din Guvernul României, în perioada 2004-2005, ca ministru al integrării europene. În paralel, a publicat 3 cărți de poezie, 4 de aforisme și una de proză scurtă. Este căsătorit (cu Paula) și locuiește în București.

Gabriela-Mariana Ionescu (n. 1965) este absolventă a Academiei de Studii Economice din București. Este doctor în management și doctorandă la Școala de Studii Avansate a Academiei Române. Și-a finalizat studiile postdoctorale la Academia Română în anul 2015. A lucrat în domeniul cercetării științifice tehnologice timp de 8 ani, desfășurând activități de elaborare, coordonare și implementare a diferitelor proiecte de cercetare. A lucrat în cadrul Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior timp de 14 ani, dobândind o experiență relevantă în elaborarea documentației de evaluare a programelor universitare. Timp de mai bine de trei ani a fost consilier parlamentar în Parlamentul României pe probleme de ocupare și probleme generale ale pieței muncii din România / Uniunea Europeană. Este autoarea mai multor lucrări științifice și capitole de carte pe teme economice și sociale. Interesele sale de cercetare includ justiția socială la nivel european, inovarea și previziunea socială, inegalitatea economică și socială, modelul social al economiei europene, analiza și proiectarea instituțională.

About the authors

Octavian-Dragomir Jora (b. 1980) is Associate Professor, Ph.D., Habil., at the Faculty of International Business and Economics, the Bucharest University of Economic Studies. Among his intellectual interests, developed in both teaching and research endeavours, there can be mentioned the micro institutional foundations of global processes, the geopolitics and geoeconomics of civilization and cultures, and strategic foresight. (Co-)author of over 100 works presented and published nationally and internationally, he has been awarded prestigious distinctions within the professional community – the “*Eugeniu Carada*” Prize for Economics, by the NGLR and the Romanian Academy; 1st Prize for “the best economics book of the year”, by the AFER; “best paper” awards at international events –, being also the editor-in-chief of the *Œconomica* scientific journal. Experienced journalist, with a portfolio of over 1000 articles, some of them received with media honours – the “*Florin Petria*” Award for Journalism, from Finmedia; the “*The Young Journalist of the Year*” Award, by Freedom House and Edipresse AS; 1st Prize “*European Reporter*” etc. –, he remains a passionate mass-media artisan (founding *The Market for Ideas*). Concomitantly, he hosts the *Invest in Romania!* TV show, that promotes the national economy worldwide, broadcasted by the TVR International channel.

Ene (Emil) Dinga (b. 1956) is an economist, university professor of theoretical economics and economic epistemology, 1st degree scientific researcher at the Romanian Academy, where he coordinates doctoral programs in economics. He graduated from the Faculty of Economic Cybernetics, within the Bucharest University of Economic Studies. He has published 11 original specialty books (7 – sole author, 4 – co-author), 4 specialty translations (from English and French, author or co-author), edited 5 original specialty books, published over 100 scientific articles, and has developed or participated in the development of about 60 studies/research projects. The main expertise is in macroeconomics, philosophy/methodology/epistemology, quantitative modelling and European economics. He leads the Seminar on the Logic and Methodology of Economic Knowledge “*Nicholas Georgescu-Roegen*”, at the Romanian Academy, dedicated to doctoral students and young researchers. He was part of the Romanian Government, during 2004-2005, as Minister of European Integration. In parallel, he published 3 books of poetry, 4 of aphorisms and one of short prose. He is married (to Paula) and lives in Bucharest.

Gabriela-Mariana Ionescu (b. 1965) graduated from the Bucharest University of Economic Studies. She has a Ph.D. in Management and is a Ph.D. student at the School of Advanced Studies of the Romanian Academy. She completed her postdoctoral studies at the Romanian Academy in 2015. She worked in the field of technological scientific research for 8 years, carrying out activities for the development, coordination and implementation of various research projects. She worked for the Romanian Agency for Quality Assurance in Higher Education for 14 years, gaining relevant experience in the preparation of documentation in the evaluation of university programs. For more than three years she served as a parliamentary adviser to the Romanian Parliament on employment and general labour market issues in Romania / the European Union. She authored a number of scientific papers and book chapters on economic and social phenomena. Her research interests include social justice at European level, social innovation and foresight, economic and social inequality, the social model of the European economy, institutional analysis and design.

Cuprins

Sinteza studiului	8
Executive summary	11
Introducere	14
1. Contextul și scopul cercetării	14
2. „Vox populi” – Conferința privind viitorul Europei	15
Capitolul 1. Starea actuală a Uniunii Europene și orizontul anului 2030: coordonate interne și externe.....	18
1.1. Viziune, provocări, riscuri și oportunități interne.....	18
1.2. Tabloul provocărilor, riscurilor și oportunităților interne pentru Uniunea Europeană.....	18
1.3. Preocupări de ordin intern cu privire la situația curentă și evoluțiile potențiale la orizontul anului 2030	20
1.4. Viziune, provocări, riscuri și oportunități externe.....	26
1.5. Tabloul provocărilor, riscurilor și oportunităților externe pentru Uniunea Europeană.....	27
Capitolul 2. Evaluarea riscurilor la adresa Uniunii Europene și a opțiunilor disponibile de gestionare a acestora, la orizontul anului 2030.....	34
2.1. Risc și incertitudine privind construcția Uniunii Europene la orizontul anului 2030	34
2.2. Evaluarea principalelor riscuri interne: definire, arie de cuprindere, manifestare și impact temporal.	35
2.3. Evaluarea principalelor riscuri externe: definire, arie de cuprindere, manifestare și impact temporal.	38
Capitolul 3. Posibile scenarii privind orizontul anului 2030 pentru Uniunea Europeană ...	41
3.1. Exerciții de perspectivă privind construcția Uniunii Europene la orizontul anului 2030 ..	41
3.2. Scenarii privind Uniunea Europeană la orizontul anului 2030.....	42
Concluzii și recomandări	53
1. Concluzii.....	53
2. Recomandări.....	54
3. Considerații finale privind viitorul Europei.....	55
Anexe	57
<i>Anexa nr. 1.</i> Indicatori de convergență nominală și reală în Uniunea Europeană.....	58
<i>Anexa nr. 2.</i> Metodologie de estimare cantitativă a riscurilor	61
<i>Anexa nr. 3.</i> Robustețe, reziliență și antifragilitate în structura și funcționarea UE la orizontul anului 2030	67
<i>Anexa nr. 4.</i> Metodologie de fundamentare a scenariilor elaborate	70
<i>Anexa nr. 5.</i> Set de scenarii privind Uniunea Europeană la orizontul anului 2030.....	74
Bibliografie selectivă	90

Listă de tabele

Tabelul nr. 1 Provocări, riscuri și oportunități interne pentru Uniunea Europeană	19
Tabelul nr. 2 Provocări, riscuri și oportunități externe la adresa Uniunii Europene	28
Tabelul nr. 3 Evaluarea calitativă a riscurilor interne la adresa UE, la orizontul anului 2030	35
Tabelul nr. 4 Evaluarea calitativă a riscurilor externe la adresa UE, la orizontul anului 2030	38
Tabelul nr. 5 Indicatori de convergență economică nominală	58
Tabelul nr. 6 Indicatori de convergență economică reală	59
Tabelul nr. 7 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru tipurile de risc intern	61
Tabelul nr. 8 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru termenii de impact ale riscului intern	62
Tabelul nr. 9 Probabilitățile Bayes apriori combinate pentru actualizarea riscurilor interne în UE	62
Tabelul nr. 10 Distribuirea probabilității medii a clasei de risc pe riscurile interne individuale (I)	62
Tabelul nr. 11 Distribuirea probabilității medii a clasei de risc pe riscurile interne individuale (II)	63
Tabelul nr. 12 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru tipurile de risc extern	64
Tabelul nr. 13 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru termenii de impact ale riscului extern	64
Tabelul nr. 14 Probabilitățile Bayes apriori combinate pentru actualizarea riscurilor externe în UE	64
Tabelul nr. 15 Distribuirea probabilității medii a clasei de risc pe riscurile externe individuale (I)	65
Tabelul nr. 16 Distribuirea probabilității medii a clasei de risc pe riscurile externe individuale (II)	65
Tabelul nr. 17 Structura asumpțiilor	70
Tabelul nr. 18 Scenariul fenomenologic S1/P-R	74
Tabelul nr. 19 Scenariul fenomenologic S2/P-A	76
Tabelul nr. 20 Scenariul fenomenologic S3/C-R	78
Tabelul nr. 21 Scenariul fenomenologic S4/C-A	80
Tabelul nr. 22 Scenariul fenomenologic S5/R-R	82
Tabelul nr. 23 Scenariul fenomenologic S6/R-A	84
Tabelul nr. 24 Scenariul fenomenologic S7/O-R	86
Tabelul nr. 25 Scenariul fenomenologic S8/O-A	88

Listă de figuri

Figura nr. 1 Poziționarea bi-criterială a probabilității bayesiene apriori de producere a riscurilor interne	61
Figura nr. 2 Poziționare posibilă a claselor de riscuri interne la orizontul anului 2030	63
Figura nr. 3 Poziționarea bi-criterială a probabilității bayesiene apriori de producere a riscurilor externe	64
Figura nr. 4 Poziționare posibilă a claselor de riscuri externe la orizontul anului 2030	66
Figura nr. 5 Logica instituțională a relației PRO-RRA, la orizontul anului 2030	69

Sinteza studiului

Studiul de față este gândit ca un aport la reflecția în contextul Conferinței privind viitorul Europei, având în vedere analiza riscurilor interne, amenințărilor externe și a oportunităților care pot influența în mod pozitiv sau negativ viitorul Uniunii Europene. Pe baza elementelor identificate, vor fi elaborate scenarii de evoluție a Uniunii pentru orizontul de timp 2030. Studiul analizează impactul specific al riscurilor și oportunităților asupra României, în calitatea de stat membru UE. Cercetarea analizează traiectoria UE și cea a României, oferind o imagine a punctelor de convergență sau a ariilor în care trebuie investit.

Obiective

Pornind de la scopul acestui studiu, obiectivele specifice urmărite sunt:

1. Analiza succintă a stadiului în care se află Uniunea Europeană în prezent, cu accent particular pe starea și calitatea democrațiilor europene, precum și asupra elementelor economice și sociale cu impact asupra coeziunii UE, în termeni de performanță și acțiune;
2. Identificarea riscurilor interne și a amenințărilor externe cu care se confruntă Uniunea Europeană în prezent sau s-ar putea confrunța până în 2030, respectiv a oportunităților care pot influența în mod pozitiv viitorul UE;
3. Elaborarea unor scenarii pentru 2030 cu privire la viitorul Uniunii Europene, cu prezentarea factorilor și fenomenelor conexe, inclusiv prin prisma perspectivelor creșterii coeziunii Uniunii (acțiune și performanță).

Metodologie

Metodologia de realizare a acestui studiu, esențialmente calitativă și moderat cantitativă, include următoarele:

- Analize/evaluări ale principalelor fenomene și procese contemporane, având diferite naturi, cu care construcția europeană se confruntă (sau se poate confrunța) în perioada 2021-2030;
- Analize/evaluări instituționale la nivelul UE privind adâncimea instituțională, funcționarea și comportamentul (previzibile sau dezirabile ale) uniunii în contextul perioadei de interes;
- Analize de tip scenariu, proiectate și sistematizate având drept coordonate de bază asumțiile/ipotezele, consecințele obiectivării lor și, finalmente, gestionarea consecințelor.

Structură

Organizarea studiului urmează succesiunea logică a obiectivelor definite și convenite, construite astfel încât atingerea lor să se realizeze consecutiv/progresiv.

Capitolul 1 definește viziunile și misiunile (internă și externă ale) Uniunii, oferind un tablou comprehensiv de provocări, riscuri și oportunități (PRO), din care sunt selectate elementele care, atât în stadiul actual, cât și în dinamică, la orizontul 2030, suscită cel mai mare interes în UE: tendințele extremiste/naționaliste; declinul/regresul democratic; participarea cetățenească, amenințări hibride, inclusiv dezinformare; valori europene și multilateralism; emergența unor mișcări sociale noi legate de schimbările climatice sau de inegalitățile economice și sociale; efectele digitalizării asupra societății, inclusiv asupra muncii.

Capitolul 2 evaluează calitativ și estimează cantitativ probabilitățile de producere a riscurilor în baza unei metodologii originale, descrise detaliat într-o anexă dedicată. Tot în anexă, și tot cu titlu de modelare originală a modalităților de a înțelege abstract proprietățile ecosistemului UE (înainte de a le aborda concret), formulate aici în termeni de robustețe, reziliență și antifragilitate (RRA) și conexe cu categoriile pro: din această perspectivă, robustețea asigură tratarea provocărilor, reziliența asigură tratarea riscurilor, în timp ce antifragilitatea asigură tratarea oportunităților (prin conversiunea perturbărilor/șocurilor în oportunități/avantaje).

Capitolul 3 este dedicat elaborării scenariilor, pe două rute. Prima rută delimitează sub formă tabelară 8 scenarii (pornind de la patru grade de determinare – pesimism, conservatorism, realism și optimism –, fiecare cu câte două grade de activism – pasiv și activ), într-un format care poate fi adoptat și adaptat în exerciții viitoare. Cea de-a doua rută, explicit euristică, simplifică asumpțiile din scenariile generice, alegând apoi un set de provocări, riscuri și oportunități dominante și propunând un narativ astfel încât să evidențieze atât modalități de gestionare, la nivel comunitar, a consecințelor, cât și poziționări rezonabile pentru România.

Astfel, Scenariul 1 are în vedere un climat grevat de neîncredere/dezamăgire, fertil populismului, care capitalizează percepția pierderii de putere a statului național – în configurații comunitare/globale, din motive deopotrivă conjuncturale (ex. ca efecte ale crizei sanitare) sau aparent statornicite. De la atitudini xenofobe față de migranți până la denunțarea raportului de schimb în comerțul internațional cu resurse critice, acestea se decontează prin scepticism față de proiectul comunitar, favorizându-se un discurs izolaționist, protecționist și ultra-suveran. Aliații de serviciu ai acestor atitudini sunt exprimările de tipul știri false, zvonuri și teorii conspiraționiste.

Scenariul 2 conturează un context în care, la nivelul statelor membre, cooperarea este translatată spre întărirea funcționalității pieței unice. Rațiunea majorității statelor membre devine aceea de a extrage maximum de valoare adăugată din libertățile de circulație, cu minimum de renunțări la prerogative naționale (dacă nu chiar cu dorința de a recupera dintre acestea). Coeziunea prin politici este rezervată statelor dispuse să exploreze și să exploateze astfel de formate, în „cluburi” și sectorial, în timp ce prevalentă devine opinia coeziunii „prin piață”. Marile state europene pot căuta să patroneze sub-grupările din cercuri/cu viteze diferite, dar și să fie port-drapelul unei UE care transmite comunității internaționale că vrea, poate și știe să-i ofere o „pax et prosperitas europaea” [*pace și prosperitate europeană*].

În ceea ce privește Scenariul 3, acesta pornește de la asumpția că ultimele două crize economice (financiară din 2008, respectiv, sanitară din 2020), dincolo de mobilizarea excepțională de resurse publice la nivel comunitar (aferele CFM, completat de NextGenEU), nu au putut modifica o imagine a unei UE deopotrivă „a coeziunii”, dar și „a inegalilor”. Se manifestă tendințe de revalorizare a națiunii și chiar de supraordonare a acesteia, ca semnificație și relevanță, în raport cu comunitatea europeană. Piețele (internă și externă) sunt considerate a fi mediul predilect de propagare a inegalităților, iar justiția socială revine în prim-plan. Noul puseu al „Europei sociale” se prelungește în discursul extern – drepturile omului, condițiile minimale de muncă, venituri decente, toate devin condiționalități în a aprofunda relațiile economice cu țări terțe. Complicațiile apar când acestea sunt și furnizori de resurse economice critice. Uniunea este, așadar, chemată să aleagă între un ton etic, coerent intern și extern, și unul, mai degrabă, eficient.

Privitor la Scenariul 4, în UE se înțelege faptul că, deși persistă un natural sentiment de inegalitate, acesta poate fi metabolizat printr-o combinație bine dozată între concederea particularităților (individuale, sectoriale, regionale sau naționale) și constatarea unor proprietăți comune. Subsidiaritatea poate fi cel mai bun administrator al inegalității – impactul maxim al unei decizii

se asigură atunci când subiectul decizional coincide cu subiectul interesat nemijlocit (ex., local) de rezolvarea problemei în cauză. Deși limitată (ca aplicabilitate), latura comunitară poate fi însă întărită: „să facem mai puțin mai bine”. De pildă, dacă în Europa coezivă se caută inovațiile, ele pot fi nu doar tehnologice, ci și sociale.

Scenariul 5 subliniază faptul că investigațiile cu privire la democrație și statul de drept în lume arată un trend descrescător al numărului de democrații liberale. Ordinea politică globală pare a privilegia stiluri autoritare de guvernare, iar această tendință nu ocolește nici statele membre ale Uniunii. Cu toate că doar Ungaria și Polonia au fost caracterizate prin tendințe iliberale, în Europa sunt și alte state vulnerabile. Democrația liberală este importantă nu doar ca atare, ci și pentru că reprezintă un adaptor al globalizării, mai ales într-o UE preocupată să sprijine tranzițiile juste. În condițiile în care globalizarea – bazată pe libertate și reguli responsabile – optimizează producerea/distribuția prosperității în lume, caracterul democratic al Uniunii/statelor membre are, cel puțin teoretic, darul de a asigura cea mai bună experiență a globalizării – ca libertate și echitate – pentru consumatorul-și-cetățeanul european.

Pentru Scenariul 6, relația dintre democrație și problemele de mediu domină agenda internă și externă a Uniunii. Poluarea, considerată în trecut un „rău necesar” (pentru a produce bunuri și servicii) este văzută ca inacceptabilă în contextul schimbărilor climatice. Acestea din urmă produc câștigători și perdanti; dar la fel și țintele climatice. Dezechilibrele naturale și tranzițiile verzi nu se fac peste noapte, fie și cu concursul digitalului, considerat apriori aliat al mediului; combustibilii fosili rămân o marfă la mare căutare și o armă de constrângere – exercitată asupra Uniunii, dar mai ales în vecinătățile ei (ex., Federația Rusă continuă să-și procure „loialități energetice”, amorsând vecinătățile UE).

Scenariul 7 prezintă ipoteza că UE ar vrea mai multă robustețe, conștientă fiind că originalul său format rămâne, în pofida atributelor „federative”, mai curând apropiat de interguvernamentalism, cu limitările de rigoare în mobilizarea de capacități mai ales în exprimări de politică externă și securitate – pe un eșichier global tensionat, cu rivalități cultural-ideologice, precum și economico-ecologice. Cum federalizarea continuă să fie o opțiune care poate redeschide animozități interne, dar și cum competiția geopolitică globală cere o anumită greutate instituțională, Uniunea este forțată să devină mai ambițioasă. Formatul confederativ pare o opțiune potrivită, reținând la nivel de autoritate superioară doar acele puteri care în calculul consimțământului public pot fi cedate fără a fi privite ca pierdute.

Ultimul scenariu discută eventualitatea creării Statelor Unite ale Europei. Aflată constant sub tirul amenințărilor hibride – venite atât pe filiera virtuală a noilor tehnologii cibernetice, cât și prin intruziuni de tip fizic –, UE se confruntă, la mai bine de 75 de ani de la finele celui de-Al Doilea Război Mondial, cu un incident de tip agresiune militară la granița de răsărit, efect al escaladării unor demonstrații de forță între NATO și Rusia. Deși oprit înainte de a degenera, evenimentul reconfirmă teza istorică potrivit căreia amenințările din afară pot spori unitatea dinăuntru. Printr-un angajament politic fără precedent, cu asumarea respectării diversității culturale/identitare a națiunilor europene, dar și cu liantul compus din statul de drept și libertățile economice, se demarează crearea „Statelor Unite ale Europei”.

Executive summary

This study is presented as a contribution to the reflection process in the context of the Conference on the Future of Europe, considering the analysis of internal risks, external threats and opportunities that can positively or negatively influence the future of the European Union. Based on the elements identified, scenarios for the evolution of the Union for the 2030-time horizon will be developed. The study analyses the specific impact of risks and opportunities on Romania as an EU Member State. The research looks at the trajectory of the EU and Romania, providing a picture of the points of convergence or areas to be developed.

Objectives

Based on the purpose of this study, the specific objectives are:

1. A brief analysis of the state of play of the European Union today, with particular emphasis on the state and quality of European democracies, as well as on economic and social elements impacting on EU cohesion, in terms of performance and action;
2. Identifying the internal and external threats that the European Union is currently facing or may face by 2030, i.e., opportunities that can positively influence the future of the EU;
3. Advance scenarios for 2030 regarding the future of the European Union, with an overview of related factors and phenomena, including in light of the perspectives of increasing the Union's cohesion (action and performance).

Methodology

The methodology for carrying out this study, essentially qualitative and moderately quantitative, includes the following:

- Analyses/evaluations of the main contemporary phenomena and processes, with different causes, which the European construction faces (or may be confronted with) in the period 2021-2030;
- Institutional analyses/assessments at the EU level on institutional depth, functioning and behaviour (foreseeable or desirable) of the Union in the context of the period of interest;
- Scenario-type analyses, designed and systematised with basic coordinates/the assumptions, the consequences of their objectivity and, finally, the management of consequences.

Structure

The structure of the study follows the logical sequence of the defined and agreed objectives, designed to achieve them consecutively/progressively.

Chapter 1 sets out the Union's (internal and external) vision and mission, providing a comprehensive overview of challenges, risks and opportunities (PRO), from which a series of elements are selected, that at the 2030 horizon can attract the greatest traction in the EU: extremist/nationalist tendencies; democratic decline/regression; citizen participation, hybrid threats, including disinformation; European values and multilateralism; the emergence of new social movements linked to climate change or economic and social inequalities; the effects of digitalisation on society, including work.

Chapter 2 assesses qualitatively and estimates quantitatively the probabilities of risk occurrence on the basis of an original methodology, detailed in a separated annex. As in the annex, part of the

original modelling to understand the properties of the EU ecosystem (before addressing them in practice), are formulated here in terms of robustness, resilience and anti-fragility (RRA) and linked to the pro categories: from this perspective, robustness ensures that challenges are addressed, resilience ensures that risks are addressed, while anti-fragility ensures that opportunities are addressed (by converting disruptions/shocks into opportunities/advantages).

Chapter 3 is dedicated to scenarios development, on two routes. The first route identifies 8 scenarios (from four degrees of determination — pessimism, conservatism, realism and optimism — each with two degrees of activism — passive and active), in a format that can be adopted and adapted in future exercises. The second route, explicitly heuristic, simplifies the assumptions in the generic scenarios, then choosing a set of dominant challenges, risks and opportunities and proposing a narrative so as to highlight both ways of managing the consequences at community level and reasonable positions for Romania.

Thus, scenario 1 envisages a climate of mistrust/disillusionment, fertile to populism, capitalising on the perception of the loss of power of the national state — in community/global configurations, for both conjunctural reasons (e.g., as effects of the health crisis) or seemingly state-cantered. From xenophobic attitudes towards migrants to the denunciation of the exchange report in international trade with critical resources, they settle through scepticism towards the community project, favouring an isolationist, protectionist and ultra-sovereign discourse. The usual allies of these attitudes are expressions such as fake news, rumours and conspiracy theories.

Scenario 2 outlines a context in which, at member state level, cooperation is translated towards strengthening the functionality of the single market. The goal of most member states becomes to extract maximum added value from the freedoms of movement, with the minimum of delegation of national prerogatives (if not with the desire to regain from them). Cohesion through policies is reserved for states willing to explore and exploit such formats, in “clubs” and sectors, while prevailing is the view of cohesion “through the market”. Major European states can seek to patronise subgroups in different circles/speeds, but also be the flag port of an EU that tells the international community that it wants, can and knows how to offer it a “*pax et Prosperitas europaea*” [*pace și prosperitate europeană*].

As regards scenario 3, it starts from the assumption that the last two economic crises (financial in 2008, and health in 2020), beyond the exceptional mobilisation of public resources at community level (MFF, complemented by NextGenEU), could not change an image of both an EU of ‘cohesion’ and ‘unequal inequalities’. There are tendencies to revalue the nation and even to overorder it, in terms of significance and relevance, in relation to the European community. Markets (internal and external) are considered to be the major environment for spreading inequalities and social justice comes to the fore. The new edition of “Social Europe” is prolonged in the external discourse — human rights, minimum working conditions, decent incomes, all becoming conditional in deepening economic relations with third countries. Complications arise when they are also providers of critical economic resources. Therefore, the Union is called upon to choose between an ethical tone, coherent internal and external, and between a rather effective one.

With regard to 4th scenario, it is understood in the EU that while a natural sense of inequality persists, it can be metabolised by a well-dosed combination between the dismissal of specificities (individual, sectoral, regional or national) and the finding of common properties. Subsidiarity can be the best administrator of inequality — the maximum impact of a decision is ensured when the subject of decision coincides with the subject directly interested (e.g., local) in solving the problem

in question. Although limited (as relevance), the Community side can be strengthened: let's do less and do better. For example, if innovations are sought in a cohesive Europe, they can be not only technological but also social.

The 5th Scenario highlights that questioning democracy and the rule of law worldwide contributes to a downward trend in the number of liberal democracies. The overall political order seems to favour authoritarian governance styles, and this trend does not bypass the member states of the Union either. Although only Hungary and Poland have been characterised by illiberal tendencies, there are other vulnerable states in Europe. Liberal democracy is important not only as such, but also because it is an adapter of globalisation, especially in an EU that is concerned to support just transitions. Given that globalisation — based on freedom and responsible rules — optimises the production/distribution of prosperity in the world, the democratic character of the Union/member states has, at least theoretically, the gift of providing the best experience of globalisation — in terms of freedom and fairness — for the European consumer-and -citizen.

For scenario no. 6, the relationship between democracy and environmental issues dominates the Union's internal and external agenda. Pollution, previously considered a “necessary harm” (to produce goods and services) is seen as unacceptable in the context of climate change. The latter produces winners and losers; but so are the climate targets. Natural imbalances and green transitions do not take place overnight, even with the help of digital, which is considered environmental priority; fossil fuels remain a highly sought-after commodity and a weapon of constraint — exerted on the Union, but especially in its neighbourhoods (e.g., the Russian Federation continues to procure its “energy loyalty” in the EU's neighbourhoods).

Scenario no. 7 assumes that the EU would want more robustness, being aware that its original format remains, despite its “federative” attributes, rather close to intergovernmentalism, with the limitations of rigour in mobilising capacities especially in foreign policy and security expressions — on a tense global scale with cultural-ideological rivalries, as well as economic-ecological ones. As federalisation continues to be an option that can reopen internal animosities, but also as global geopolitical competition requires a certain institutional weight, the Union is forced to become more ambitious. The confederative format seems an appropriate option, retaining at the level of superior authority only those powers that in the calculation of public consent can be ceded without being regarded as lost.

The latest scenario discusses the possibility of creating the United States of Europe. Constantly under the danger of hybrid threats — both on the virtual path of new cyber technologies and through physical intrusions — the EU faces, more than 75 years after the end of World War II, an incident of military aggression on the Eastern border, the effect of the escalation of some force demonstrations between NATO and Russia. Although stopped before it degenerates, the event reconfirms the historical thesis that threats from outside can enhance the unity inside. The creation of the ‘United States of Europe’ is under way of unprecedented political commitment, with respect for the cultural diversity/identification of European nations, but also with the binding body of the rule of law and economic freedoms.

Introducere

1. Contextul și scopul cercetării

La 9 mai 2021, a fost formal lansată Conferința privind viitorul Europei. Acest demers de consultare cetățenească, deși precedat de încercări mai mult sau mai puțin similare, are ca particularitate principală concentrarea pe cetățean, consolidând ideea de dezbatere deschisă, incluzivă, transparentă. Având ca amfitrioni instituționali Parlamentul European, Consiliul și Comisia Europeană, Conferința reprezintă explicit o agora a societății civile.

Studiul de față este gândit ca un aport la reflecție în contextul Conferinței, având în vedere analiza riscurilor interne, amenințărilor externe și a oportunităților care pot influența în mod pozitiv sau negativ viitorul Uniunii Europene. Pe baza elementelor identificate, sunt elaborate scenariile de evoluție a Uniunii pentru orizontul de timp 2030. Studiul analizează impactul specific al riscurilor și oportunităților asupra României, în calitatea de stat membru UE. De asemenea, analizează traiectoria UE și cea a României, oferind o imagine a punctelor de convergență sau a ariilor în care trebuie investit.

Obiective

Pornind de la scopul acestui studiu, obiectivele specifice urmărite sunt:

1. analiza succintă a stadiului în care se află Uniunea Europeană în prezent, cu accent particular pe starea și calitatea democrațiilor europene, precum și asupra elementelor economice și sociale cu impact asupra coeziunii UE, în termeni de performanță și acțiune;
2. identificarea riscurilor interne și a amenințărilor externe cu care se confruntă Uniunea Europeană în prezent sau s-ar putea confrunța până în 2030, respectiv a oportunităților care pot influența în mod pozitiv viitorul UE;
3. elaborarea unor scenarii pentru 2030 cu privire la viitorul Uniunii Europene, cu prezentarea factorilor și fenomenelor conexe, inclusiv prin prisma perspectivelor creșterii coeziunii Uniunii (acțiune și performanță).

Metodologie

Metodologia de realizare a acestui studiu, esențialmente calitativă și moderat cantitativă, include următoarele:

- analize/evaluări ale principalelor fenomene și procese contemporane, având diferite naturi, cu care construcția europeană se confruntă (sau se poate confrunța) în perioada 2021-2030;
- analize/evaluări instituționale la nivelul UE privind adâncimea instituțională, funcționarea și comportamentul (previzibile sau dezirabile ale) Uniunii în contextul perioadei de interes;
- analize de tip scenariu, proiectate și sistematizate având drept coordonate de bază asumțiile/ipotezele, consecințele obiectivării lor și, finalmente, gestionarea consecințelor.

Structură

Organizarea studiului urmează succesiunea logică a obiectivelor definite și convenite, construite astfel încât atingerea lor să se realizeze consecutiv/progresiv.

Capitolul 1 definește viziunile și misiunile (internă și externă ale) Uniunii, oferind un tablou comprehensiv de provocări, riscuri și oportunități (PRO), din care sunt selectate elementele care, atât în stadiul actual, cât și în dinamică, la orizontul 2030, suscită cel mai mare interes în UE: tendințele extremiste/naționaliste; declinul/regresul democratic; participarea cetățenească, amenințări hibride, inclusiv dezinformare; valori europene și multilateralism; emergența unor mișcări sociale noi legate de schimbările climatice sau de inegalitățile economice și sociale; efectele digitalizării asupra societății, inclusiv asupra muncii.

Capitolul 2 evaluează calitativ și estimează cantitativ probabilitățile de producere a riscurilor în baza unei metodologii originale, descrise detaliat într-o anexă dedicată. Tot în anexă, și tot cu titlu de modelare originală a modalităților de a înțelege abstract proprietățile eco-sistemului UE (înainte de a le aborda concret), formulate aici în termeni de robustețe, reziliență și antifragilitate (RRA) și conexe cu categoriile PRO: din această perspectivă, robustețea asigură tratarea provocărilor, reziliența asigură tratarea riscurilor, în timp ce antifragilitatea asigură tratarea oportunităților (prin conversiunea perturbărilor/șocurilor în oportunități/avantaje).

Capitolul 3 este dedicat elaborării scenariilor, pe două rute. Prima rută delimitează sub formă tabelară 8 scenarii (pornind de la patru grade de determinare – pesimism, conservatorism, realism și optimism –, fiecare cu câte două grade de activism – pasiv și activ), într-un format care poate fi adoptat și adaptat în exerciții viitoare. Cea de-a doua rută, explicit euristică, simplifică asumpțiile din scenariile generice, alegând apoi un set de provocări, riscuri și oportunități dominante și propunând un narativ astfel încât să evidențieze atât modalități de gestionare, la nivel comunitar, a consecințelor, cât și poziționări rezonabile pentru România.

Finalmente, așa cum întregul studiu este o platformă de problematizare a riscurilor asociate viitorului Uniunii Europene (conștientizând provocările și oportunitățile cu care fac sistem), inclusiv prin conturarea de scenarii cu privire la metabolizarea lor, partea de *Concluzii și recomandări* rămâne cea mai deschisă secțiune a studiului, invitând cititorii să gândească, să dezbată, să reformuleze în cheie pragmatică, *policy-oriented*.

2. „Vox populi” – Conferința privind viitorul Europei

Inițiativă comună a Parlamentului European, a Consiliului și a Comisiei Europene de a afla perspectivele cetățenilor europeni cu privire la viitorul comun în cadrul Uniunii Europene, *Conferința privind viitorul Europei* (CoFoE) reprezintă un demers democratic inedit, dar și necesar, menit a restabili conexiunea între gândirea strategică a elitelor politice și opinia publică. CoFoE are mai multe componente: o platformă digitală multilingvă, evenimente descentralizate, grupuri de dezbateri implicând cetățeni europeni și sesiunile plenare ale conferinței¹. Cu privire la cele patru grupuri de dezbateri ale cetățenilor europeni, asupra cărora ne vom concentra atenția (reprezentative în ceea ce privește originea geografică, sexul, vârsta, mediul socioeconomic, nivelul de educație etc.), acestea acoperă o tematică vastă care nu lasă descoperită nicio arie majoră (dintre cele identificate și de noi – de la societate și valori la politică și economie, de la securitate și tehnologie la mediu). La momentul realizării studiului, între ideile vehiculate în cadrul dezbaterii civice sub auspiciile CoFoE – pe cele patru grupuri tematice – s-au aflat și următoarele:

Grupul 1 – „O economie mai puternică, justiție socială, locuri de muncă; educație, tineret, cultură, sport; transformare digitală”

- susținerea redresării și rezilienței economice, cu păstrarea atenției asupra creșterii datoriilor publice în UE; revizuirea Pactului de stabilitate și creștere; revederea rolului Băncii Centrale Europene în acest proces; o politică fiscală comună însoțită de o reformă bugetară europeană, care să includă mai multe resurse proprii ale UE; măsuri fiscale menite să asigure o concurență loială între întreprinderi; sprijin pentru producția locală și consumul local

- măsuri de securitate socială, importante pentru realizarea justiției sociale (ex., venit minim la nivelul UE; formule de impozitare pentru o economie echitabilă și incluzivă); construirea unei Europei mai incluzive și mai juste social, în concordanță cu Pilonul european al drepturilor sociale (ex., eliminarea diferențelor de remunerare între femei și bărbați, atenție la drepturile persoanelor cu dizabilități și la cele ale minorităților, de orice natură)

¹ Pentru detalii legate de organizarea și funcționarea Conferinței privind viitorul Europei, a se vedea platforma multilingvă: <https://futureu.europa.eu/?locale=ro>.

- condiții de muncă cu norme mai clare pentru munca la domiciliu (și, de asemenea, pentru munca din străinătate), săptămâni de lucru mai scurte, interzicerea stagiilor neremunerate; măsuri speciale pentru facilitarea crescută a mobilității forței de muncă în cadrul UE și pentru consolidarea drepturilor cetățenilor europeni care lucrează în străinătate; stimularea creșterii numărului de locuri de muncă prin investiții în inovare, educație și cercetare-dezvoltare

- educație, cultură și sport susținute ca mijloc de promovare a dezvoltării unei identități europene și a unei cetățenii europene (ex., programe Erasmus, evenimente sportive intereuropene); necesitatea de a regândi învățământul, împreună cu creșterea digitalizării, mobilitatea educațională în interiorul Europei și promovarea competențelor non-tehnice; creșterea rolului mass-media și al jurnalismului european, precum și al producțiilor europene în răspândirea valorilor și culturii europene; adoptarea unei limbi comune, cu rol unificator

- digitalizarea economiei, măsuri legate de criptomonede și crearea unei monede euro digitale; sprijinirea inovării digitale, a inteligenței artificiale, îmbunătățirea suveranității digitale; competențe digitale pentru angajați și sprijin acordat întreprinderilor în vederea adaptării la tranziția digitală; „armată cibernetică” care să apere UE de amenințări venite din cyberspațiu; folosirea în mai mare măsură a votului electronic; stocarea centralizată a datelor digitale cu caracter personal sensibil și protejarea rețelelor publice cu tehnologie blockchain; protejarea siguranței copiilor în mediul digital; unificare digitală a UE (ex., portaluri digitale, cărți electronice de identitate digitale, o metodă de autentificare la nivel european pentru accesarea datelor cu caracter personal sau pentru serviciile publice etc.); investiții în educația digitală și în sănătatea digitală, promovând o utilizare responsabilă a tehnologiilor digitale

Grupul 2 – „Democrație europeană; valorile și drepturile europene, statul de drept, securitate”

- reforme instituționale, menite a face instituțiile UE mai eficiente, mai transparente și mai apropiate de cetățeni; creșterea implicării cetățenești în democrația comunitară prin comunicare biunivocă; liste transnaționale ale partidelor pentru alegerile pentru Parlamentul European și campanii electorale transnaționale

- reflecție privind oportunitatea federalizării UE

- îmbunătățire a protejării valorilor comune ale UE; discuții cu privire la rolul valorilor creștine în viața comunitară; o mai mare egalitate de gen; combaterea discursului de incitare la ură contra minorităților; protejarea drepturilor animalelor; protecția spațiului/vieții privat/e într-un mediu cu tehnologii în schimbare accelerată

- vigilență cu privire la activitățile de lobby și riscul corupției; luarea de măsuri împotriva guvernelor care încalcă principiile democratice

- cooperare mai strânsă între statele membre pe partea de securitate internă; crearea unei armate a UE ca factor de securitate externă

Grupul 3 – „Schimbări climatice, mediu; sănătate”

- măsuri vizând reducerea emisiilor globale de carbon, a poluării apei, precum și a poluării fonice și luminoase; limitarea exploatarei de materii prime distructive mediului, gestionarea ecologică a deșeurilor și tranziția către economia circulară

- dezvoltarea și utilizarea de mijloace de transport alternative; proiectarea și construirea de locuințe sustenabile; identificarea de surse de energie electrică și de sisteme de încălzire care respectă mediul și eficientizarea lor; impunerea unei taxe de sustenabilitate

- promovarea și susținerea de practici agricole intensive în tehnologie, renunțarea la pesticide; oprirea subvenționării de activități industriale de veche generație; oprirea despăduririi și creșterea reîmpăduririlor; diminuarea risipei alimentare

- intensificarea cooperării și consolidarea sistemelor sanitare din UE, asigurând accesul tuturor la asistență medicală; inovare și investiții coordonate la nivelul UE în cercetarea din domeniul sănătății, în special având în vedere profilul demografic al Uniunii

- promovarea educației în domeniul sănătății, a unor stiluri de viață și a unei alimentații sănătoase; o abordare preventivă în materie de sănătate publică; o evaluare temeinică a impactului crizei Covid-19 și a lecțiilor care ar trebui desprinse

Grupul 4 – „UE în lume; migrația”

- o politică externă consolidată pentru ca UE să fie apreciată pe scena politică mondială, atât ca putere soft (ex., din postura de susținătoare a multilateralismului), cât și ca putere hard (ex., pentru ripostă operativă și descurajare strategică)

- afirmarea UE un actor unitar și perceput ca atare pe scena politică mondială; apel pentru o Europă federală; politică externă comună, inclusiv competențe sporite pentru Parlamentul European în această privință și regândirea regulii unanimității

- opoziția față de migrația ilegală către UE, din cauza sentimentului de amenințare la adresa securității europene, dar și a identității ei culturale; măsuri și mijloace concrete de reducere a migrației; permiterea doar a formelor de migrație oportună

- mijloace și măsuri de facilitare a integrării și de sprijinire a persoanelor care au obținut drept de ședere permanentă în UE și favorizarea dialogului intercultural în măsura unei disponibilități oneste pentru acest demers din partea imigranților

- identificarea de soluții de ajutorare a refugiaților în spirit umanitar; amplificarea asistenței pentru dezvoltare sau a acordurilor comerciale, cu efecte pozitive asupra țărilor de origine; gestionarea schimbării climatice, văzute ca factor agravant al migrației

Un loc aparte în acest demers îl are și vocea tinerilor, prin esența ideii de preocupare pentru viitor. Opinii ale acestora au fost făcute auzite prin exercițiul intitulat „Evenimentul Tinerilor Europeni”: sub deviza „Viitorul este al nostru”, opiniile consemnate, comune cu multe dintre ideile discutate pe alte paliere în cadrul Conferinței, dar având și specificitate – mai ales pe zonele de educație și ocuparea forței de muncă –, pot fi consultate în *Raportul EYE 2021*, pe platforma online dedicată².

² *Youth Ideas Report for the Conference on the Future of Europe*, EYE, 2021 disponibil la: https://european-youth-event.europarl.europa.eu/wp-content/uploads/2021/10/2021_EYE_Report-Booklet_A5_20-10-Accessible.pdf.

Capitolul 1. Starea actuală a Uniunii Europene și orizontul anului 2030: coordonate interne și externe

1.1. Viziune, provocări, riscuri și oportunități interne

1.1.1. Problematizări privind viziunea internă a Uniunii Europene

În spiritul cercetării realizate, viziunea internă a Uniunii Europene este definită de către autori ca: *starea instituțional-politică, economico-socială și axiologic-culturală a Uniunii în care (i) scopul entității este sinteza coerentă și consistentă a scopurilor statelor membre; (ii) funcționarea entității generează cu necesitate sinergie de care beneficiază toate statele membre în mod echitabil.*

(i) Construcția europeană trebuie să asigure ca idealul comun al entității să nu fie/pară inconsistent cu interesele individuale ale statelor membre. Se pune întrebarea dacă, din punct de vedere logic și instituțional, este posibil un scop comun al unei entități cu privire la scopurile distincte ale componentelor sale. Răspunsul nostru este afirmativ, cu precizarea că scopul comun trebuie să fie ancorat în calitatea vieții individului și a societății (referindu-ne la acestea prin ansamblul condițiilor de bunăstare pe care societatea le asigură sau trebuie să le asigure³), orice alt scop intermediar/de etapă trebuind să se constituie în mijloace de atingere a scopului final. De aceea reperele de convergență economică sau de coeziune (pe cele trei coordonate ale ei – economică, socială, teritorială) ale Uniunii Europene nu sunt doar obiective, ci și mijloace de atingere a scopului generic numit calitatea vieții, care reprezintă aspirația împărtășită de toate statele membre ce sunt responsabile față de propriii cetățeni.

(ii) Consecințele generate de proiectul comunitar, imposibile în afara agregării la nivel de entitate, conferă justificarea acestuia. Astfel, am evidențiat conceptul de sinergie⁴: faptul că este capabil să răspundă nevoilor cetățenilor mai bine ca întreg decât la nivel de părți componente face din modul de funcționare a Uniunii alternativa dezirabilă.

1.2. Tabloul provocărilor, riscurilor și oportunităților interne pentru Uniunea Europeană

Construcția europeană se confruntă cu trei categorii de fenomene/situații: a) provocări – care necesită evaluări și reacții în timp real (sau anticipativ) b) riscuri – care necesită măsuri de evitare, iar, dacă aceasta nu este posibil, de contracarare sau de neutralizare; c) oportunități – care, spre deosebire de provocări sau de riscuri, apar ca potențialități de fructificare. Relațiile dintre acestea pot fi privite astfel: provocările devin vulnerabilități în fața riscurilor, dar și pot fi valorificate prin oportunități. Modul de gândire este acesta:

- Înainte de a ne concentra pe elementele considerate prioritare în construcția europeană – atât de autorii studiului, cât și în literatură (reflectată de bibliografia consultată) –, studiul a identificat, investigat și interpretat 36 de clase de provocări (18 interne, la nivelul Uniunii, respectiv 18 externe, la nivel global), 36 de clase de riscuri (jumătate interne și jumătate externe) și 36 de clase de oportunități (la fel, jumătate fiind interne, iar jumătate externe).
- Fiecare dintre cele 18 clase (de provocări, de riscuri sau de oportunități – PRO) au fost grupate, la rândul lor, în prealabil, pe șase categorii de aspecte ale construcției europene,

³ Din punct de vedere generic (al individului, grupului social și comunității societale în ansamblu), calitatea vieții reprezintă cel de-al doilea nivel ierarhic în realizarea plenară a vieții individului, care conține patru asemenea paliere: a) nivelul de trai (aspectul pur cantitativ al calității vieții); b) calitatea vieții; c) stilul de viață (este manifestarea personalizată/idiosincronică a calității vieții); d) modul de viață (manifestarea identitară a calității vieții la nivel societal).

⁴ De altfel, funcționarea principiului subsidiarității (art. 5, alin. 3, din TUE) se bazează exact pe conceptul de sinergie – unele obiective nu pot fi atinse decât dacă sunt încredințate entității ca întreg. Vezi, aici, și partajarea competențelor între Uniune și statele membre (art. 4 din TFUE).

relativ simetric distribuite între planul intern și cel extern: politice, economice, tehnologice, sociale, cultural/axiologice, de mediu (în analiza spațiului extern Uniunii, categoria tehnologică, omogenă între planurile intern și extern, a fost înlocuită cu categoria *securizare*, specifică numai celui extern).

- *Tabelul nr. 1* grupează 54 de itemi de tip *PRO interne*, ordonați potrivit coordonatelor menționate. Dintre acestea vor fi punctate apoi cele mai importante 5 provocări, 5 riscuri și 5 oportunități interne, descrise succint și ilustrate sumar – această selecție căutând să surprindă deopotrivă starea Uniunii Europene (în prezent), precum și „dinamica”/evoluția la nivelul principalelor fenomene, definite ca prioritare în agenda publică (relevante și în orizontul lui 2030).

Tabelul nr. 1 Provocări, riscuri și oportunități interne pentru Uniunea Europeană

	Provocare	Risc	Oportunitate
Politic	<i>Contestarea statului de drept</i> <i>Revizionismul</i>	<i>Iliberalismul</i> <i>Extremismul</i> <i>Tendențele centrifuge</i>	<i>Civismul</i> <i>Consensualismul</i> <i>Legitimitatea legalității</i>
Economic	<i>Asigurarea coeziunii/convergenței economice reale</i> <i>Ocuparea și piața muncii</i> <i>Productivitatea reală a muncii</i>	<i>Datoria suverană</i> <i>Consumerismul</i> <i>Efectul de levier bancar</i>	<i>Piața comună</i> <i>Moneda comună</i> <i>Bunurile publice europene</i>
Tehnologic	<i>Transformările aduse de industria 4.0</i> <i>Biotehnologiile</i> <i>Inteligența artificială</i>	<i>Ingineria/manipularea genetică</i> <i>Hiperconectivitatea</i> <i>Dezinformare prin platforme digitale</i>	<i>Industria culturale/creative</i> <i>Tehnologia U&R (use&return)</i> <i>Post-pandemia Covid-19</i>
Social	 <i>Calitatea elitelor și percepția autorității</i>	<i>Sărăcia intra-Uniune</i> <i>Inegalitatea economică</i> <i>Radicalizarea mișcărilor sociale</i> <i>Naționalismul xenofob</i>	<i>Justiția socială</i> <i>Comunitarismul</i> <i>Inovația socială</i>
Cultural/Axiologic	<i>Postmodernismul</i> <i>Socialitatea</i> <i>Tranziția de la „a avea” la „a fi”</i>	<i>Polarizarea socială și politică</i> <i>Intoleranța culturală</i> <i>Antagonismul religios</i>	<i>Compatibilitatea culturală</i> <i>Europenismul</i> <i>Etica universală</i>

	Provocare	Risc	Oportunitate
Mediu/Ecologic	<i>Tehnologiile verzi</i>	<i>Schimbările climatice / încălzirea globală</i>	<i>Energia regenerabilă</i>
	<i>Economia circulară</i>	<i>Poluarea și pierderea resurselor de apă</i>	<i>Modele de afaceri sustenabile</i>
	<i>Integrarea culturii în natură și biodiversitatea</i>	<i>Reducerea suprafeței verzi</i>	<i>Noi surse de hrană</i>

Sursa: autorii

1.3. Preocupări de ordin intern cu privire la situația curentă și evoluțiile potențiale la orizontul anului 2030

Dintre clasele de PRO interne care au fost consemnate în tabloul general de mai sus – cu evidente diferențe în termeni de arie de cuprindere, de manifestare și de impact temporal (aspecte evaluate punctual în capitolul următor) –, câteva rețin atenția. Selecția propusă în continuare are drept bază judecăți de relevanță formulate la nivelul echipei de cercetare, precum și verificate prin dialogul purtat cu terți pe parcursul realizării acestei analize. Ele se regăsesc și în lista PRO apreciate a fi dominante în proiectarea scenariilor și în recomandarea poziționărilor care încheie studiul de față.

- *Provocări interne*

- *Contestarea statului de drept.* Considerat fundament al ordinii democratice și definit cu rigurozitate pe plan internațional – a se vedea perspectiva Comisiei de la Veneția⁵ –, contestarea sa poate deveni o provocare pentru UE prin simplul fapt că se pune sub semnul întrebării fundamentul de valori al Uniunii, stipulat prin art. 2 al Tratatului Uniunii Europene⁶. Conștientă de această provocare, Uniunea Europeană urmărește permanent evoluțiile în materie, pe patru coordonate – sistemele judiciare, cadrul anticorupție, pluralismul și libertatea mass-media, precum și alte sisteme de control și echilibru instituțional. Ultimul raport⁷, din 2021, surprinde experiența pandemiei, care a însemnat presiuni diferite (pe țări și pe domenii) asupra statului de drept, dar și un sentiment general al nevoii de reziliență, notându-se faptul că acesta rămâne o componentă crucială a pregătirii societăților pentru (a gestiona) situații de criză.

Caseta nr. 1. Valori europene: interpretare și întreținere

Demnitate, libertate individuală, democrație, egalitate în drepturi, domnie a legii, echilibrul puterilor toate acestea traduse într-un ambient de pluralism, nediscriminare, toleranță, solidaritate și justiție – cu greu poate cineva să conteste normalitatea prezenței acestor valori în structura axiologică a Uniunii; totuși, nu puțini sunt astăzi cei care recurg la interpretări contorsionate, unele plasate la antipozii bunului-simț comun.

⁵ Comisia de la Veneția furnizează criteriile clare de definire a statului de drept: https://www.venice.coe.int/images/SITE%20IMAGES/Publications/Rule_of_Law_Check_List.pdf.

⁶ Uniunea se întemeiază pe valorile respectării demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și pe respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați.

⁷ Situația statului de drept în Uniunea Europeană la nivelul anului 2021 este sintetizată în comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52021DC0700>.

Eurobarometrele⁸ verifică, periodic, gradul de atașament al europenilor față de valorile comune, consemnând evaluări indirecte: bunăoară, respondenții apreciază că UE ar trebui să condiționeze de respectarea valorilor de bază ale UE furnizarea de fonduri comunitare statelor membre (81%) sau relația cu alte națiuni (85%).

În egală măsură este nevoie și de formate prin care valorile să facă obiectul unui proces de „mentenanță”, dat fiind asediul informațional dezinformator (*fake news*), care promovează nu doar știri false, ci și judecăți de valoare menite a eroda semnificația valorilor. Totodată, este importantă promovarea valorilor europene prin educația formală și non-formală în rândul diverselor categorii de vârstă.

➤ *Asigurarea coeziunii/convergenței economice reale.* Se referă, în esență, la convergența veniturilor de bază, a ratelor de ocupare și a competitivității pe plan european, în timp ce coeziunea socială este marcată și de accesul generalizat la sisteme de solidaritate și protecție socială. Conjunția acestor două perspective înseamnă, simultan, îmbunătățiri ale productivității, reducerea incidenței sărăciei și creșterea calității vieții. Realitatea este că traiectoria convergenței economice – atât reale⁹, cât și nominale – rămâne instabilă după 2007 (*Anexa nr. 1*). O asemenea realitate rămâne preocupantă deoarece nu toate statele membre se află în zona euro și în spațiul Schengen, ceea ce produce consecințe importante asupra dimensiunii, calității și vitezei procesului de convergență/coeziune multidimensională, care ar putea fi catalizat de aceste apartenențe – regândite drept cauză, și nu doar efect al acestui proces.

➤ *Industria 4.0.* Se referă la transformări rapide petrecute în proiectarea, fabricarea, operarea și service-ul sistemelor și produselor aferente așa-numitei a 4-a revoluții industriale (IR 4.0), paradigmă în cadrul căreia se aprofundează rolul informației ca bun economic și ca factor de producție, deschis de revoluția anterioară. Omniprezența proceselor de producție asistate de senzori, extinderea comunicațiilor și rețelelor fără fir, recurgerea la roboți și mașini inteligente, randamentele în creștere ale puterii de calcul și dezvoltarea analizei de tip big data pot transforma modul cum va fi înțeleasă fabricarea bunurilor. Provocările¹⁰ provin din duratele mari de recuperare a investițiilor de capital în noile tehnologii 4.0, protejarea datelor informatice critice, aspectele legale și de standardizare și, mai ales, presiunea pe ocuparea forței de muncă și reprofesionalizare.

➤ *Calitatea elitelor și percepția autorității.* Corupția, incompetența și iresponsabilitatea unor demnitari publici a alimentat în UE (fără ca, deocamdată, să exacerbeze) tendințele anarhiste inclusiv ale unor grupuri intelectuale. Acestea funcționează și ca formatori de opinie în materie, ocupând o „zonă gri” de exprimare: între denunțarea a ceea ce poate fi considerat, în anumite cazuri – de pildă, în „democrații iliberale” – ca propagandă oficială (discurs necritic) și fenomenul clar de știri false (dezinformare). Deși societatea liberă și democratică permite manifestări dizidente, ca forme de auto-verificare/auto-testare și auto-consolidare a societății în cauză, atunci când disidența sau mișcările antisistem se dovedesc a fi fost doar oportuniste, degenerând în mesaje și măsuri strict populiste, daunele societale devin profunde. Într-o altă ordine de idei, și repudierea, și resemnarea în fața autorității trebuie înțelese relativ la profilul socio-psihologic¹¹ al comunității.

⁸ *Sondajul privind starea Uniunii Europene în 2021*, Eurobarometru, Parlamentul European, <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/ro/be-heard/eurobarometer/soteu-flash-survey>.

⁹ Este vorba despre convergența *beta*, specifică proceselor de catching-up din perspectiva PIB/per capita.

¹⁰ A se vedea raportul *Industry 4.0. Digitalisation for productivity and growth* (2015): [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568337/EPRS_BRI\(2015\)568337_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2015/568337/EPRS_BRI(2015)568337_EN.pdf).

¹¹ Un atare profil poate evidenția o serie de înclinații: concentrarea puterii îl înstrăinează pe cetățean de exercițiul autorității, lăsându-l pradă acceselor politice discreționare, dacă nu dictatoriale; colectivismul permite un spațiu restrâns afirmării individuale, fie aceasta și benefică grupului, în numele unei solidarități văzute ca fatalitate și devenind sufocantă; evitarea incertitudinii poate conduce la aversiune la schimbare, privită ca o amenințare mai mare decât un statu-quo resemnat, deși astfel se pierd oportunități; controlul comportamentului social mai mult prin pedepse

➤ *Tehnologiile verzi*. Aceasta este una dintre cele mai importante provocări interne la nivelul UE. Ea a fost larg și instituțional conștientizată, iar acum există o strategie ambițioasă în materie – Pactul ecologic european –, care, pe de altă parte, trebuie ținută sub observație în mod realist tocmai dat fiind spiritul ultra-temerar al acestui proiect – țelul Pactului fiind acela de a transforma UE în primul continent neutru climatic până în anul 2050. Economia circulară este cea care integrează și tehnologiile verzi, fiind caracterizată de abilitatea de a genera lanțuri de intrări-ieșiri (similare celor naturale non-antropice) care să se închidă (orice ieșire antropică să fie absorbită sustenabil fie de o intrare antropică, fie de una non-antropică).

- *Riscuri interne*

➤ *Tendințele centrifuge*. Inerente chiar și consolidatului proiect european, forțele centrifuge s-au simțit puternic în UE în urma crizei din 2008/09 – provocată de transmiterea de dezechilibre dinspre piețele financiare private spre sectorul finanțelor publice și rezultând în distingerea între un grup al statelor debitor (considerate a fi și „iresponsabile bugetar”) și unul al statelor creditor (responsabile). Aceste forțe au fost compensate de mecanisme comune și prompte de tip centripet, de responsabilizare reciprocă. Episodul Brexit avea să ofere un alt tip de impuls tendințelor euro-centrifuge, dar proliferarea mesajului a rămas marginală și se manifestă doar la nivelul unor grupări ideologice sau politice de natură extremistă sau naționalistă, fără un impact societal și politic semnificativ. Încă minim, riscul nu trebuie minimalizat în dinamică, în caz de șoc sistemic și asimetric (criza Covid-19 pare să fi evidențiat tot efecte net centripete).

➤ *Efectul de levier bancar*. Crizele economice sunt, de regulă, crize financiare. Autonomizarea fluxurilor monetare nominale de la fundamentele economice reale (autonomizare generată, în principal, de efectul de levier (*leverage*) bancar) reprezintă cauza structurală a declanșării crizelor economice/financiare. În condițiile gradului ridicat de bancarizare și de intermediere financiară – exprimată ca pondere a activelor bancare în PIB, de aproximativ 250% în Uniunea Europeană –, efectul de levier bancar rămâne un risc important, deși prin intermediul Uniunii bancare, parte nodală a Uniunii economice și monetare, construite ca răspuns rezilient la ultima criză financiară, UE urmărește ca băncile să fie mai puternice și mai atent supravegheate. Dincolo de eforturile de reglementare, rămâne vulnerabilitatea structurală a instituțiilor financiar-bancare moderne, ce predispun spre dezvoltarea de relații nesustenabile debitor-creditor.

➤ *Dezinformare prin platforme digitale*. Proliferarea soluțiilor digitale de interconectare are darul de a amplifica posibilitățile de interacțiune online între emitenți și receptori, între altele, și de informații false (livrate cu bună-știință – ca *disinformation* –, sau din neștiință – ca *misinformation*). Comisia Europeană¹² urmărește deja subiectul pe patru paliere principale: îmbunătățirea transparenței asupra modului în care informațiile sunt produse sau sponsorizate; promovarea diversității informațiilor prin sprijinirea jurnalismului de înaltă calitate și reechilibrarea relației creatori-distribuitori de informații; promovarea credibilității, accesibilității și trasabilității informațiilor; modelarea de soluții informaționale incluzive. Ilustrat de „infodemia” ce acompaniază criza Covid-19, fenomenul dezinformării, interpretare iresponsabilă a libertății de exprimare, erodează sănătatea oamenilor, siguranța acestora, precum și spiritul comunitar autentic.

decât prin recompense asociază ordinii apăsarea, și nu firescul. Dimensiunile de mai sus „vorbesc” despre românii surprinși într-o mult-discutată analiză a lui Daniel David, *Psihologia poporului român: profilul psihologic al românilor într-o monografie cognitiv-experimentală* (2015).

¹² A se vedea raportul *The digital transformation of news media and the rise of disinformation and fake news*: <https://ec.europa.eu/jrc/sites/default/files/jrc111529.pdf>.

Caseta nr. 2. Democrație și dezinformare în UE

Faptul că democrația europeană traversează o perioadă nefastă este documentat de analizele *The Global State of Democracy 2019 Report: Addressing the Ills, Reviving the Promise*¹³ și de *Democracy Index 2020. In sickness and in health?*¹⁴, conturând imaginea unei UE în care distanța percepută a cetățenilor față de instituții favorizează populismul, discursul iliberal și opiniile antidemocratice, tendințe agravate de modul de gestionare a crizei pandemice. Totodată, dincolo de vulnerabilități cronice în țări din Europa Centrală și de Est, chiar și statele din Europa de Vest se resimt în această privință, etalonul de democrație rămânând tot cel nordic, cu aceleași performere – Suedia, Finlanda și Danemarca.

Deși UE a arătat că este capabilă de o uriașă mobilizare de forțe (și fonduri bugetare și extra-bugetare), ca răspuns la criza pandemică, iar populații europeni au pierdut un argument legat de „incapacitatea UE de a acționa”, ei rămân relevanți deoarece: (i) reflectă o neîncredere profundă – diferită de la o țară la alta – față de instituții, partide și lideri politici tradiționali, mass-media și, în general, clasa conducătoare; (ii) proliferază atunci când șomajul, precaritatea calității vieții, inegalitățile de toate felurile și sărăcia sunt în creștere (și par a se agrava pe termen scurt cel puțin); (iii) ocupă prima poziție între cei care pot limita imigrația (asociată, în mod mai mult sau mai puțin forțat, cu islamismul sau terorismul).

Pentru a contracara propaganda și atacurile cibernetice, Parlamentul European a înființat o comisie specială, a cărei misiune depășește dezinformarea în domeniul sănătății publice, urmărind încercările unor puteri străine (ex., Rusia, China) de a submina democrația și încrederea globală în UE. Deși marile platforme online au luat măsuri decisive în a „filtra” informațiile sensibile, Federația Europeană a Jurnaliștilor, Consiliul Editorilor Europeni și Asociația Posturilor Private de Televiziune din Europa consideră măsurile voluntare a fi prea puțin, cerând sancțiuni „eficiente”. Totuși, dată fiind dificultatea depistării prompte a unei știri realmente false, există temeri că libertatea de exprimare ar putea să fie afectată.

➤ *Inegalitatea economică*. Viitorul muncii¹⁵ reprezintă una dintre filierele pe care putem intui noi surse de inegalitate. Automatizarea și alte megatendințe au provocat deja schimbări ocupaționale și de competențe pe toate piețele locale ale muncii. Explicabil, ocuparea în UE a crescut în sectoare intensive în cunoaștere, precum telecomunicațiile, serviciile financiare, imobiliare și educație, și a scăzut în producție și în agricultură. Iar pentru decidenții politici, perspectivele unor evoluții și mai polarizate ale tipologiei și remunerării locurilor de muncă (între sectoare/ramuri) și ale demografiei (prin reducerea numerică a populației active pe fond de îmbătrânire) înseamnă motive de tensiuni sociale și de inegalitate de gestionat în viitor. Pandemia a evidențiat și oportunități, riscul constând în lentoarea valorificării lor¹⁶: normalizarea telemuncii, resorbirea prin educație a diferențialului de competențe/abilități, regândirea protecției sociale etc.

¹³ *The Global State of Democracy: Building Resilience in a Pandemic Era*, IDEA, 2021 <https://www.idea.int/our-work/what-we-do/global-state-democracy>

¹⁴ *Democracy Index 2020: In sickness and in health?*, Economist Intelligence Unit, 2021, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2020/>

¹⁵ A se vedea raportul *The future of work in Europe*, al McKinsey Global Institute (2020): <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/the-future-of-work-in-europe>.

¹⁶ A se vedea raportul *The future of work. Trends, challenges and potential initiatives*, EPRS | European Parliamentary Research Service (2021): [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679097/EPRS_BRI\(2021\)679097_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/679097/EPRS_BRI(2021)679097_EN.pdf).

Caseta nr. 3. Digitalizare, influențe sociale și viitorul muncii

Digitalizarea este un proces (termen mediu) situat între *digitizare* (transformarea obiectelor fizice în obiecte virtuale/digitizate), ca punct de plecare, și *transformarea digitală* (combinarea structurală și funcțională între factorii de producție pe baza tehnologiei digitale și a digitizării), ca obiectiv final. Printre principalele efecte previzibile ale digitalizării, mai ales în dimensiunea socială (dincolo de impactul economic în privința versatilității proceselor de producție, a personalizării bunurilor/serviciilor etc.), și cu accent pe laturile educațională și sanitară ale calității vieții, regăsim:

- *educație/cercetare*: (+) trecerea sarcinii didactice de la comunicare de informații/cunoștințe la dirijarea însușirii nemijlocite, relativ autonome, a acestora; (+) creșterea exponențială a capacității de prelucrare rapidă, cu acuratețe și în cantități mari (big data) a datelor și informațiilor; (-) riscul pasivității (adică al atitudinii neselective și necritice) în recepționarea informației disponibile (care pare deja evaluată, interpretată și bună doar de consumat); (-) riscul ignorării informației cognitive ce necesită reflecție, atât în etapa de colectare, cât și, mai ales, în etapa de valorificare;

- *sănătate*: (+) creșterea capacității de furnizare de asistență medicală – ca viteză, ca dimensiune, ca adecvare; (+) creșterea calității profesionale în aplicarea măsurilor preventive, terapeutice și de reabilitare/recuperare; (-) creșterea ponderii diagnosticului automatizat, relativ puțin contextualizat la bolnav; (-) diminuarea contactului social dintre medic și pacient (diminuarea componentei psihice în procesul de vindecare, a empatiei).

Profilul posibil al *muncii viitorului*:

- *munca salariată*: cauza socială a muncii salariate a fost lipsa capitalului fizic (și a capitalului financiar) în cazul persoanei care, astfel, a trebuit să convină (prin contract – ca lege a părților) cu cei care dețineau acel capital închirierea contra salariu a forței de muncă; digitalizarea și, mai ales, transformarea digitală, va conduce la înlocuirea rolului capitalului fizic (și, desigur, al capitalului financiar) cu rolul capitalului digital – deținerea de software; este posibil ca relațiile contractuale salariat-angajator să fie înlocuite cu relații pur comerciale (s-ar putea spune că dreptul muncii, așa cum îl cunoaștem în prezent, se va dizolva în dreptul comercial); în acest sens, problema „exploatării” omului capătă semnificații noi, complet diferite de cele proprii dominației capitalului fizic sau a celui financiar;

- *nomenclatorul ocupațiilor*: utilizarea capitalului digital în activitatea de producție economică va reduce din importanța, semnificația și rigiditatea nomenclatorului ocupațiilor, deoarece se va produce o interferență între acestea, deosebirile diminuându-se în favoarea asemănarilor dintre ocupații; baza tuturor (sau, cel puțin, a majorității) ocupațiilor va fi deținerea de capital digital;

- *ocuparea forței de muncă*: este puțin probabilă posibilitatea ca digitalizarea să accentueze șomajul, sau consacrarea unei așa-zise „clase a oamenilor inutili” (viteza cu care apar noi ocupații, noi locuri de muncă, este mult mai mare decât viteza cu care dispar locuri de muncă existente); o persoană nu va mai deține un singur loc de muncă de bază (în terminologia actuală), ci mai multe, concomitent; se vor genera noi ocupații, deci noi locuri de muncă, în chiar procesul desfășurării muncii în cauză – acest efect auto-catalitic (feedback pozitiv) susține teza privitoare la neescaladarea șomajului.

➤ *Schimbările climatice / încălzirea globală*. Considerate un adevăr incontestabil – de unde era catalogat nu demult doar „neconvenabil” –, modificările climatice comportă un dublu risc. O dată este cel al fenomenelor degenerative la nivel de ecosistem – de la afectarea bioritmurilor umane la lezarea biodiversității (5% din toate speciile de pe glob ar fi amenințate cu dispariția de o creștere a temperaturii medii globale cu 2 grade Celsius sau chiar 16%, dacă temperatura medie globală crește cu peste 4,3 grade Celsius). Apoi este cel asociat costului real al măsurilor de decarbonizare – deși Uniunea a pus în funcțiune Mecanismul de tranziție justă, spre a se asigura că tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic are loc într-un mod echitabil,

„fără a lăsa pe nimeni în urmă”: astfel, vor mobilizate 65-75 de miliarde EUR în perioada 2021-2027 în regiunile cele mai afectate, pentru a se atenua impactul socio-economic al tranziției verzi.

Caseta nr. 4. Mișcări sociale legate de schimbările climatice

Inundarea zonelor urbane dens populate; secetele care duc la foamete pe scară largă; extincția în masă a speciilor de plante și animale; devastarea unor națiuni întregi: acestea sunt elementele comune în discursul a ceea ce reprezintă noua mișcare socială asociată schimbărilor climatice. Această mișcare socială este, desigur, o piesă de puzzle; politicienii, investitorii și companiile propun și iau, de asemenea, măsuri specifice. Între activismul militant al noilor generații de ecologiști și apelurile la realism/gradualism, cerute de mediul de business, decidenții se poziționează în funcție (și) de calcule politice.

Activiștii de astăzi sunt mai globali, perseverenți și organizați¹⁷. Grupurile implicate – ex., *Sunrise Movement*, *Fridays For Future*, *Extinction Rebellion* etc. – exprimă cereri similare, care se disting prin caracterul comun de a fi holistice și urgente: renunțare la combustibilii fosili în contextul asigurării justiției sociale. Există și mișcări care acceptă nevoia decarbonizării graduale, prin redistribuirea fiscală către populație a câștigurilor corporațiilor încă dependente de tehnologii bazate pe carbon, asigurând astfel un reglaj ceva mai fin al tranziției verzi (ex., *Students for Carbon Dividends*).

- *Oportunități interne*

➤ *Civismul*. Oportunitatea vizează pârgii precum: limitarea și controlul puterii statului; devalorizarea comportamentului corupt al funcționarilor publici, politicienilor, reprezentanților marilor corporații și inițierea de reforme de bună guvernare; promovarea participării politice a cetățenilor, din postura de votanți, dar și de candidați; dezvoltarea celorlalte valori ale vieții democratice, precum toleranța, moderația, compromisul și respectul pentru punctele de vedere opuse; dezvoltarea de programe de educație civică democratică (toate la nivel național și comunitar) etc. De pildă, dacă angajamentul în UE ar fi măsurat prin prezența la vot la alegerile europarlamentare, sentimentul este încă rezervat. În 2019, prezența la vot a fost de peste 50% (cea mai mare după 1994, când a fost 56%), după un vădit trend descendent între 1979 (61,99%) și 2014 (42,61%)¹⁸. O soluție este promovarea asocierii unor părți interesate foarte diverse („multistakeholderism”¹⁹), implicând cetățenii în proiectarea și implementarea politicilor publice (ex., vezi spiritul CoFoE).

➤ *Piața comună*. Piața unică europeană este una dintre cele mai mari realizări ale UE, alimentând creșterea economică și îmbunătățind viața de zi cu zi a întreprinderilor și consumatorilor europeni. Integritatea pieței unice a fost supusă unei presiuni puternice în timpul pandemiei de Covid-19. Vastele restricții pe care țările UE le-au impus la granițele lor au condus la un mozaic de reguli, la perturbarea lanțurilor valorice și, în cele din urmă, s-au adăugat la problemele severe cu care se confruntau întreprinderile în pandemie. Există preocupări legate de evaluarea impactului crizei asupra pieței unice și modul în care aceasta poate fi o resursă puternică pentru o redresare economică stabilă în cazul unor turbulențe viitoare. Criza pandemică a reiterat²⁰

¹⁷ A se vedea lucrarea *Climate change and social movements. Civil society and the development of national climate change policy* (2015), de Eugene Nulman: <https://link.springer.com/book/10.1057/9781137468796>.

¹⁸ <https://www.statista.com/statistics/300427/eu-parlament-turnout-for-the-european-elections/>.

¹⁹ A se vedea raportul *The future of government 2030+* (Joint Research Center, 2019): <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC115008>.

²⁰ De pildă, a se vedea raportul *The performance of the single market for goods after 25 years*, al Comisiei Europene (2019). Evaluări curente atât pentru piața unică a bunuri, cât și pentru cea a serviciilor se regăsesc la: https://ec.europa.eu/growth/single-market_en.

faptul că piața unică este, încă, o construcție incompletă, cu bariere de eliminat (atât pe partea de armonizare, cât și pe partea de recunoaștere reciprocă de standarde).

➤ *Industria culturale/creative.* Cultura și creativitatea sunt active puternice atât în dimensiune „comercială”, prin bunurile și serviciile aferente, cât și ca element al „spiritului” european – bazat pe experiența și expresia valorilor umane comune. Mai mult, acest sector poate fi responsabil de suplețea absorbirii șocurilor tehnologice, fiind un vector de acomodare a tradiției și a modernizării. Mult mai mult decât „încă un sector de salvat”, acesta reprezintă o parte semnificativă a soluției Europei la criza actuală și la consecințele sale economice și sociale, dacă s-ar adopta o viziune de tip „finance, empower, leverage”²¹ („finanțează, abilitază, multiplică”). UE admite că, deocamdată, creativitatea rămâne o resursă strategică subexploată, capabilă de o creștere economică peste medie și generatoare de locuri de muncă de calitate (ex., pentru tineri), cu aport la întărirea diversității culturale, a legăturilor sociale și a cetățeniei active.

➤ *Inovația socială.* Problematika socială (ca orice altă problematică din procesul construcției europene) este în cel mai înalt grad solubilă prin intermediul inovației specifice: inovația socială. Aceasta privește idei noi care răspund nevoilor sociale, creând relații sociale și formând noi colaborări: ele pot lua formă de bunuri, servicii sau modele de organizare a activității. Obiectivul Uniunii este de a încuraja piața să adopte soluțiile inovatoare și de a stimula ocuparea forței de muncă²², dar conceptul acesta poate fi extins la o varietate de alte formate imaginabile – ex., de asistență socială, prin regândirea rolului economic al familiei extinse și prin viabilizarea, prin facilități fiscale, de mecanisme economice de susținere intra-familială – care să degreveze statul asistențial (engl., *welfare state*) de o presiune în creștere, date fiind tendințele demografice (ex., îmbătrânirea populației). Inovația socială ar putea fi politica-semnătură a Europei viitorului.

➤ *Energia regenerabilă.* Cum sectorul energetic este responsabil pentru mai mult de 75% din emisiile de gaze cu efect de seră ale UE, creșterea ponderii energiei regenerabile este un element-cheie pentru atingerea țintelor asumate în materie: reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 55% (comparativ cu 1990) până în 2030, făcând din Uniune un spațiu neutru din punct de vedere climatic până în 2050. Pornind de la obiectivele „20/20/20” pentru 2020 – reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu cel puțin 20%, creșterea ponderii energiei regenerabile la cel puțin 20% din consum și realizarea de economii de energie de 20% sau și mai mult –, Directiva 2018/2001/UE reformată privind energia din surse regenerabile a stabilit un nou obiectiv ambițios pentru 2030: cel puțin 32% (cu o clauză de revizuire ascendentă până în 2023), aceasta în timp ce Pactul verde european, din decembrie 2019, duce angajamentele în această privință și mai departe.

1.4. Viziune, provocări, riscuri și oportunități externe

1.4.1. Preliminarii privind viziunea externă a Uniunii Europene

Analog discuției privind viziunea internă, viziunea externă a Uniunii Europene poate fi sintetizată astfel: *starea instituțional-politică, economico-socială și axiologic-culturală a lumii în care: (i) pacea și stabilitatea sunt securizate; (ii) dezvoltarea economică și socială este accesibilă și asistată de actorii mai bine plasați; (iii) drepturile omului și demnitatea personală sunt apărate; (iv) vecinătatea este creuzetul proiectării și implementării relațiilor internaționale.*

(i) Prin această primă componentă a viziunii externe, Uniunea Europeană contribuie la menținerea, apărarea și (re)instituirea păcii oriunde pe glob, bazându-se pe experiența sa istorică, bogată în

²¹ A se vedea studiul *Rebuilding Europe: The cultural and creative economy before and after the Covid-19 crisis* (2021): <https://www.rebuilding-europe.eu/>.

²² A se vedea coordonatele abordării europene în materie la momentul de față: *Social Innovation*, European Commission, https://ec.europa.eu/growth/industry/strategy/innovation/social_en.

învățămintele universale valabile, considerând concordia și cooperarea între națiuni drept valori perene ale umanității și ancore pentru civilizația viitorului.

(ii) Fiind o reflectare externă a viziunii interne²³ centrate pe creșterea calității vieții, această a doua componentă a viziunii externe conferă Uniunii un rol în privința intensificării și diversificării relațiilor comercial-investiționale pe plan internațional, precum și în problema asistenței externe pentru dezvoltare, în condiții de responsabilizare pentru partenerii beneficiari.

(iii) A treia componentă a viziunii externe vizează elementele de libertate și democrație, specifice Uniunii, și pe care aceasta le consideră ca inalienabile, în scopul propășirii ființei umane în cadrul societății (aceste repere fiind urmărite în conformitate cu Carta Internațională a Drepturilor Omului și cu Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene).

(iv) A patra componentă a viziunii externe, privind politica de vecinătate²⁴, vizează poziționări și acțiuni specifice vecinătăților geostrategice, constituind, alături de viziunea internă, un factor de credibilitate a Uniunii în relațiile internaționale, fiind perimetrul în care se pot observa cel mai clar performanțele în materie de influențări pozitive.

Așadar, pentru realizarea plenară și autentică a viziunii externe a Uniunii Europene, patru factori sunt determinanți: 1) justificabilitatea viziunii; 2) credibilitatea actorului/Uniunii; 3) comportamentul în politica de vecinătate; 4) înregistrarea permanentă de performanță în materie, prin acțiunile desfășurate.

1.5. Tabloul provocărilor, riscurilor și oportunităților externe pentru Uniunea Europeană

Simetric discuției privitoare la dimensiunea internă, și pentru cea externă sunt grupați, în *Tabelul nr. 2*, 54 de itemi de tip *PRO*, ordonați potrivit celor 6 categorii tematice specifice: *politice, economice, securitare, sociale, cultural/axiologice, ecologice*. Unii itemi (ex. euroscepticismul) sunt relevanți atât pentru tabloul extern, cât și pentru cel intern al Uniunii Europene și se pot suprapune în funcție de cazurile existente. Cu toate acestea, în vederea diferențierii de primul tablou realizat, autorii au optat pentru explicarea particularităților ce rezidă din *PRO* externi identificați.

Dintre aceștia vor fi evidențiate apoi cele mai importante 5 provocări, 5 riscuri și 5 oportunități externe, descrise și ilustrate pe scurt, pornindu-se de la judecăți de relevanță recomandate de expertiza științifică și remarcate în opțiuni de politică publică.

²³ Autorii propun utilizarea principiului din filosofia politică în conformitate cu care politica externă este o transpunere, prin mijloace specifice, a politicii interne.

²⁴ Politici de vecinătate au dezvoltat toate țările, pe specificul zonelor lor geostrategice. Cele mai importante sunt cele ale SUA, Rusiei, Chinei, care sunt proiectate inclusiv cu referire la Uniunea Europeană.

Tabelul nr. 2 *Provocări, riscuri și oportunități externe la adresa Uniunii Europene*

	Provocare	Risc	Oportunitate
Politic	<i>Tehnocratismul</i> <i>Privatizarea globalizării</i> <i>Euroscpticismul extern</i>	<i>Autocrațiile naționale</i> <i>Sistemele integrative captive</i> <i>Retrageri din acorduri multilaterale</i>	<i>Extinderea Uniunii</i> <i>O vecinătate prietenoasă</i> <i>Impact prin replicarea standardelor</i>
Economic	<i>Protecționismul economic al statelor non-UE</i> <i>Competiția de tip Giffen</i> <i>Dumping-ul social/fiscal</i>	<i>Dependența energetică și cea privind materiile prime rare</i> <i>Crizele financiare externe</i> <i>Relocarea corporațiilor și a capitalului financiar</i>	<i>Avantajul economic competitiv/comparativ</i> <i>Atractivitatea pieței muncii</i> <i>Gradul mare de intermediere financiară</i>
Securitar	<i>Proliferarea și sofisticarea armelor</i> <i>Războaiele regionale și conflictele înghețate</i> <i>Provocările militare și atacurile cibernetice</i>	<i>Entitățile non-statale și recurgerea la războiul hibrid</i> <i>Conflictele religioase</i> <i>Dominarea militară a spațiului cosmic</i>	<i>Extinderea capacităților de apărare ale UE</i> <i>Parteneriatele strategice</i> <i>Articolul 5 din Tratatul Nord-Atlantic</i>
Social	<i>Colapsul securității sociale</i> <i>Îmbătrânirea populației</i> <i>Pandemiile</i>	<i>Foametea</i> <i>Sărăcia globală</i> <i>Migrația ilegală</i>	<i>Feminismul</i> <i>Mișcarea socială ecologistă</i> <i>Responsabilitatea socială corporativă</i>
Cultural/Axiologic	<i>Drepturile omului</i> <i>Suveranitatea națională</i> <i>Dreptul popoarelor</i>	<i>Hegemonia culturală și antioccidentalismul</i> <i>Libertatea absolută</i> <i>Violența/Terrorismul</i>	<i>Respectul intercultural</i> <i>Unitate în diversitate</i> <i>Destinul comun al umanității</i>
Ecologic	<i>Schimbările climatice globale</i> <i>Interferențe în ecosistemele naturale</i> <i>Reglementarea dreptului spațiului cosmic</i>	<i>Despădurirea și deșertificarea</i> <i>Poluarea</i> <i>Deșeuri în spațiul cosmic de proximitate</i>	<i>Cooperarea terestră</i> <i>Cooperarea spațială</i> <i>Opțiunea privind energia solară</i>

Sursa: autorii

1.6. Preocupări de ordin extern cu privire la situația curentă și evoluțiile potențiale la orizontul anului 2030

- *Provocări externe*

➤ *Privatizarea globalizării.* Globalizarea (benefică principial, dar, mai ales, inerentă) poate intra cu ușurință sub dominarea și controlul (care poate exclude interesul public) principalelor sale vehicule – corporațiile transnaționale. Literatura modernă de economie politică (sau filosofie politică) privește, cu lentile doctrinare eteroclite²⁵, legăturile dintre corporații și state, imputând caracterul corupt al relației ca venind fie dinspre corporații (ce urmăresc profitul) – în temeiul unei înțelegeri (neo)marxiste a relației –, fie dinspre state (abuzând de puterea încredințată) – în temeiul unei înțelegeri (neo)liberale. Discuția în termeni de privatizare a procesului de globalizare constituie o provocare permanentă, fie și prin aceea că neînțelegerea ei poate conduce la ostilitate față de libertatea piețelor globale – văzute pripit ca mod prin care multinaționalele și guvernele întrețin o uniformizare la un nivel inferior (engl., *race to the bottom*) socială și/sau ecologică.

➤ *Euroscepticismul extern.* Deși sintagma nu este consacrată ca atare în literatura de profil (care privește euroscepticismul mai curând ca fenomen intern al Uniunii), semnalarea ei în peisajul internațional este legitimă din mai multe motive: înainte de orice, această atitudine merită urmărită în statele vizate de politica de extindere a UE²⁶, putându-se identifica, preventiv/proactiv, moduri în care aceasta poate fi dezamorsată convingător; apoi, euroscepticismul extern este important de conștientizat și contracarat cu un discurs potrivit în vecinătățile UE, unde există forțe care încearcă să submineze, prin instrumente de propagandă, bazele/principiile democrațiilor europene, precum și suveranitatea țărilor din Parteneriatul estic²⁷; totodată, acest tip de scepticism este relevant în țări europene non-membre UE (Elveția, Norvegia, Regatul Unit); nu în ultimul rând, euroscepticismul poate veni din resentimente la nivel global față de un „hegemonism normativ” presupus a fi exhibat de UE²⁸.

➤ *Protecționismul economic al statelor non-UE.* Numărul mare de noi restricții la adresa exporturilor UE arată că protecționismul este încă profund înrădăcinat în comerțul global, în ciuda progreselor incrementale, prin care au mai fost recâștigate dintre piețele externe, mai ales în zona de produse agricole și alimentare. Există o pronunțată tendință de multiplicare a barierelor ilegale (pentru care trebuie făcută distincția între protecționismul intra-UE și protecționismul față de terți), cantonate și în sectoare de importanță strategică pentru UE, cum ar fi IT&C, electronică, auto și alte industrii de înaltă tehnologie. Numărul total de bariere comerciale existente se ridică, în 2019, la 438, 43 fiind introduse cu un an înainte de 22 de țări diferite. Cel mai mare număr de restricții se referă la accesul pe piețele chineze și ruse (respectiv 38 și 31 de măsuri), urmate de țările din sudul Mediteranei și din Orientul Mijlociu²⁹. Apoi, măsurile de retorsiune din partea UE ar fi non-soluții, fiindcă ar agrava climatul comercial mondial și ar fi decontate și de consumatorii europeni.

²⁵ A se vedea, în oglindă, lucrări precum cea a lui N. Klein, *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism* (2007) și, respectiv, a lui J. Norberg, *Open: The Story of Human Progress* (2020).

²⁶ A se vedea lucrarea *Euroscepticism and the future of Europe: views from the capitals* (2021), editată de M. Kaeding, J. Pollak și Paul Schmidt.

²⁷ A se vedea și: *UE ia măsuri pentru contracararea propagandei străine*, Parlamentul European, 2019, <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20190307IPR30695/ue-ia-masuri-pentru-contracararea-propagandei-straine>.

²⁸ Înțeles ca versiune percepută ca fiind prea asertivă a „efectului Bruxelles” (de contagiune instituțională / de replicare a standardelor) la nivel global.

²⁹ A se vedea și *Trade barriers report* (2020): https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1116.

➤ *Drepturile omului.* Analiză de referință în materie, Raportul Amnesty International, ediția 2020/21³⁰, documentează situația drepturilor omului în 149 de țări, pe fondul crizei pandemice, care a avut darul de a funcționa ca un „indicator de reacție”. Concluziile revelează exemple de aruncare în desuetudine a drepturilor omului și de acutizare a inegalităților și formelor de abuz existente, atât pe linie statală, cât și dinspre grupuri economice. De pildă, au fost evidențiate cazuri în care drepturi economice (precum brevetele, considerate, în anumite curente din literatura juridică, a fi artificiale³¹) au făcut obiectul unei protecții înverșunate chiar în situații limită relativ la dreptul la viață: astfel, un grup de state dezvoltate au blocat în 2020 o propunere la Organizația Mondială a Comerțului pentru renunțarea temporară la drepturile de proprietate intelectuală pentru produse Covid-19, concepută a facilita accesul universal la medicația specifică.

➤ *Colapsul securității sociale.* Indiferent că vorbim despre statul asistențial (furnizor al securității sociale) la nivel european³² sau global, acesta este afectat de multiple provocări – ex., legate de compatibilitatea sa cu eficiența alocărilor și creșterea economică, de impactul globalizării și al imigrației, de creșterea ratelor de dependență demografică pe fondul creșterea speranței de viață și reducerii ratelor de fertilitate, de schimbarea tiparelor gospodăriei moderne sau de inegalitățile de gen –, constituind el însuși o provocare. Asimetric (dis)funcționale pe mapamond, statele asistențiale predispun la reasezări globale, cu impact net impredictibil: migrația economică dinspre „state asistențiale eșuate” spre cele încă robuste (ex., din UE) poate duce la o ameliorare a raportului contribuitori-beneficiari în cele din urmă³³; în cele dintâi, însă, migrația aduce acutizarea sărăciei, conflict și exod de populație, ce pot reveni ca risc inclusiv asupra țărilor stabile.

- *Riscuri externe*

➤ *Sistemele integrative captive.* Acest risc se referă la tendința unor state/puteri (în general, autocrate) de a convinge (de cele mai multe ori, prin condiționări³⁴ economice, la nivelul resurselor materiale/energetice sau chiar de tip militar) alte state, din propria vecinătate sau proximitate, să constituie sisteme integrative paralele cu Uniunea Europeană și, previzibil, ostile acesteia. Un caz de referință este Uniunea Economică Eurasiatică (UEEA). Rusia anunță UEEA ca partener al UE într-o zonă de liber schimb propusă a se întinde „de la Lisabona la Vladivostok”, un proiect ce ar mai disipa din tensiunile geopolitice. În realitate, UEEA este un proiect politic lipsit de robustețea instituțională a unei adevărate piețe comune, fiind un demers de tip hegemonie „soft” prin care Rusia, deși nu controlează instituții interne și politici ale altor state membre, se poate asigura în continuare că politicile lor externe sunt aliniate într-o oarecare măsură cu propriile sale interese³⁵.

³⁰ A se vedea: *Amnesty International Report 2020/21: The state of the world's human rights*, Amnesty International, <https://www.amnesty.org/en/documents/pol10/3202/2021/en/>.

³¹ Pentru o critică principală la adresa drepturilor de proprietate intelectuală, a se vedea lucrarea *Against intellectual property*, de N.S. Kinsella; pentru contra-argumente la necesitatea suspendării temporare a acestora în cazul medicației anti-Covid-19, a se vedea: *10 Arguments against a Waiver of Intellectual Property Rights*, University of Oxford, 2021, <https://www.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2021/06/10-arguments-against-waiver-intellectual-property-rights>.

³² A se vedea raportul *Key challenges for the European welfare states* (2019), de R. Muñoz de Bustillo Llorente: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/key-challenges-european-welfare-states>.

³³ A se vedea, bunăoară, aprecierile cu privire la migrație și statul bunăstării în vremuri de criză ale fostului secretar general al OCDE, A. Gurría, la: *Migration and the welfare state in times of crisis*, OCDE, 2013, <https://www.oecd.org/els/mig/migration-and-the-welfare-state-in-times-of-crisis.htm>.

³⁴ Evident, calificativul de „capturat” se referă la faptul că asemenea sisteme nu verifică niciuna dintre componentele viziunii interne discutate la pct. 1.1.2: nici cea privind creșterea calității vieții, nici cea privind caracterul necesar al efectelor de sinergie pozitivă generate de structura integrativă în cauză (vezi, din punct de vedere istoric, cazul CAER, construit în jurul URSS).

³⁵ A se vedea analiza Chatham House despre miturile care însoțesc relațiile UE-Rusia, inclusiv în privința UEEA (Myth 10: “The Eurasian Economic Union is a genuine and meaningful counterpart to the EU”, *Myths and misconceptions in the debate on Russia*, 2021): <https://www.chathamhouse.org/2021/05/myths-and-misconceptions-debate-russia/myth-10-eurasian-economic-union-genuine-and>

➤ *Retrageri din acorduri multilaterale.* Multilateralismul este un element de bază în politica externă și identitatea Uniunii și o piatră de temelie a abordării sale față de securitate și prosperitate. Este promovat pe scară largă de UE atât pentru a răspunde amenințărilor globale, cum ar fi proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul și crizele globale de sănătate, precum și pentru a răspândi efectele pozitive ale relațiilor comerciale și investiționale libere și echitabile. Ceea ce face multilateralismul aparte este faptul că el depinde și de cooperarea dintre rivali și de capacitatea de a defini parametrii pentru guvernarea bunurilor publice globale³⁶. Orice denunțare a unui angajament multilateral, mai ales din partea unei puteri mari sau emergente (ex., retragerea SUA în timpul administrației Trump din Acordul de la Paris privind schimbările climatice), poate submina tipul de lume dorit de UE, una a multilateralismului, fie global sau, mai nou, interregional.

➤ *Dependența energetică și cea privind importul de materii prime rare.* Indiferent de întreruperile aprovizionării în timpul crizei Covid-19, UE este puternic dependentă de importuri pe parte de materii prime critice (ex., grafitul, cobaltul, litiul și pământurile rare), fundamentale în procesele industriale, cu valorificare deopotrivă civilă și militară, precum și în susținerea tranzițiilor ecologice și digitale (ex., producție de baterii, pile de combustie, energie solară și eoliană sau tehnologii bazate pe hidrogen). Pe măsură ce mai multe dintre aceste tehnologii sunt implementate, UE riscă să înlocuiască dependența sa de combustibilii fosili cu cea de materii prime de import, în condițiile unei cereri interne în creștere (ex., UE ar avea nevoie de 18 ori mai mult litiu până în 2030 și de 60 de ori mai mult până în 2050), corelate cu ritmul producției globale, pornind de la activitățile extractive, sensibil mai redus (ex., extracția globală se va dubla, doar, până în 2050)³⁷.

➤ *Migrația ilegală.* Se apreciază că unul dintre cele mai importante elemente declanșatoare ale afluxului de migranți spre UE tinde să vină dinspre schimbările climatice, dincolo de (sau amplificând) conflictele sociale în state în care astfel de manifestări sunt, din nefericire, obișnuite. Dacă în ultimul deceniu evenimentele legate de climă au declanșat o deplasare a aproximativ 23 de milioane de persoane în medie pe an, până în 2050 se estimează că peste 200 de milioane de oameni ar putea avea nevoie de asistență umanitară, parțial din cauza dezastrelor legate de climă³⁸. Dincolo de efectele benefice ale migrației (legale – care abordează nevoile și lacunele de competențe de pe piața internă a forței de muncă), deplasările necontrolate de populație pot fi folosite ca vector de destabilizare a UE, conjugat cu fenomene precum criminalitatea organizată, corupția, extremismul, terorismul și amenințările hibride, mai ales la frontiera sudică și sud-estică.

➤ *Despădurirea și deșertificarea.* Deși pădurile sunt plămâni planetei, preluând din atmosferă cantități mari de dioxid de carbon pe care îl „închid” în copaci și sol, ajutând să facă această planetă locuibilă, aceasta este sfidată de evidența practică. La un summit ONU privind clima din 2014, multe dintre aceleași țări care acum par reangajate pe calea reîmpăduririi, deși au convenit să oprească defrișarea până în 2030, au asistat pasive la pierderea pădurilor (care a crescut cu peste 40% de atunci până în prezent). La recenta Conferință ONU privind schimbările climatice (COP26) de la Glasgow, angajamentele³⁹ par oricum modeste de vreme ce eliminarea „despăduririi nete” nu rezolvă chestiunea, copacii tineri de pe o aceeași suprafață nu au aceeași

³⁶ A se vedea și considerațiile despre nevoia de a reforma multilateralismul înainte de a-l profesa din lucrarea *Hedging by default: the limits of EU “strategic autonomy” in a binary world order* (2020), de R. Higgott și S. Reich, S.: <https://www.lse.ac.uk/ideas/Assets/Documents/reports/LSE-IDEAS-Hedging-by-Default.pdf>.

³⁷ A se vedea raportul *Critical raw materials for strategic technologies and sectors – a foresight study* (2020), al Comisiei Europene, care însoțește documentul COM(2020)474 final, *Critical raw materials resilience: charting a path towards greater security and sustainability*.

³⁸ A se vedea raportul *The cost of doing nothing* (2020) al Comitetului Internațional al Societăților Naționale de Cruce Roșie și de Semilună Roșie, <https://oldmedia.ifrc.org/ifrc/the-cost-of-doing-nothing/>

³⁹ COP26: *World leaders promise to end deforestation by 2030*, BBC, 2021, <https://www.bbc.com/news/science-environment-59088498>

valoare ecosistemică precum cei maturi (defrișați). Reîmpăduririle au rol important inclusiv în frânarea deșertificării, ce amenință habitatele și hrana în multe părți ale lumii.

- *Oportunități externe*

➤ *Extinderea Uniunii.* Orice țară europeană poate solicita aderarea la Uniune dacă respectă valorile democratice și se angajează să le promoveze, respectând toate standardele și regulile UE, având acordul instituțiilor UE și al statelor membre UE și primind consimțământul cetățenilor lor – exprimat prin aprobare în parlamentele lor naționale sau prin referendum. La momentul actual au statut de țări candidate Albania, Republica Macedonia de Nord, Muntenegru, Serbia, Turcia. Bosnia-Herțegovina și Kosovo* participă la procesul de stabilizare și asociere (PSA) și sunt considerat potențial candidate. Un pas important l-ar putea reprezenta deschiderea acestui proces și către parteneri din vecinătatea estică, precum Republica Moldova, valorificând potențialul României de exportator de expertiză comunitară, cu efecte de autoconsolidare a acestuia. Gestionată înțelept, extinderea poate amplifica încrederea - în statele Politicii de vecinătate - într-o UE al cărei model civilizațional ar fi „unește și inspiră”.

Caseta nr. 5. Importanța digitalizării în ecuația aderării

Accelerarea digitalizării este esențială pentru competitivitatea durabilă a Europei, mai ales în contextul procesului de extindere care nu poate ocoli integrarea digitală a vechilor și noilor state membre. Potrivit raportului *Digitalisation in Europe 2020-2021. Evidence from the EIB Investment Survey*⁴⁰: adoptarea tehnologiilor digitale de către firmele din UE se îmbunătățește, dar încă nu a redus decalajul cu Statele Unite; în timp ce unele țări ale UE sunt în fruntea cursei globale a transformării digitale, altele riscă să rămână în urmă; digitalizarea oferă o oportunitate unică de a îmbunătăți competitivitatea globală a firmelor europene, dar pentru aceasta Uniunea este invitată să crească investițiile și să creeze ecosisteme de natură a sprijini inovarea digitală.

Cu privire la țările candidate la UE, procesele de liberalizare a piețelor comunicațiilor electronice, precum și de stabilire a autorităților naționale de reglementare sunt avansate, cu diferențe în gradul de adoptare a acquis-ului relevant. Lansarea Agendei digitale pentru Balcanii de Vest consemnează progrese majore în direcțiile armonizării politicilor naționale în materie de: tarife de telefonie în regim de roaming; conexiuni de bandă largă; practici din arealul de eGovernment, eProcurement, eHealth; investiții în educarea și valorificarea abilităților digitale; accesul la inovare al agenților economici și al securității cibernetice. O atenție sporită este acordată și cooperării internaționale în materie de transformare digitală și de securitate cibernetică⁴¹.

➤ *Impact prin replicarea standardelor.* „Efectul Bruxelles” este considerat drept contraargumentul la opinia conform căreia UE ar fi o putere mondială în declin: acesta se referă la puterea acesteia de a reglementa piețele globale, fără a fi nevoie să recurgă la instituții internaționale sau să convingă formal alte națiuni⁴². Uniunea este creditată cu capacitatea unică de a promulga reglementări ce europenizează mediul de afaceri global. Forțele pieței sunt adesea suficiente în a transforma standardul UE în standard global, din moment ce multe companii multinaționale extind în mod voluntar reglementarea UE pentru a-și governa operațiunile globale (având expunere critică pe uriașa piață internă europeană). Exemple de domenii în care diverse

⁴⁰ EIB: Digitalisation in Europe 2020-2021, <https://www.euneighbours.eu/en/south/stay-informed/publications/eib-digitalisation-europe-2020-2021>

* Această denumire nu aduce atingere pozițiilor privind statutul și este conformă cu RCSONU 1244/1999, precum și cu Avizul CIJ privind Declarația de independență a Kosovo.

⁴¹ *Shaping Europe's digital future*, Comisia Europeană, <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/eu-neighbours>

⁴² A se vedea și lucrarea *The Brussels effect: how the European union rules the world* (2020), de A. Bradford.

standarde ale UE au iradiat global sunt reglementarea concurenței, protecția datelor, combaterea discursului instigator la ură online, sănătatea și siguranța consumatorilor sau protecția mediului.

➤ *Avantajul economic competitiv/comparativ*⁴³. Nivelul de dezvoltare economică, de productivitate a muncii și de înzestrare cu tehnologie și materii prime (mai puțin înzestrarea cu resurse energetice, totuși) din statele membre fac ca Uniunea, ca întreg, să dețină un avantaj economic competitiv în raport cu restul lumii (cu unele excepții). Iar aceasta reprezintă genul de oportunitate care trebuie fructificată cu caracter de permanență. Translatând discuția în logica avantajelor comparative, trebuie avută în vedere mai curând încurajarea manifestării naturale a acestor avantaje până la nivel de agent economic – deoarece „dirijarea” lor (ex., prin stimulente/constrângeri politice), în ciuda unor beneficii punctuale, poate denatura comportamentele economice real productive, aspect ce se cuvine atent cântărit inclusiv (sau mai ales) în ecuația marilor transformări vizate de UE (precum cele din sferele ecologică și digitală).

➤ *Unitate în diversitate*. Mottoul Uniunii Europene, „Uniți în diversitate”⁴⁴ a fost invocat pentru prima dată în anul 2000, transmițând mesajul că europenii s-au unit pentru a promova pacea și prosperitatea pe continent, acceptând totodată să-și deschidă reciproc spiritul către culturi, tradiții, limbi atât de diverse. Într-o atare accepțiune se poate observa că mesajul este adecvat pentru întreaga lume, în condițiile în care diversitatea culturală (axio-diversitatea) reprezintă o bogăție unică a omenirii – sau, ca să cităm titlul unei apreciate lucrări, vorbim despre „zece mii de culturi, o singură civilizație”⁴⁵. Uniunea poate deveni prim-avocatul unei noi orientări în relațiile internaționale, bazate pe conștientizarea interdependenței subtile dintre domeniile culturii, politicii și economiei, făcând din relațiile interculturale un element definitoriu al politicii externe – al unei diplomății publice care să nu poată fi confundată cu atitudini condescendente sau propagandistice.

➤ *Destinul comun al umanității*. Percepută ca idealistă, o astfel de reprezentare poate (dacă nu chiar trebuie) să configureze realitatea viitorului. Un astfel de discurs are nevoie de leadership, iar legitimitatea acestuia este dată exclusiv de puterea exemplului, fiindcă retorica este, prin esență, ușor de replicat. Este de notat faptul că o astfel de retorică a fost deja remarcată în discursul politic chinez și tinde să se transforme într-o doctrină – a „umanității drept comunitate bazată pe destinul comun”⁴⁶ –, ca alternativă abilă la misionarismul american, relativ mai pragmatic și cumva excepționalist. Discursul european are nevoie nu atât de abilitate comunicațională sau de asertivitate ostentativă, ci poate convinge prin angajamente ambițioase, asumate unilateral (fără a pretinde contraprestații), indiferent că vorbim despre liberalizări la nivelul comerțului, despre dialog cultural, bazat pe modestie sau despre responsabilitate climatică.

⁴³ Deși aflat în poziție de minorat în fundamentările de policy, avantajul comparativ/relativ are o putere analitică superioară avantajului competitiv/porterian (eclectic și tautologic). Avantajul comparativ privește următoarele: (1) explică rațiunile schimbului/cooperării între inegali; oricine are loc în diviziunea muncii oricât de puțin productiv ar fi; procesul concurențial generează stimulente pentru cooperare; (2) diversitatea/inegalitatea are consecințe benefice, nefiind un obstacol în calea schimbului/cooperării, nici nu poate fi îmbunătățită/corectată prin protecții/privilegii; (3) revelarea lui are caracter dinamic/schimbător și antreprenorial (nu se poate determina/întreține de la catedră/din birou).

⁴⁴ Adoptat în anul 2000 (engl., *United in diversity*, traducere din lat. *In varietate concordia*), nu mai este menționat în Tratatul de la Lisabona (care, de altfel, nu menționează nici steagul, nici imnul UE), dar rămâne un principiu al (re)construcției europene.

⁴⁵ A se vedea lucrarea *Zece mii de culturi, o singură civilizație. Spre geomodernitatea secolului XXI* (1998), de M. Malița.

⁴⁶ *The 'Community of Common Destiny' in Xi Jinping's New Era*, The Diplomat, 2017 <https://thediplomat.com/2017/10/the-community-of-common-destiny-in-xi-jinpings-new-era/>

Capitolul 2. Evaluarea riscurilor la adresa Uniunii Europene și a opțiunilor disponibile de gestionare a acestora, la orizontul anului 2030

2.1. Risc și incertitudine privind construcția Uniunii Europene la orizontul anului 2030

2.1.1. Preliminarii

Orice demers de analiză a riscurilor începe prin a clarifica ce reprezintă fiecare tip de risc evidențiat în parte pentru persoanele/entitățile preconizate a fi afectate, observând forme de manifestare, estimând apoi magnitudinea pericolului (durată, localizare) și se încheie cu propuneri de gestionare dezirabilă. Acest proces are sens, desigur, doar după ce înțelegem că incertitudinea este singura trăsătură sigură a viitorului.

Riscul constituie posibilitatea ca un eveniment să aibă loc, iar aceasta poate fi determinată/aproximată printr-un calcul; incertitudinea ține de cvasi-ubicuitatea situațiilor în care avem de-a face cu informație incompletă sau inaccesibilă; ea nu poate fi calculată, ci doar constatată. Iar deși au atașate expresii numerice, riscurile țin finalmente de percepții individuale, de poziționările celor afectați, de prioritățile lor. Dar când vorbim despre o entitate eterogenă ca Uniunea Europeană și despre un orizont de timp relativ îndepărtat, dificultățile analistului devin majore: oameni diferiți percep diferit aceleași riscuri și percep riscuri diferite în aceleași circumstanțe date. Asumarea caracterului de entitate al Uniunii este doar un expedient care poate simplifica analiza.

În cele ce urmează, este propusă, pornind de la rezultatele din capitolul anterior, o manieră de evaluare calitativă a riscurilor interne și, respectiv, externe de la nivelul UE – indicându-se sferele/ariile și termenul de impact, forma de manifestare și gestionarea dezirabilă –, însoțită de o metodologie de cuantificare, prin probabilități Bayesiene (detaliată în *Anexa nr. 2*), precum și de o perspectivă originală, bazată pe ideile de *robustețe*, *reziliență* și *antifragilitate* (relative la *provocări*, *riscuri* și *oportunități*, respectiv), adaptată la UE (detaliată în *Anexa nr. 3*).

2.1.2. Opțiune metodologică

Profilul de risc al Uniunii Europene a fost realizat pornind de la o imagine sinoptică și sintetică a riscurilor identificate în Capitolul 1, prelungind totodată orientarea deliberat calitativă a studiului:

- Riscurile sunt reprezentate în formă tabelară – pentru fiecare dintre dimensiunile internă și externă – pentru a facilita eventuale comparații și corelații între acestea, pe mai multe coordonate, între care cele mai importante sunt: sfera de impact, aria de impact, termenul de impact, formele de manifestare și gestionarea dezirabilă.
- În paralel, a fost propusă și o manieră de cuantificare a probabilității de producere a riscurilor printr-o metodologie construită pornind de la estimatorul Bayes⁴⁷, bazat nu pe probabilități frecvențiale, de ordin statistic, ci pe „judecăți de relevanță”, întemeiate pe raționalizări teoretice, precum și pe înțelegere istorică (*Anexa nr. 2*).
- Cum în cadrul studiului au fost identificate provocările, riscurile și oportunitățile cu care se confruntă (și, mai ales, se va confrunta la orizontului anului 2030 și dincolo de acest orizont) Uniunea Europeană, am dedicat o secțiune pentru ceea ce s-ar putea numi „vulnerabilitățile proiectului european”, așa cum se prezintă acesta, astăzi.

⁴⁷ Estimatorul Bayes (sau probabilitatea Bayes) este o probabilitate subiectivă, apriori acordată pe baza informațiilor deținute la momentul respectiv. Pe baza funcției Bayes, această probabilitate se modifică pe măsură ce alte informații despre evenimentul în cauză devin disponibile (probabilitate a posteriori).

2.2. Evaluarea principalelor riscuri interne: definire, arie de cuprindere, manifestare și impact temporal.

Tabelul nr. 3 Evaluarea calitativă a riscurilor interne la adresa UE, la orizontul anului 2030

<i>Risc</i>	<i>Sferă de impact</i>	<i>Arie de impact⁴⁸</i>	<i>Termen impact⁴⁹</i>	<i>Formă de manifestare</i>	<i>Modalități de gestionare</i>
<i>Iliberalismul</i>	regimul politic, libertatea	națională	mediu	preluarea sub controlul guvernului a unor atribuții/competențe de la instituții publice autonome	intervenția instituțiilor comunitare, în baza tratatelor UE
<i>Extremismul</i>	forma de guvernământ	națională	mediu	crearea de structuri politice (partide) situate la extremele spectrului politic (stânga sau dreapta)	lupta politică a partidelor non-extremiste; interdicții pe baze constituționale
<i>Tendințele centrifuge</i>	structura extensivă a UE	comunitară	mediu	exprimarea publică (uneori, guvernamentală) de insatisfacții (de diverse naturi) privind apartenența la structura comunitară	rezolvarea nemulțumirilor legitime; aducerea la cunoștința publică națională în cauză a nemulțumirilor nelegitime
<i>Datoria suverană</i>	sustenabilitatea economică	națională	mediu	creșterea îndatorării publice totale (interne și externe)	impunerea politică a „legii de aur” a finanțelor publice ⁵⁰ ; diminuarea cheltuielilor cu bunuri și servicii în bugetul general consolidat
<i>Consumerismul</i>	sustenabilitatea economică	globală	mediu	hărțuirea comercială, prin publicitate/reclamă agresivă, nesolicitată și neacceptată, pentru alimente, medicamente, bunuri de folosință îndelungată (externalitate negativă)	incriminarea noului tip de hărțuire (comercială) sau, alternativ, introducerea unei taxe de permisiune plătită de comerciant persoanei care suportă publicitatea
<i>Efectul de levier bancar</i>	stabilitatea economică	globală	mediu	vulnerabilizarea „sănătății financiare” a sistemului bancar (sau a băncilor individuale), prin creșterea îndatorării în raport cu capitalul propriu (îndeosebi în scopul acordării de credite)	obligarea băncilor de a constitui un fond de provizionare (la banca centrală) în funcție de depășirea levierului bancar peste condițiile acordului Basel III sau, alternativ, instituirea unui impozit pe levierul excesiv ⁵¹ ;

⁴⁸ Este, desigur, evident ce se înțelege prin arealele național, comunitar și global, la fel cum și faptul că manifestarea riscurilor nu este uniformă în cadrul acestora sau neschimbătoare între ele.

⁴⁹ Conform unor „norme” tacite stabilite între cercetători (la care autorii prezentului studiu achiesează), termenul scurt se referă la durate de 1-2 ani; termenul mediu la durate de 3-5 ani, iar termenul lung la durate de 6-10 ani și peste 10 ani.

⁵⁰ „Enunțul” acestei legi este: orice împrumut public este legitim doar dacă este destinat investițiilor publice.

⁵¹ Într-un mod analog cu cel în care Uniunea Europeană instituie, pentru guverne/state, procedura de deficit excesiv (inclusiv sancțiunile monetare sau instituționale aferente).

<i>Risc</i>	<i>Sferă de impact</i>	<i>Arie de impact</i> ⁴⁸	<i>Termen impact</i> ⁴⁹	<i>Formă de manifestare</i>	<i>Modalități de gestionare</i>
<i>Ingineria genetică</i>	echilibrul biologic/ biodiversitatea	globală	lung	introducerea artificială de perturbări (posibil) ireversibile, pentru că sunt nenaturale, în fondul de viață al planetei; infectare neintenționată ⁵² cu agenți patogeni de tip virus, pentru care nu există (încă) prevenție specifică/tratament specific	accentuarea controlului centralizat (la nivelul UE), inclusiv de tipul inspecției, inclusiv privind finanțarea cercetării care prezintă un asemenea risc (control existent și în prezent, dar mai ales prin auto-declarare); obligativitatea anunțării <i>ex ante</i> privind efectuarea de cercetări/experiențe soldate cu crearea de virusuri in vitro, către Centrul European de Prevenire și Control al Bolilor (ECDC)
<i>Hiperconectivitatea</i>	pierderea distincției între spațiile privat și public	globală	lung	invadarea privată a spațiului privat, precum și invadarea publică a spațiului privat (prin accentuarea asimetriei stat-individ în privința transparenței: deși statul ar trebui să fie mai transparent pentru individ decât invers, ca esență a democrației, temerea populației este că lucrurile stau invers)	extinderea (până la generalizare) a acordului individual pentru accesul, prin mijloace digitale, a autorităților și agențiilor publice la date personale; simplificarea rezolvării (în contencios administrativ rapid) a cazurilor de încălcare, din partea autorităților publice, a dreptului individului de a accepta sau a respinge transparența față de aceste autorități
<i>Dezinformare prin platforme digitale</i>	denaturarea reprezentării realității și acțiunii umane	globală	lung	crearea unei „lumi paralele”, convenabile și fructuoase pentru cei din spatele mass media implicate, care substituie lumea reală, cu consecințe negative pentru formarea opiniilor în cunoștință de cauză și, în ultimă instanță, pentru manifestarea reală a libertății și democrației	reglementarea accentuată cu privire la respectarea criteriilor suficiente și necesare pentru conceptul de știre vehiculată în spațiul digital; aplicarea de sancțiuni nu de natură monetară (recuperabile cu ușurință de contravenienți), ci legate de dreptul de a lucra în spațiul digital, pentru încălcarea regulilor în cauză
<i>Sărăcia intra-uniune</i>	condiția umană/ justiția socială	comunitară	mediu	insatisfacție adresată capacității Uniunii de a asigura justiția socială pe plan economic în interiorul statelor membre și între acestea	operarea reală a principiului solidarității între statele membre, prin extinderea „principiului diferenței” ⁵³ la nivel inter-țări; introducerea principiului diferenței în controlul evoluției inegalității economice în interiorul statelor membre
<i>Inegalitatea economică</i>	condiția umană/ justiția socială	globală	mediu		

⁵² Infectarea intenționată/deliberată/premeditată intră direct sub incidența legii penale internaționale.

⁵³ Principiul diferenței (din teoria rawlsiană a justiției sociale) prevede că orice inegalitate care poate fi permisă în societate ar trebui permisă numai pe baza faptului că aduce beneficii celor mai puțin favorizați din societate. Pentru o familiarizare, a se vedea: *Distributive Justice*, Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2017, <https://plato.stanford.edu/entries/justice-distributive/>

<i>Risc</i>	<i>Sferă de impact</i>	<i>Arie de impact⁴⁸</i>	<i>Termen impact⁴⁹</i>	<i>Formă de manifestare</i>	<i>Modalități de gestionare</i>
<i>Radicalizarea mișcărilor sociale</i>	stabilitatea politică	globală	mediu	coagularea opiniei publice și a populației în jurul unor revendicări la care clasa politică este insensibilă și dezvoltarea unor manifestări (intelectuale și fizice) în consecință	considerarea semnalelor timpurii ale unor asemenea mișcări sociale de radicalizare a populației ca indicii pentru revederea viziunii politice atât în statele membre, cât și pe ansamblul Uniunii
<i>Polarizarea politică și socială</i>	stabilitatea politică și socială	globală	lung	controversele pe tema ideii de familie și a drepturilor unor minorități, relațiile fragmentate din societate, opțiunile electorale	efort intelectual și instituțional concertat și înțelept, în statele membre și la nivelul Uniunii, pentru a înțelege sursa diviziunilor sociale și politice
<i>Intoleranța culturală</i>	stabilitatea socială	comunitară	lung	hiatusuri de comunicare în interiorul statelor membre sau între statele membre (în ultimul caz, mai puțin)	programe/strategii de coabitare multiculturală (nu de multiculturalism); sprijinirea financiară și politică a reducerii migrației masive (chiar legale) care introduce asemenea fenomene
<i>Antagonismul religios</i>	stabilitatea socială	globală	lung	intoleranță religioasă (afirmarea/susținerea) primatului unei religii asupra alteia, inclusiv prin forme violente, anti-ecumenice	
<i>Schimbările climatice / încălzirea globală</i>	ciclurile reproductive naturale	globală	lung	fenomene naturale distructive, cu impact asupra economiei și asupra calității vieții	aplicarea fără compromisuri a Pactului verde european
<i>Poluarea și pierderea resurselor de apă</i>	calitatea vieții	globală	lung	punerea în pericol a vieții și alimentației de bază a populației	
<i>Reducerea suprafeței verzi</i>	calitatea vieții	globală	lung	punerea în pericol a sănătății populației, îndeosebi în mediul urban	

Sursa: autorii

2.3. Evaluarea principalelor riscuri externe: definire, arie de cuprindere, manifestare și impact temporal.

Tabelul nr. 4 *Evaluarea calitativă a riscurilor externe la adresa UE, la orizontul anului 2030*

<i>Risc</i>	<i>Sferă de impact</i>	<i>Arie de impact</i>	<i>Termen impact</i>	<i>Formă de manifestare</i>	<i>Modalități de gestionare</i>
<i>Autocrațiile naționale</i>	stabilitatea politică internațională	globală	lung	încălcări ale drepturilor omului, ale normelor democratice și sfidări privind dreptul internațional	izolare internațională, precum și sancțiuni economice și politice aplicate în mod concertat de comunitatea internațională
<i>Sistemele integrative captive</i>	stabilitatea politică internațională	globală	lung	constituirea unei hegemonii a statului care inițiază aceste sisteme integrative, pentru a extrage de aici câștiguri economice și politice	reacția activă: ca mai sus; reacția pasivă (recomandabilă): punerea în evidență, prin propriul exemplu al Uniunii, a alternativei, adică a sistemului integrat european
<i>Retrageri din acorduri multilaterale</i>	cooperarea pe plan internațional	regională/ globală	lung	denunțări unilaterale, fără justificare morală, deși (mai rar) cu justificare economică sau ideologică, a acordurilor multilaterale	reacția activă: ca mai sus; reacția pasivă (recomandabilă): punerea în evidență, prin propriul exemplu al Uniunii, a beneficiilor comune din rămânerea în acele acorduri
<i>Dependența energetică și importul de materii prime rare</i>	reziliența Uniunii	regională/ globală	mediu	amenințarea (potențială sau concretă) cu condiționarea furnizării energiei de luarea anumitor poziții/decizii pe plan internațional, care să fie favorabile (sau să nu dăuneze) furnizorului de energie; analog pentru alte tipuri de resurse	crearea propriului sistem, integral și sustenabil de producere și distribuție a energiei (inclusiv cu sprijinul masiv și permanent al statului, respectiv al instituțiilor comunitare; recurgerea la economie circulară (ex., recuperarea, reciclarea și reutilizarea materiilor prime rare)
<i>Crizele financiare externe</i>	stabilitatea economică a Uniunii	globală	mediu	transferul asupra economiei Uniunii (în virtutea conectivității economice mondiale, inclusiv al globalizării, a) efectelor crizelor financiare apărute în spațiul ex-Uniune (vezi criza din 2008)	proiectarea și implementarea de redundanțe economice și instituționale, la nivelul statelor membre, respectiv al Uniunii, care să absoarbă asemenea șocuri/perturbări (mecanisme de robustețe, de reziliență, dar și mecanisme instituționale antifragile – vezi Anexa nr. 3)
<i>Relocarea corporațiilor și a capitalului financiar</i>	competitivitatea economică a Uniunii	comunitară	mediu	orientarea firmelor și a capitalului financiar în direcția maximei fructificări	aliniera (dacă este conform dreptului comunitar) la comportamentul concurent în materie (măsuri de retorsiune); identificarea unor stimuli/pârghii bugetare de contracarare a diferitelor dumping-uri (preț, impozite) practicate de concurenții instituționali (țări străine)

<i>Risc</i>	<i>Sferă de impact</i>	<i>Arie de impact</i>	<i>Termen impact</i>	<i>Formă de manifestare</i>	<i>Modalități de gestionare</i>
<i>Entitățile non-statale și recurgerea la războiul hibrid</i>	implicarea Uniunii ca actor global	globală	lung	lezarea, sub diferite forme (economice, ideologice, de mass media etc.) a intereselor Uniunii, fie în mod explicit, fie (de cele mai multe ori) implicit/mascat	afirmarea mai puternică a funcției diplomației externe a Uniunii; monitorizarea și denunțarea publică a unor asemenea practici; includerea răspunsului la asemenea practici în sancțiunile economice aplicate de Uniune în genere
<i>Conflictele religioase</i>	stabilitatea socială a Uniunii	comunitară/regională	lung	acest risc se poate materializa prin acțiuni conflictuale (chiar sângeroase) incluse (adesea) în conflicte inter-etnice sau inter-națiuni (vezi cazul Irak-Iran)	desfășurarea de misiuni de promovare a toleranței religioase; contribuție la atenuarea diferențelor economice și de tratament legal al adeptilor diferitelor religii (deseori la baza manifestărilor violente sau cronice)
<i>Dominarea militară a spațiului cosmic</i>	capacitatea de apărare a Uniunii	globală	lung	plasarea pe orbita Pământului de obiecte spațiale de spionare sau de atac (deseori camuflate ca dispozitive de apărare din spațiu)	deși și aici apare o cursă (sui generis) a înarmărilor, riscul e așa de mare încât poziționarea corectă a Uniunii ar trebui să conste în constituirea de/participarea la coaliții internaționale de control și descurajare a unei asemenea practici; completarea și precizarea dreptului spațiului cosmic
<i>Foamea</i>	funcția economică-asistențială externă a Uniunii	globală	mediu	mișcări sociale destabilizatoare sau chiar războaie civile	poziționarea Uniunii ca unul dintre factorii instituționali mondiali de luptă continuă împotriva perpetuării și creșterii înfometării populației, atât prin sprijin direct al celor afectați, cât și (mai ales) prin sprijinirea guvernelor în cauză în rezolvarea problemei
<i>Sărăcia globală</i>	funcția economică-asistențială externă a Uniunii	globală	mediu	mișcări sociale destabilizatoare sau chiar războaie civile	Uniunea ar trebui să acționeze fie nemijlocit, fie prin consilierea sau sprijinirea guvernelor implicate; în mod complementar, trebuie dezvoltat, în cadrul dreptului internațional, așa-numitul drept al popoarelor (justiție socială transnațională)
<i>Migrația ilegală</i>	echilibrul economic și social al Uniunii	comunitară	mediu	deplasări masive (inclusiv familii cu copii) de populație, cu caracter perturbator pe plan economic, social (uneori și politic) din state emergente (deseori diferite cultural/religios) către state dezvoltate	pe termen scurt: fie blocarea exodului, fie localizarea lui în zone amenajate <i>ad-hoc</i> pentru a inversa, în mod organizat și securizat, procesul migraționist spre statele de origine; pe termen mediu: sprijin (de orice fel) acordat guvernelor din statele de origine pentru eradicarea/limitarea cauzelor (economice, politice, religioase) ale migrației ilegale
<i>Hegemonia culturală și antioccidentalismul</i>	identitatea europeană a Uniunii	comunitară	lung	acțiuni unilaterale, de regulă, non-violente, de impunere a valorilor/culturii/religiei unei populații (fie majoritare, fie, uneori, minoritare) asupra restului populației – ex., limba	este o chestiune extrem de delicată, cu mare potențial exploziv social/politic; probabil soluția menționată anterior, a coabitării multiculturale este recomandabilă (și eficientă) și aici, cu condiția implementării unui program realist de coabitare multiculturală

<i>Risc</i>	<i>Sferă de impact</i>	<i>Arie de impact</i>	<i>Termen impact</i>	<i>Formă de manifestare</i>	<i>Modalități de gestionare</i>
<i>Libertatea absolută</i>	funcționarea libertății individuale	globală	lung	acțiuni și poziționări intransigente, cu refuzul oricărui compromis, menit să adjucece în mod asimetric libertatea pentru grupuri identificabile după criterii nerecunoscute ca atare ca fiind reprezentative	
<i>Violența/Terrorismul</i>	cooperarea pe plan internațional	globală	lung	soluționări unilaterale, fără încadrarea sau cu încălcarea dreptului internațional ale diferendelor teritoriale, economice sau etno-religioase din partea unor state	cazul pasiv: poziționare fermă și vizibilă de condamnare și respingere a unor asemenea soluții; cazul activ: activarea art. 5 din Pactul Nord-Atlantic
<i>Despădurirea și deșertificarea</i>	potențialul de hrănire al planetei; ciclurile reproductive naturale	globală	lung	extinderea auto-catalitică a zonelor de deșert, în urma unor combinații de factori complementari, inclusiv ca urmare a încălzirii globale defrișări deliberate, din rațiuni demografice dar, mai ales, din rațiuni economice, îndeosebi în statele emergente, sărace și suprapopulate	implicare tehnologică și financiară a Uniunii pentru reducerea, oprirea și inversarea procesului de deșertificare, care ar afecta inclusiv populația Uniunii, pe termen lung; sprijin tehnologic pentru agricultură, pentru dezvoltarea sectorului industrial, inclusiv ajutor economic/alimentar/financiar pe termen mediu, până la inversarea comportamentului în cauză
<i>Poluarea</i>	calitatea vieții; respectiv capacitatea planetei de auto-regenerare	globală	lung	înărăutățirea adecvării factorilor naturali vitali la o viață normală a ființelor vii (aer, hrană); intrarea planetei, ca ecosistem global, într-un ciclu auto-catalitic de nesustenabilitate, impropriu menținerii vieții pe termen lung	alături de clasică politică de internalizare a externalităților negative generate de poluare (ex.: taxa pe poluare, care permite „cumpărarea” dreptului de a polua), ar trebui să se introducă sancțiuni non-monetare, care să meargă până la interzicerea rămânerii în industrie; dezvoltarea unei piețe a certificatelor verzi în materia poluării este o măsură eronată, din perspectivă conceptuală și de mecanism, care trebuie urgent eliminată, sau însoțită, de măsuri non-piață care, treptat, să înlocuiască soluția de cvasi-piață adoptată în acest moment
<i>Deșeuri în spațiul cosmic de proximitate</i>	securitatea vieții pe planetă	globală	lung	prăbușiri ale obiectelor în cauză în zone populate sau ocazionarea de ciocniri cu arme spațiale periculoase amplasate în spațiu	poziționare normativă: completarea și precizarea dreptului spațiului cosmic; poziționare activă: participarea la „curățarea” spațiului cosmic de proximitate de obiecte inutile și periculoase

Sursa: autorii

Capitolul 3. Posibile scenarii privind orizontul anului 2030 pentru Uniunea Europeană

3.1. Exerciții de prospectivă privind construcția Uniunii Europene la orizontul anului 2030

3.1.1. Preliminarii

Studiul a identificat opt scenarii posibile, prin combinarea a două criterii: a) atitudinea (pesimistă, conservatoare, realistă, optimistă); b) activismul (reactiv, respectiv proactiv). Fiecare scenariu este proiectat pe baza a trei asumptii care, la rândul lor, au potențialul de a „alege” provocările, riscurile și oportunitățile consistente sau convergente cu ele: a) o asumptie axiologică; b) o asumptie politică; c) o asumptie instituțională (mai multe informații despre aceste asumptii se regăsesc în anexa privind metodologia). Scenariile conțin implicații pentru România, respectiv propun o serie de elemente ce pot fi avute în vedere pentru o posibilă poziționare.

3.1.2. Opțiune metodologică

- *Scenarii codificate: logica generică*

Prima etapă de elaborare a scenariilor a vizat organizarea lor sub forma unor matrice în care, pornind de la asumptiile formulate și de la provocările/riscurile/oportunitățile consistente sau convergente cu acestea, sunt oferite, schematic și oarecum abstract recomandări de gestionare/valorificare a lor în termeni de robustețe/reziliență/antifragilitate (concepte definite în *Anexa nr. 3*). Metodologia de fundamentare a scenariilor propuse este prezentată în *Anexa nr. 4*, iar matricele aferente fiecăruia dintre cele 8 scenarii rezultate, în *Anexa nr. 5*.

- *Scenarii decriptate: latura euristica*

Pentru a adăuga necesara notă de concretețe analizei, în continuare este prezentat, discursiv, setul de scenarii elaborate, pornind de la versiunile matriciale, creând prin mijloace euristice un context pentru fiecare dintre acestea, prezentând apoi viziunea sub care sunt așezate, asumptiile de la care pornește analiza, provocările/riscurile/oportunitățile dominante, efectele lor la nivel intern/comunitar și extern/extra-comunitar, impactul preconizat asupra României, precum și poziționări recomandabile.

Două precizări, înainte de a expune scenariile:

- scenariile nu pot fi ordonate în raport cu relevanța pentru România, având în vedere impredictibilitatea fenomenelor și situațiilor descrise în studiu. Cititorii sunt invitați să considere scenariile și să analizeze care poate fi potențialul de realizare a acestora, respectiv să aibă în vedere o serie de alți factori ce pot influența aceste procese.

- scenariile nu pot fi ordonate în baza unor probabilități rigide, ci, din rațiuni de prudență, pe baza unor probabilități flexibile, având la bază judecăți subiective asupra unei realități obiective, guvernate, însă, înainte de orice altceva, de incertitudine – din acest motiv au fost alese probabilitățile Bayes, care pot fi și reevaluate.

3.2. Scenarii privind Uniunea Europeană la orizontul anului 2030.

3.2.1. Scenariul 1: pesimist-reactiv

Context. Un climat grevat de neîncredere/dezamăgire va fi fertil populismului, care capitalizează percepția pierderii de putere a statului național – în configurații comunitare/globale, din motive deopotrivă conjuncturale (ex. ca efecte ale crizei sanitare) sau aparent statornicite. De la atitudini xenofobe față de migranți până la denunțarea raportului de schimb (*terms of trade*) în comerțul internațional cu resurse critice, acestea se decontează prin scepticism față de proiectul comunitar, favorizându-se un discurs izolaționist, protecționist și ultra-suveran. Aliații de serviciu ai acestor atitudini sunt exprimările de tipul știri false, zvonuri și teorii conspiraționiste.

Pentru a restabili rațiunile coeziunii europene și a surclasa retorica centrifugală, Uniunea are la dispoziție opțiuni precum: (i) concentrarea pe bunuri publice esențiale – facilitând dezvoltarea/întreținerea de infrastructuri fizice și virtuale interconectate la nivel comunitar (ex., tranziția energetică, transformarea digitală); (ii) privilegierea cuprinderii cât mai multor lanțuri de valoare critice integral pe teritoriul Uniunii, în logica nu a autosuficienței, dar a autonomiei strategice; (iii) reeșalonarea proceselor integrative în cazul unor aspecte sensibile și secundare coeziunii – în opinia publică, gestionabile prin subsidiaritate (de menționat că integrarea politică nu reprezintă un aspect secundar, ci reprezintă condiția supraviețuirii Uniunii).

- *Viziune:* menținerea coeziunii statelor membre, din perspectiva scopului Uniunii (internă), respectiv menținerea poziționării Uniunii ca actor global, pe plan economic, politic, instituțional și militar (externă)
- *Provocare dominantă:* naționalismul xenofob (pe plan intern), respectiv suveranitatea națională (pe plan extern)
- *Risc dominant:* tendințele centrifuge (pe plan intern), respectiv dependența energetică și privind materiile prime rare (pe plan extern)
- *Oportunitate dominantă:* bunurile publice europene (pe plan intern), respectiv avantajul economic competitiv/comparativ (pe plan extern)
- *Implicații pentru România:*
 - *provocare internă:* posibilitatea apariției unor structuri politice sau mișcări sociale care adoptă naționalismul sau autonomismul național absolut (pentru care există un substrat cultural din anii '70-'80, la care se adaugă gradul ridicat de sărăcie și nivelul scăzut de educație pentru segmente mari de populație)
 - *provocare externă:* persuasiunii, din partea unor state interesate geopolitic, pentru a „demonstra”, împotriva evidențelor, pierderea/cedarea suveranității naționale în interiorul Uniunii (ex., în cazul politicilor europene comune)
 - *risc intern:* se poate produce un curent de opinie – alimentat de partide sau organizații extremiste – care să ceară un Ro-Exit sau să contribuie la scăderea încrederii în UE (momentan, România se află printre statele membre ce înregistrează valori peste media europeană a încrederii în UE)
 - *risc extern:* statele anti-UE pot folosi resursele de energie și de materii prime critice, în relațiile economice cu România, pentru a presa opinia publică și chiar organizațiile politice din țară în direcția eurosceptică (inclusiv prin desfășurarea unor campanii de dezinformare)
 - *oportunitate internă:* România ar putea beneficia de procesul de amplificare a sferei de cuprindere a politicilor comune europene (care constituie bunuri publice europene)
 - *oportunitate externă:* nivelul de dezvoltare economică a Uniunii permite acesteia să exploateze avantajul comparativ/competitiv conferit bunurilor și serviciilor europene de nivelul tehnologic

ridicat, de ponderea cercetării în proiectarea și producția acestora, precum și de nivelul ridicat al productivității muncii, asigurat de gradul înalt de educație și calificare a forței de muncă.

- *Elemente privind posibilă poziționare națională:*

Apartenența la UE (pe cele trei direcții – apartenența nominală, zona euro, spațiul Schengen) a constituit și constituie o opțiune fără alternativă viabilă. Uniunea ar trebui să valorifice mai mult efectul de sinergie al cooperării dintre cele 27 de state membre, ceea ce înseamnă întărirea (mai ales instituțională) a coeziunii economice, instituționale și politice a statelor membre, respectiv consolidarea funcției de inițiere, promovare și implementare de standarde ale libertății, democrației, solidarității și a altor valori europene privind problemele globale și soarta comună a omenirii.

3.2.2. Scenariul 2: pesimist-proactiv

Context. Fie și în condițiile unei disponibilități limitate în direcția adâncirii integrării politice, la nivelul statelor membre cooperarea este translatată spre întărirea funcționalității pieței unice. Rațiunea majorității statelor membre devine aceea de a extrage maximum de valoare adăugată din libertățile de circulație, cu minimum de renunțări la prerogative naționale (dacă nu chiar cu dorința de a recupera dintre acestea). Coeziunea prin politici este rezervată statelor dispuse să exploreze și să exploateze astfel de formate, în „cluburi” și sectorial, în timp ce prevalentă devine opinia coeziunii „prin piață”. Marile state europene pot căuta să patroneze sub-grupările din cercuri/cu viteze diferite, dar și să fie port-drapelul unei UE care transmite comunității internaționale că vrea, poate și știe să-i ofere o „pax et prosperitas europaea” [*pace și prosperitate europeană*].

Pe fondul trecerii în plan secund a preocupărilor democratice, odată cu mutarea interesului spre eficientizarea pieței unice și spre o etapizare a coeziunii, UE are de administrat o paletă de opțiuni, între care: (i) evitarea escaladării consumerismului, utilizând resorturile disponibile pentru a preîntâmpina crize economice și/sau ecologice asociabile acestui exces; (ii) gestionarea varietății de formate de integrare „după nevoi și posibilități”, acceptate ca atare, prin pârghii comunitare reorientate spre armonizare, nu uniformizare (de interese); (iii) temperarea retoricii externe a UE, spre a nu fi percepută ca un (alt) competitor tip SUA/China, mutând accentul înspre un gen de mesaj umanist și mutualist.

- *Viziune:* menținerea coeziunii statelor membre, cu introducerea „cercurilor” de coeziune (internă), respectiv menținerea poziționării Uniunii ca actor global, pe plan economic, politic, instituțional și militar (externă)

- *Provocare dominantă:* statul de drept (pe plan intern), respectiv euroscepticismul extern (pe plan extern)

- *Risc dominant:* consumerismul (pe plan intern), respectiv hegemonia culturală și antioccidentalismul (pe plan extern)

- *Oportunitate dominantă:* piața comună (pe plan intern), destinul comun al umanității (pe plan extern)

- *Implicații pentru România:*

- *provocare internă:* în România, amenințările la adresa statului de drept nu vin din partea unor partide sau asociații extremiste, ci din partea fenomenului de corupție care afectează toate cele trei puteri în stat: legislativă, executivă, judecătorească. Așadar, provocarea constă în gestionarea fermă, permanentă și non-ambiguă a luptei pentru diminuarea drastică a fenomenului corupției, luptă care nu se poate duce fără sprijinul din partea Uniunii Europene

- *provocare externă:* România ar putea face obiectul unor presiuni și/sau condiționări de diferite naturi, din partea unor state sau organizații (inclusiv instituții de presă specializate) pentru a reduce

încrederea populației sau a guvernanților în integrarea europeană și pentru a alimenta euroscepticismul

➤ *risc intern*: consumerismul a pătruns masiv și dominant în România, comportamentul populației fiind, în mod evident, influențat de această non-valoare. Erodarea sistemului economic național (ruperea lanțurilor valorice de la sectorul primar la cel cuaternar) face ca importurile de bunuri și servicii, precum și valorile consumeriste – nesustenabile – să amenințe stabilitatea economică (și, de altfel și socială)

➤ *risc extern*: problema hegemoniei culturale se manifestă în multe modalități – de la limbă, la comportamente și, în ultimă instanță, la valori

➤ *oportunitate internă*: piața comună (cea mai mare din lume, în acest moment) constituie o realizare istorică a Uniunii. Pe baza celor patru libertăți economice, ea produce, de altfel, în opinia autorilor, cea mai mare „cantitate” de bunuri publice europene în acest moment pentru România

➤ *oportunitate externă*: România poate deveni un vector reprezentativ pentru poziționarea și acțiunea Uniunii în direcția soluționării problemelor politice (tranziția spre democrație), sociale (sărăcia, inegalitatea economică), de mediu (poluarea) în contextul destinului comun al umanității

- *Elemente privind posibila poziționare națională:*

Dezvoltarea fiecărui stat membru trebuie să beneficieze de principiul solidarității (asumat fără echivoc de construcția europeană), ceea ce implică renunțarea la pretențiile unor state membre de a fi „mai egali între egali” sau de a fi modele de urmat. Sunt necesare decizii și acțiuni clare și efective care să conducă la acordarea/armonizarea progresivă a intereselor, obiectivelor și particularităților statelor membre, prin evitarea episoadelor de manifestare a tendințelor iliberale din partea unor state membre

3.2.3. Scenariul 3: conservator-reactiv

Context. Ultimele două crize economice (financiară din 2008, respectiv, sanitară din 2020), dincolo de mobilizarea excepțională de resurse publice la nivel comunitar (aferente CFM, completat de NextGenEU), nu au putut modifica o imagine a unei UE deopotrivă „a coeziunii”, dar și „a inegalilor”. Se manifestă tendințe de revalorizare a națiunii și chiar de supraordonare a acesteia, ca semnificație și relevanță, în raport cu comunitatea europeană. Piețele (internă și externă) sunt considerate a fi mediul predilect de propagare a inegalităților, iar justiția socială revine în prim-plan. Noul puseu al „Europei sociale” se prelungește în discursul extern – drepturile omului, condițiile minimale de muncă, venituri decente, toate devin condiționalități în a aprofunda relațiile economice cu terțe țări. Complicațiile apar când acestea sunt și furnizori de resurse economice critice. Uniunea este, așadar, chemată să aleagă între un ton etic, coerent intern și extern, și unul, mai degrabă, eficient.

În condițiile tensiunilor, în problematica inegalității – mai ales economică, amplificată de megatendințe (ex., schimbări climatice și tehnologice) –, între soluțiile naționale (percepute ca mai flexibile, precum ajutoarele de stat) și cele comunitare (mai disciplinate și mai limitative), Uniunea are de absorbit și șocuri externe. Câteva aprecieri pot fi formulate în context: (i) fenomen complex, inegalitatea nu se tratează sustenabil prin egalizare redistributivă (simplistă și sterilă, tipică sectorului public), ci prin deblocare de oportunități (în sectorul privat); (ii) impunerea unor „taxe anti-dumping social” în numele echității globale poate avea efecte opuse, prin pierderile comerciale decontate de forța de muncă străină/săracă, imputabile și UE (pe de altă parte, în lipsa unor astfel de taxe, produsele UE devin necompetitive); (iii) forța Uniunii vine și din puterea exemplului, de la bune practici în materie de „contract social” acreditate intra-UE la emulație internațională.

- *Viziune*: creșterea coeziunii statelor membre, din perspectiva scopului Uniunii (internă), respectiv menținerea poziționării Uniunii ca actor global, pe plan economic, politic, instituțional și militar (externă)
- *Provocare dominantă*: coeziunea/convergența economică reală (pe plan intern), respectiv drepturile omului (pe plan extern)
- *Risc dominant*: radicalizarea mișcărilor sociale (pe plan intern), respectiv dependența energetică și importul de materii prime rare (pe plan extern)
- *Oportunitate dominantă*: justiția socială (pe plan intern), respectiv destinul comun al umanității (pe plan extern)

- *Implicații pentru România:*

- *provocare internă*: viteza cu care beneficiază România de procesul de coeziune și convergență (economică, socială, instituțională, teritorială) este relativ mică (deși pentru un observator extern, această viteză este una mare și ar trebui comparată cu viteza nulă/negativă a coeziunii dacă România s-ar fi aflat în afara UE), de aceea această provocare trebuie tratată cu multă atenție și responsabilitate deoarece obiectivul coeziunii/convergenței constituie esența viziunii interne Uniunii. România militează pentru aplicarea fermă, continuă și necondiționată a principiului solidarității între statele membre

- *provocare externă*: în România, statul de drept nu este chestionat de jure, dar presiuni externe (inclusiv, în mod indirect, din partea unor state membre) nu trebuie neglijate. Autocrațiile naționale, unele chiar din apropierea României pot desfășura acțiuni de persuasiune, de sădire a îndoielii în eficacitatea democrației reprezentative

- *risc intern*: România nu se confruntă momentan cu mișcări sociale (nici ca filosofie socială dizidentă, nici ca activism social radical anti-sistem) care să amenințe ordinea constituțională. Cu toate acestea, riscul persistă, ca urmare a contagiunii internaționale și el trebuie gestionat exclusiv din perspectiva statului de drept și a societății libere existente în România. În actualul context pandemic, au apărut și se manifestă mișcări anti-vaccinare (care se revendică, mai larg, din mișcările sociale anti-globalizare) și care prezintă, la rândul lor, riscul de a degenera în mișcări anti-constituționale. De asemenea, sporadic, dar destul de agresiv, se manifestă și mișcări sociale radicale pentru unirea Republicii Moldova cu România sau, chiar și mai rar, manifestări anti-globaliste

- *risc extern*: statele anti-UE pot folosi resursele de energie și de materii prime critice, în relațiile economice cu România, pentru a presa opinia publică și chiar organizațiile politice din țară în direcția eurosceptică

- *oportunitate internă*: întărirea justiției sociale constituie unul dintre vectorii de construire a societății românești viabile și morale. Economia de piață nu este contradictorie cu justiția socială, iar tratatele UE specifică fără echivoc că economia europeană este o economie socială, de piață.

- *oportunitate externă*: România, având în vedere și locul său în UE, poate deveni un vector complementar Uniunii ca entitate reprezentativă, pentru conștientizarea, poziționarea și acțiunea Uniunii în direcția soluționării problemelor politice (tranziția spre democrație), sociale (sărăcia, inegalitatea economică), de mediu (poluarea) în contextul destinului comun al umanității

- *Elemente privind posibila poziționare națională:*

Interesul național ar trebui urmărit în mod consistent și convergent cu interesul comunitar. Este necesară conștientizarea ireversibilității construcției europene, din perspectiva realizării obiectivelor de țară ale statelor membre și creșterea justificării și credibilității poziționării externe a Uniunii.

3.2.4. Scenariul 4: conservator-proactiv

Context. În UE se înțelege faptul că, deși persistă un natural sentiment de inegalitate, acesta poate fi metabolizat printr-o combinație bine dozată între concederea particularităților (individuale, sectoriale, regionale sau naționale) și constatarea unor proprietăți comune. Subsidiaritatea poate fi cel mai bun administrator al inegalității – impactul maxim al unei decizii se asigură atunci când subiectul decizional coincide cu subiectul interesat nemijlocit (ex., local) de rezolvarea problemei în cauză. Deși limitată (ca aplicabilitate), latura comunitară poate fi însă întărită: „să facem mai puțin mai bine”. De pildă, dacă în Europa coezivă se caută inovațiile, ele pot fi nu doar tehnologice, ci și sociale.

O astfel de UE poate fi, fără a comite o contradicție în termeni: moderată în ambiții și, totodată, asertivă. Elementele care le reconciliază se află pe filiera educație – democrație – guvernanta: (i) se poate renunța la tentația de a norma comportamente în favoarea educării atitudinilor, înțelegând că efectele ar fi mai lente, dar mai durabile (ex., solidaritatea ca responsabilitate în societate; etica revăzută, care să îmbine cultura și natura); (ii) democrația (atât cea națională, cât și cea comunitară) să fie apropiată de cetățean, migrând pe cât posibil dinspre reprezentativ (și distant) spre participativ (și implicat), mai ales că digitalizarea permite astfel de soluții; (iii) structurile de guvernanta – pe toate palierele conceptibile (ex., public/privat sau local/național/comunitar/global) – să fie infuzate cu acest etos european și să-l difuzeze global.

- *Viziune:* creșterea coeziunii statelor membre, din perspectiva scopului Uniunii (internă), respectiv îmbunătățirea poziționării Uniunii ca actor global, prin creșterea reprezentativității, pe plan extern, a Uniunii ca subiect juridic de drept internațional (externă)
- *Provocare dominantă:* coeziunea/convergența economică reală (pe plan intern), respectiv dumping-ul social/fiscal (pe plan extern)
- *Risc dominant:* inegalitatea economică (pe plan intern), respectiv sărăcia globală (pe plan extern)
- *Oportunitate dominantă:* inovația socială (pe plan intern), respectiv impact prin replicarea standardelor (pe plan extern)
- *Implicații pentru România:*
 - *provocare internă:* viteza cu care România beneficiază de procesul de coeziune și convergență (economică, socială, instituțională, teritorială) poate părea relativ mică, de aceea această provocare trebuie tratată cu multă atenție și responsabilitate
 - *provocare externă:* avantajul comparativ/competitiv al terților poate fi obținut și în mod perfid – ex., din perspectivă socială: prin oferta de condiții sociale (asigurări de securitate socială) care să genereze exod de creiere din România spre alte țări (fenomen care s-a petrecut și încă se mai petrece), respectiv, din perspectivă fiscală: prin reducerea cotelor de impozitare a muncii sau a afacerii (cu pierderi pe termen scurt, dar cu câștiguri pe termen lung)
 - *risc intern:* inegalitatea economică este o problemă comună în UE și în lume (între persoane, regiuni, națiuni). În opinia autorilor, România trebuie să stabilească un raport „optim” între domeniul justiției sociale și cel pur economic (cunoscutul *trade-off* echitate-eficacitate)
 - *risc extern:* în calitate de membru UE care, ca actor global, acționează pe toate planurile (inclusiv pe cel financiar) pentru gestionarea sustenabilă și justă a problemei sărăciei la nivel global, România acționează (și trebuie să continue să acționeze) pentru limitarea ireversibilă a acestui flagel. Costul neangajării este cel al creșterii tensiunii sociale la nivel global, de natură a amenința actuala ordine internațională
 - *oportunitate internă:* autorii au arătat, pe parcursul studiului, extraordinara importanță și, de fapt, evidenta urgență a complementării inovației tehnologice (cursă în care sunt angajate toate statele lumii) cu inovația socială. Viziunea internă (atât a UE, cât și a României) implică, în mod

logic, o atenție mai mare (inclusiv sub aspectul finanțării cercetării-dezvoltării) acordată inovării sociale – multe probleme, inclusiv economice, pot fi rezolvate exclusiv (și mult mai eficiente) prin inovație socială

➤ *oportunitate externă*: aspectele benefice ale unor construcții și experiențe internaționale (ale statelor din UE sau chiar din țări terțe), fie din punct de vedere economic, fie din punct de vedere social sau general instituțional, pot constitui obiect al preluării din partea României. Cu condiția adecvării la tradiția socială și constituțională a României, ele pot acționa prin contagiune, generând, și în România, construcții similare sau, după caz, analoge (ex., reorganizarea administrativă, care să realizeze un echilibru între asigurarea serviciilor publice pentru cetățean și costul bugetar al acestor servicii)

- *Elemente privind posibila poziționare națională*:

Statele membre rămân, sub aspect structural, entități statele distincte, dar, sub aspect funcțional și, mai ales, sub cel al finalității Uniunii, ele se constituie în entități interdependente, cu o dinamică economică și instituțională coerentă și convergentă. La nivel comunitar, Uniunea trebuie să atingă obiectivul echilibrului funcțional dintre deciziile centrale și deciziile locale (național-statale), atât din perspectivă practică, cât și din perspectiva legitimității. Este considerată necesară creșterea activismului și a contribuției Uniunii la prezervarea vieții, a mediului non-antropic și a spațiului cosmic.

3.2.5. Scenariul 5: *realist-reactiv*

Context. Investigațiile cu privire la democrație și statul de drept în lume arată un trend descrescător al numărului de democrații liberale. Ordinea politică globală pare a privilegia stiluri autoritare de guvernare, iar această tendință nu ocolește nici statele membre ale Uniunii. Cu toate că doar Ungaria și Polonia au fost caracterizate prin tendințe iliberale, în Europa sunt și alte state vulnerabile. Democrația liberală este importantă nu doar ca atare, ci și pentru că reprezintă un adaptor al globalizării, mai ales într-o UE preocupată să sprijine tranzițiile juste. În condițiile în care globalizarea – bazată pe libertate și reguli responsabile – optimizează producerea/distribuția prosperității în lume, caracterul democratic al Uniunii/statelor membre are, cel puțin teoretic, darul de a asigura cea mai bună experiență a globalizării – ca libertate și echitate – pentru consumatorul-și-cetățeanul european.

Conștientizând nevoia de reprezentanți/aleși identificați, ideal, ca elite societale și a căror autoritate să fie recunoscută, înzestrați cu capacitatea de a gestiona, prin legiferare și guvernare responsabile, inclusiv externalitățile negative ale globalizării (ex., crizele financiare), democrația europeană poate găsi în UE un reper pe mai multe planuri: (i) prin întreținerea unui just raport între democrația comunitară și cele naționale, fără a clama prevalența uneia asupra celeilalte, elementul ordonator fiind dat de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale; (ii) prin lărgirea ariei geografice de manifestare a acestei relații între cele două paliere democratice, fiecare extindere reușită fiind un test de democrație trecut nu doar de noul stat membru, ci și de cele „vechi”; (iii) validarea reciprocă între UE și noile state membre generează efecte de contagiune instituțională/democratizare în și dincolo de vecinătate.

- *Viziune*: creșterea coeziunii instituționale a statelor membre, respectiv continuarea procesului de asimilare, în toate statele membre, a instituțiilor și bunelor practici dominante și validate la nivelul Uniunii, în toate domeniile de interes comun (internă) și îmbunătățirea poziționării Uniunii ca actor global, ca vector al democrației reprezentative și ca avocat al liberei evoluții a globalizării (externă)

- *Provocare dominantă*: calitatea elitelor și percepția autorității (pe plan intern), respectiv privatizarea globalizării (pe plan extern)

- *Risc dominant*: iliberalismul (pe plan intern), respectiv crizele financiare externe (pe plan extern)

- *Oportunitate dominantă*: legitimitatea legalității (pe plan intern), respectiv extinderea Uniunii (pe plan extern)

- *Implicații pentru România*:

- *provocare internă*: conform sondajelor și analiștilor din domeniu, încrederea populației României în instituții de bază ale statului este în scădere – fie ca urmare unor comportamente iresponsabile (corupție, lipsa transparenței)⁵⁴, fie ca urmare a neobținerii de rezultate palpabile în creșterea calității vieții. Această deteriorare a percepției autorității este strâns legată de calitatea elitelor – în acest sens, provocarea, pentru România, se referă la revederea condițiilor/criteriilor pe baza cărora se face accesul persoanelor în funcții de demnitate publică

- *provocare externă*: procesul globalizării este unul inerent, cerut, din punct de vedere logic și funcțional, de însăși paradigma actuală a capitalismului mondial (a optimalității)

- *risc intern*: în România nu există momentan pericolul vizibil al iliberalismului, dar, la fel ca în cazul contagiunii instituționale, poate exista, în acest caz, o contagiune ideologică (sau chiar axiologică, dacă suntem în prezența unui elaborat mai pretențios) – ex., poziția politică manifestată, la nivel guvernamental, în Ungaria poate stârni atenție și simpatie și în România, mai ales că pot fi identificate canale plauzibile de pătrundere a unui asemenea curent ideologic și politic

- *risc extern*: România se confruntă, ca urmare a conectării sale puternice la fluxurile economice internaționale (fie direct, fie, mai ales și proporție covârșitoare, prin intermediul Uniunii) cu riscul pătrunderii crizelor financiare externe (apărute în afara Uniunii – cum a fost cazul și al crizei financiare din anul 2008). Desigur, un asemenea risc este în afara deciziei naționale, și el nu poate fi gestionat decât în cadrul sistemului economic al UE, dar, prin specificul propriului sistem economic, pot fi găsite și căi naționale de tratare

- *oportunitate internă*: problema legitimității legalității este o problemă care ține atât de justiția socială, cât și responsabilitatea socială a statului. În esență, ea se referă la normarea doar a acelor comportamente și dezirabilități care sunt acceptate deja (sau se prezumă a fi acceptabile) de populație. O normă legală poate fi nelegitimă (în acest caz, poate apărea, în mod justificat din punct de vedere moral, nesupunerea civilă)

- *oportunitate externă*: extinderea Uniunii este o oportunitate atât economică, cât și politică. România poate să folosească această oportunitate pentru susținerea parcursului european al Republicii Moldova (ceea ce poate însemna proiectarea unor misiuni de trimitere de consilieri specializați în preaderare, la Chișinău)

- *Elemente privind posibila poziționare națională*:

Democrația (inclusiv cea reprezentativă) nu are alternativă în actualele condiții economice, sociale, culturale, politice, militare: bazată pe libertate (îndeosebi cea individuală), democrația rămâne un pilon indispensabil al societății românești. De asemenea, intransigența Uniunii față de unele manifestări iliberale și anti-democratice din unele state membre trebuie sporită, iar sancțiunile comune pentru aceste derapări de la democrație trebuie să fie categorice.

3.2.6. Scenariul 6: *realist-proactiv*

Context. Relația dintre democrație și problemele de mediu domină agenda internă și externă a Uniunii. Poluarea, considerată în trecut un „rău necesar” (pentru a produce bunuri și servicii) este văzută ca inacceptabilă în contextul schimbărilor climatice. Acestea din urmă produc câștigători și perdanți; dar la fel și țintele climatice. Dezechilibrele naturale și tranzițiile verzi nu se fac peste noapte, fie și cu concursul digitalului, considerat apriori aliat al mediului; combustibilii fosili

⁵⁴ A se vedea și Indicele de Percepție a Corupției (2020), datele pentru România.

rămân o marfă la mare căutare și o armă de constrângere – exercitată asupra Uniunii, dar mai ales în vecinătățile ei (ex., Federația Rusă continuă să-și procure „loialități energetice”, amorsând vecinătățile UE).

Cum poate UE fi și neutră ecologic/climatic, și inteligentă tehnologic, și incluzivă social – rămânând competitivă, sigură și exemplară pe plan internațional – ține de o formulă în care aritmetica ar părea că nu poate oferi singură răspunsul (dar taxa pe carbon la frontierele UE poate convinge statele terțe să se alinieze la practicile europene): (i) tranziția energetică aduce șansa de a moderniza industria în UE și de a pregăti lideri în sectoarele emergente de tehnologie verde, sursele regenerabile de energie reducând dependența de importuri din zone sensibile; (ii) crearea unui „momentum” la nivel global, prin promovarea unei conduite ecologice nu poate veni decât printr-o deschidere semnificativă a pieței europene, având în vedere percepția negativă (cu risc de manifestare agresivă) a țărilor care s-ar simți excluse din rațiuni ecologice; (iii) în ultimă instanță, tranziția trebuie gândită la nivel european, și exportată global, ca un „contract social verde”, nu doar ca un pact politic.

- *Viziune*: creșterea atașamentului statelor membre, atât din perspectiva scopului Uniunii, cât și al mijloacelor pe care aceasta le utilizează (internă), respectiv îmbunătățirea poziționării Uniunii ca actor global, prin transformarea sa graduală într-un model de urmat în organizarea unei societăți libere și democratice (externă)

- *Provocare dominantă*: ocuparea și piața muncii (pe plan intern), respectiv poluarea planetei (pe plan extern)

- *Risc dominant*: schimbările climatice/încălzirea globală (pe plan intern), respectiv sistemele integrative captive (pe plan extern)

- *Oportunitate dominantă*: europenismul (pe plan intern), respectiv unitate în diversitate (pe plan extern)

- *Implicații pentru România*:

- *provocare internă*: România nu are o rată mare a șomajului (conform EUROSTAT, în 2020, rata șomajului era de 5%, probabil în apropierea ratei naturale). Cu toate acestea, ocuparea, ca mijlocul esențial de creștere a nivelului de trai și a calității vieții, constituie o provocare permanentă (fiind, de altfel, și o obligație constituțională a statului)

- *provocare externă*: lupta împotriva poluării planetei este una în care sunt angajate toate statele responsabile. România, în mod concertat cu UE, este angajată, la rândul său, în această luptă. Desigur, prima „verigă” în lupta respectivă se află în interior: combaterea comportamentului de „pasager clandestin” (engl., *free rider*) în materie și, mai ales, controlul activității poluante prin intermediul prețului (internalizarea externalităților negative generate de agenții economici și/sau de populație)

- *risc intern*: încălzirea globală afectează toate țările și toate activitățile. În acest context, România ar trebui să gestioneze, pe plan intern, riscul de contribuție proprie (inclusiv financiară) la acest fenomen global

- *risc extern*: sintagma „sisteme integrative captive” se referă la sistemele integrative în care există o hegemonie – economică, politică, militară – a unui stat membru asupra celorlalte state din sistemul respectiv

- *oportunitate internă*: europenismul (sintagmă folosită aproape exclusiv în sens civil, jurnalistic sau politic) reprezintă un concept extrem de complex, care definește, din punct de vedere axiologic, oferta pe care UE o face lumii

- *oportunități externe*: „Uniți în diversitate” este deviza UE care poate constitui un principiu de cooperare globală, sub semnul conștientizării că numai acceptarea și toleranța reciprocă a diversității este cheia supraviețuirii și progresului omenirii

- *Elemente privind posibila poziționare națională:*

Sunt necesare a fi create „căi de mișcare” a procesului de globalizare astfel încât acesta să devină un mijloc pentru progresul social general, și nu unul la dispoziția discreționară a anumitor actori.

3.2.7. Scenariul 7: *optimist-reactiv*

Context. Conștientă că originalul său format rămâne, în pofida atributelor „federative”, mai curând apropiat de interguvernamentalism, cu limitările de rigoare în mobilizarea de capacități mai ales în exprimări de politică externă și securitate – pe un eșichier global tensionat, cu rivalități cultural-ideologice, precum și economico-ecologice –, UE ar vrea mai multă robustețe. Cum federalizarea continuă să fie o opțiune care poate redeschide animozități interne, dar și cum competiția geopolitică globală cere o anumită greutate instituțională, Uniunea este forțată să devină mai ambițioasă. Formatul confederativ pare o opțiune potrivită, reținând la nivel de autoritate superioară doar acele puteri care în calculul consimțământului public pot fi cedate fără a fi privite ca pierdute.

Relativ viabilă intern – mai ales pe parte de productivitate, dar încă amenințată de colapsul securității sociale, în urma sfidărilor demografice, financiare sau tehnologice –, UE are nevoie crescută de vigoare externă. Procesul implică o codificare legală a noii arhitecturi confederative: (i) UE caută explicit aliați în ordinea internațională, împreună cu care să compenseze rigiditățile sistemului multilateral și nu poate convinge extern decât arătând că în aspecte de politică externă și de securitate este validată drept voce unică, înainte de orice, de propriii cetățeni; (ii) în relația cu competitorii UE trebuie să arate unitate, ca bază a credibilității în privința și a angajamentului de a respecta regulile jocului global și de a se proteja când ele sunt încălcate; (iii) doar astfel poate UE persuadea în mesajul de conștientizare a destinului comun al umanității.

- *Viziune:* creșterea coeziunii (cel puțin instituțional-politice) statelor membre (internă), respectiv îmbunătățirea poziționării Uniunii ca actor global, din perspectiva calității juridice de confederație (externă)
- *Provocare dominantă:* revizionismul (pe plan intern), respectiv colapsul securității sociale (pe plan extern)
- *Risc dominant:* efectul de levier bancar (pe plan intern), respectiv migrația ilegală (pe plan extern)
- *Oportunitate dominantă:* inovația socială (pe plan intern), respectiv extinderea Uniunii (pe plan extern)
- *Implicații pentru România:*

➤ *provocare internă:* revizionismul nu are manifestări vizibile în România (deși, unele mișcări sociale radicale cer unirea Republicii Moldova cu România). Cu toate acestea, există episoade/accese de revizionism/iredentism, cu origine mai ales în Transilvania și alimentate de partide sau organizații cu simpatii maghiare nedisimulate (mai ales partide sau organizații construite pe criterii etnice)

➤ *provocare externă:* problema securității sociale la nivel global este cauzată de consumerism, pe de o parte (ca model de comportament economic, alimentat de teoria economică neoclasică) și de autonomizarea elitelor din toate statele (inclusiv din birocrăția Uniunii) față de populație. În opinia autorilor, chestiunea securității sociale trebuie rezolvată în contextul mai larg al restructurării întregului sistem social în această materie (ex., prin combinarea rolului statului – inclusiv prin contribuții obligatorii ale populației la fondurile de securitate socială – cu rolul cetățenilor înșiși – ex., prin revenirea la familia extinsă). Funcția fondurilor private de pensii trebuie, și ea, reexaminată, atât din perspectiva eficacității, cât și din cea a riscului

➤ *risc intern*: crizele financiare au plecat întotdeauna de la autonomizarea excesivă a fluxurilor nominale față de fluxurile reale. Odată cu dezvoltarea sistemului bancar (intermedierea financiară), vectorul causal principal în declanșarea crizelor financiare este efectul de levier bancar (raport dintre datorie și capitalul propriu). România trebuie să supravegheze, prin autoritățile de resort, ca acest levier să nu depășească condiționalitățile Basel și, în contextul legislației europene/internaționale, să asigure evitarea depășirii pragului de alertă în materie (mai ales că sistemul bancar rezident nu mai este, de mult timp, național)

➤ *risc extern*: România, prin poziționare geografică, nu se află în linia întâi (nu este țintă finală) a migrației ilegale (din motive economice, politice sau religioase). Cu toate acestea, este țară de tranzit, situație în care acest risc trebuie gestionat în mod concertat cu deciziile comunitare în materie

➤ *oportunitate internă*: autorii au arătat, pe parcursul studiului, extraordinara importanță și, de fapt, evidenta urgență a complementării inovației tehnologice (cursă în care sunt angajate toate statele lumii) cu inovația socială. Viziunea internă (atât a UE, cât și a României) implică, în mod logic, o atenție mai mare (inclusiv sub aspectul finanțării cercetării-dezvoltării) acordată inovării sociale – multe probleme, inclusiv economice, pot fi rezolvate exclusiv (și mult mai eficiente) prin inovație socială

➤ *oportunitate externă*: extinderea Uniunii este o oportunitate atât economică, cât și politică. România poate să folosească această oportunitate pentru susținerea parcursului european al Republicii Moldova (ceea ce poate însemna proiectarea unor misiuni de trimitere de consilieri specializați în preaderare, la Chișinău)

- *Elemente privind posibila poziționare națională*:

Este necesară statuarea fermă, garantarea fără echivoc și apărarea necondiționată a statului de drept (legalitatea) ca formă fără alternativă de evoluție a societății românești. De asemenea, pot fi create condițiile axiologice, normative, economice și politice pentru augmentarea caracteristicii comunitariene a Uniunii, ca marcă fundamentală a acesteia.

3.2.8. Scenariul 8: *optimist-proactiv*

Context. Aflată constant sub tirul amenințărilor hibride – venite atât pe filiera virtuală a noilor tehnologii cibernetice, cât și prin intruziuni de tip fizic –, UE se confruntă, la mai bine de 75 de ani de la finele celui de-Al Doilea Război Mondial, cu un incident de tip agresiune militară la granița de răsărit, efect al escaladării unor demonstrații de forță între NATO și Rusia. Deși oprit înainte de a degenera, evenimentul reconfirmă teza istorică potrivit căreia amenințările din afară pot spori unitatea dinăuntru. Printr-un angajament politic fără precedent, cu asumarea respectării diversității culturale/identitare a națiunilor europene, dar și cu liantul compus din statul de drept și libertățile economice, se demarează crearea „Statelor Unite ale Europei”.

Uniunea Europeană este ghidată de principii comune, acceptate de toate statele membre, privind scopul și mijloacele adecvate pentru această construcție instituțională. În context, calea acestei edificări este calea reformelor permanente, consensuale și, mai ales legitime, adică realizate în acord cu aspirațiile comune ale cetățenilor europeni: (i) fără a fi autosuficientă, UE probează că poate fi independentă cu păstrarea interdependențelor (o versiune a autonomiei strategice deschise), fără a mai externaliza producția unor bunuri publice critice, ca securitatea/apărarea, rămânând coproducător al acestora (inclusiv cu NATO); (ii) o atare „nouă uniune” atrage (inclusiv migranți), dar ea decide să investească în stabilitatea/prosperitatea țărilor de origine, prin relații mutual benefice și care reduc tentația emigrării; (iii) noul unionism european dă imbold unor posibile blocuri-rival – UE replică înțelept via diplomației publice a marilor mize ale omenirii.

- *Viziune*: întărirea structurală și normativă a Uniunii prin formarea unei structuri statale (internă), respectiv schimbarea de paradigmă a acțiunii externe a Uniunii, din perspectiva noului său statut politico-juridic – structură statală (externă)

- *Provocare dominantă*: socialitatea (pe plan intern), respectiv suveranitatea națională (pe plan extern)
- *Risc dominant*: tendințele centrifuge (pe plan intern), respectiv migrația ilegală (pe plan extern)
- *Oportunitate dominantă*: inovația socială (pe plan intern), respectiv unitate în diversitate (pe plan extern)

- *Implicații pentru România:*

➤ *provocare internă*: socialitatea (ca relație individ-individ, mijlocită mai mult, de dorit, mai puțin, de norma codificată) constituie vectorul cel mai important și mai adecvat de socialitate (cu „ruda” sa mai puțin complexă, socializarea). Pentru a construi o societate adânc ancorată în cooperarea socială, alături de aspectul praxiologic (ex., activitatea economică), România trebuie să cultive aspectul practic din societate, adică să construiască o societate cu un grad ridicat de comunitarizare, solidaritate, empatie și socialitate (acest deziderat va putea fi realizat prin implementarea de norme, fiind prea puțin probabil cazul în care abordarea ar putea veni de „jos în sus”)

➤ *provocare externă*: persuasiuni, din partea unor state interesate geopolitic, pentru a „demonstra”, împotriva evidențelor, pierderea/cedarea suveranității naționale în interiorul Uniunii (ex., în cazul politicilor europene comune)

➤ *risc intern*: se poate produce un curent de opinie – alimentat de partide sau organizații extremiste – care să recomande/ceară un Ro-Exit

➤ *risc extern*: România, prin poziționare geografică, nu este țintă finală a migrației ilegale (din motive economice, politice sau religioase). Cu toate acestea este țară de tranzit, situație în care acest risc trebuie gestionat în mod concertat cu deciziile comunitare în materie

➤ *oportunitate internă*: autorii au arătat, pe parcursul studiului, extraordinara importanță și, de fapt, evidenta urgență a complementării inovației tehnologice (cursă în care sunt angajate toate statele lumii) cu inovația socială. Viziunea internă (atât a UE, cât și a României) implică, în mod logic, o atenție mai mare (inclusiv sub aspectul finanțării cercetării-dezvoltării) acordată inovării sociale – multe probleme, inclusiv economice, pot fi rezolvate exclusiv (și mult mai eficiente) prin inovație socială

➤ *oportunitate externă*: „Uniți în diversitate” este deviza UE, care poate constitui un principiu de cooperare globală, sub semnul conștientizării că numai acceptarea și toleranța reciprocă a diversității este cheia supraviețuirii și progresului omenirii

- *Elemente privind posibila poziționare națională:*

Deși ar exista schimbări (în primul rând, conceptuale și politico-juridice) cu privire la națiune și societate național-statală, dezvoltarea și progresul fiecărui stat membru capătă resurse și garanții suplimentare în cadrul Statelor Unite ale Europei. Prin noul statut politico-juridic, Uniunea ar putea să genereze impulsuri noi (ca natură și impact) privind progresul statelor membre pe toate planurile și, mai ales, într-un mod înalt concertat, echitabil și eficient.

Concluzii și recomandări

1. Concluzii

(i) Generale

- *Viitorul Europei* nu este doar o sintagmă de tip etichetă, ea semnifică o preocupare responsabilă pentru modul în care moștenirea creării structurii integrative europene poate și trebuie dusă mai departe, în noul context (prezent și, mai ales, viitor).
- *Viitorul Europei* (în speță, al Uniunii Europene) este o problemă care trebuie decisă de cetățenii europeni, dar această decizie trebuie sprijinită de oferta de proiecte intelectuale privind acest viitor, iar această ofertă trebuie formulată de responsabilii politici ai Uniunii, respectiv ai statelor membre – prezentul studiu oferă sugestii privind „profilul” viitor al Uniunii.
- Problematika conturării scopurilor/obiectivelor, adică a viziunii, este, desigur, una care ține de decizia politică – în speță de decizia armonizată în cadrul Consiliului European –, dar stabilirea și activarea mijloacelor (resurse, strategii, programe, inclusiv aspecte de etapizare⁵⁵) de atingere a obiectivelor/țintelor în procesul de construcție a Uniunii Europene intră în teritoriul experților – prezentul studiu include și un asemenea portofoliu de sugestii de tipul expertizei privind viitorul Europei.
- Adoptarea unui scenariu sau a altuia are, desigur, o componentă subiectivă importantă, dar, de fapt, orice alegere politică – și aici avem de-a face, în mod evident, cu o alegere politică – este subiectivă, adică constituie o dezirabilitate, un „vis” al decidenților responsabili în materie.
- Problematika viitorului Europei trebuie discutată (și) în mod general și abstract – este o eroare ca o asemenea chestiune să fie abordată doar (sau preponderent) prin intermediul declarațiilor politice ale liderilor europeni (mai mult sau mai puțin conjuncturale, mai mult sau mai puțin supuse reflecției anterioare, mai mult sau mai puțin responsabile, făcând parte, mai mult sau mai puțin, dintr-un proiect intelectual încheșat și asumat). O asemenea problemă trebuie examinată din cea mai fundamentată perspectivă – axiologie, teoria statului, antropologie, sociologie, etică –, de aici și caracterul destul de general și abstract al prezentului studiu.
- Viitorul Europei nu poate fi proiectat (ca viziune și ca misiune) în afara condiționalităților și realităților dinamicii din restul lumii. Aceste dinamici, exterioare Uniunii, se constituie în input-uri importante (uneori decisive) pentru formularea propriului model evolutiv al acesteia. În același timp, desigur, output-urile (consecințele) construcției europene se constituie în input-uri globale⁵⁶. De aceea, studiul a avut în permanență în vedere comparația între „intern” (Uniune) și „extern” (restul lumii).
- Este nevoie de conștientizarea, inclusiv din perspectivă teoretic-conceptuală, a „nucleului dur” al intereselor naționale într-un sistem integrativ eterogen, inclusiv economic, și din perspectivă culturală, și din perspectivă instituțională. Partajarea deciziilor (așa cum este stipulată actualmente în TFUE) nu răspunde în mod suficient și productiv acestui deziderat.

(ii) Punctuale

- Cea mai importantă (dacă nu chiar fundamentală) problemă în proiectarea și analiza scenariilor privind viitorul Uniunii la orizontul anului 2030 este alegerea asumpțiilor care constituie, în fapt, profilul fiecărui scenariu. În funcție de această alegere, prin consistență și consecvență logică,

⁵⁵ Semnificația fundamentală a etapizării în (re)construcția europeană constă în următoarele: fiecare obiectiv/țintă atinsă într-o etapă devine (trebuie să devină) mijloc/resursă pentru obiectivele/țintele din etapa imediat următoare.

⁵⁶ Aici este loc, evident, pentru dezvoltarea unui model (logic și instituțional) de tip co-evolutiv Uniune – restul lumii. Autorii studiului de față sunt gata să se angajeze într-un asemenea proiect ambițios de cercetare.

sunt derivate toate caracteristicile structurale, instituționale și funcționale (ca și consecințele predictibile) pe care scenariile în cauză le poartă. Studiul are, desigur, propriile propuneri, dar ele sunt opinii de expert, care sunt, așadar, polemice și disputabile. De aceea, considerăm că acest studiu ar trebui suspus atenției unui spectru mai larg de specialiști/experti, oameni politici (atât din țară, cât și alte state membre sau, evident, de la nivelul instituțiilor centrale ale Uniunii – europarlamentari, lucrători din structurile Comisiei Europene etc.).

- Probabilitatea Bayes (singura „calificată”, din perspectiva autorilor) utilizată pentru calcularea „șanselor” de obiectivare a diferitelor scenarii este, la rândul său, disputabilă: ex., ar putea fi înlocuită, pur și simplu, cu o măsură (eventual numerică) a dezirabilității unui anumit scenariu (fie în întregul său, fie pe „porțiuni”: intern/extern, pe cele șase categorii/domenii de interes etc.).

2. Recomandări

(i) *De natură conceptuală-teoretică*

- Problematika Uniunii Europene, mai ales cea a viitorului ei, trebuie examinată din perspectiva cea mai generală (pe cât posibil, abstractă), pentru a identifica cauzalitățile și condiționalitățile de bază ale procesului de construcție axiologică, politică și instituțională a acestei structuri originale în istoria omenirii.
 - *Consecință necesară*: colectarea, analiza, interpretarea și valorificarea (prin formulări generale și abstracte a) poziționării cetățenilor europeni, respectiv a decidenților politici importanți din instituțiile europene centrale și din statele membre (inclusiv ale cercetătorilor în materie) trebuie făcute de grupuri specializate, interdisciplinare, de oameni de știință, filosofi sociali și eticieni.
- În opinia autorilor, construcția europeană a pornit și trebuie să continue ca un proiect intelectual, deliberativ și adecvat pragmatic.
 - *Consecință necesară*: aspectele emergente (inerente, desigur) trebuie atent monitorizate (de exemplu, euroscepticismul) și gestionate, așa încât riscul ca ele să „iasă” în afara proiectului să fie minimizat – desigur, ideal este ca emergența să fie orientată, în mod consistent și convergent, spre obiectivele proiectului intelectual de construcție europeană.
- Principala funcție a Uniunii Europene, în raport cu statele membre, trebuie să fie generarea de efecte sinergice pozitive – de fapt, sinergia pozitivă generată de apartenența la Uniune constituie esența valorii adăugate pe care o asemenea structură economică, juridică, politică (și în viitor, cultural/axiologică) o aduce patrimoniului creației sociale universale.
 - *Consecință necesară*: în opinia autorilor, Uniunea trebuie să combine într-un mod mai funcțional (de fapt, mai productiv) „filosofia” coeziunii cu cea a producției de bunuri publice europene. În acest moment, accentul principal (inclusiv din perspectiva bugetului european) al construcției sistemului integrativ european este pus pe realizarea coeziunii economice, sociale, teritoriale și instituționale. Cu toate acestea, coeziunea este, mai degrabă, un efect al producției de bunuri publice europene decât invers.

(ii) *De natură instituțională-normativă*

- În linie cu necesitatea creșterii accentului pe caracterul deliberativ/pragmatic al construcției europene, în tratatele europene trebuie inclus un set de criterii de convergență economică reală.
 - *Consecință necesară*: s-ar elimina caracterul artificial, incomplet (și, de altfel, necorelat) al criteriilor de convergență economică nominală, pe de o parte, și s-ar realiza un mix absolut necesar între convergența economică nominală și convergența economică reală, pe de altă parte.
- Producerea sistematică, cu caracter programatic, a bunurilor publice europene (desigur, corelat cu continuarea politicii de coeziune, active în prezent) necesită posibilitatea alocării de fonduri bugetare în afara echilibrului contabil (bazat acum pe resursa numită VNB – venitul național brut).

– *Consecință necesară*: acceptarea (tot prin modificarea tratatelor) a caracterului echilibrat al bugetului european și, pe cale de consecință, posibilitatea ca bugetul european să funcționeze ca orice buget public național, cu deosebirea că, acum, cheltuielile vor fi direcționate doar pe cele două direcții: a) producerea de bunuri publice europene; b) politica de coeziune.

(iii) De natură practică-politică

• Adoptarea de decizii care să garanteze, în mod suplimentar și credibil, pentru statele membre, respectarea principiului solidarității, a principiului subsidiarității și a principiului separării praxiologice a scopului de mijloace.

– *Consecință necesară*: diminuarea euroscepticismului intern și chiar a celui extern (din partea statelor candidate sau potențial candidate pentru aderarea la Uniunea Europeană).

• Evitarea comportamentului de „joc dublu” al unor state membre care, sub imperiul unor necesități naționale (îndeosebi de ordin economic), sacrifică deciziile cu semnificație de bloc unitar ale Uniunii (ex., cu referire la unele sancțiuni externe aplicate de Uniune).

– *Consecință necesară*: creșterea încrederii interne (din partea statelor membre) și, implicit, creșterea efectului de sinergie (îndeosebi politică) generată la nivelul Uniunii.

3. Considerații finale privind viitorul Europei

(i) Apartenența României la Uniunea Europeană (cele trei aderări: aderarea nominală – produsă la 1 ianuarie 2007, respectiv aderarea la zona euro și la spațiul Schengen) constituie un mijloc (cel mai bun în actualele condiții economice și geopolitice ale României) de progres general al societății românești, mai mult decât un scop în sine.

(ii) Interesul național nu poate diferi, în nucleul său „dur”, de interesul comunitar; cu toate acestea, dependența de cale (istorică, religioasă, culturală etc.) a fiecărui stat membru introduce specificități ale interesului național care nu pot fi ignorate, sub riscul compromiterii realizării a însuși nucleului „dur”.

(iii) Principiul solidarității este principiul fondator al construcției europene. Încălcarea sa (petrecută de multe ori, inclusiv în cazul crizei financiare declanșate în august 2007 în SUA și pătrunsă, în anul 2008, în Europa) este un semnal îngrijorător care pune sub semnul întrebării relația dintre declararea unui angajament și respectarea sa necondiționată. Aplicarea principiului solidarității trebuie să aibă caracter imperativ.

(iv) Principiul subsidiarității trebuie menținut și întărit (desigur, și în funcție de scenariul care este avut în vedere pentru a fi obiectivat/implementat).

(v) Principiul separării praxiologice, care este, și el, utilizat în prezent (fără a i se spune așa), trebuie accentuat (desigur, și în funcție de scenariul care este avut în vedere pentru a fi obiectivat/implementat).

(vi) Dualismul poziționării unor state membre, atât față de Uniune, cât și în raport cu restul lumii (fie din perspectivă economică, ex., resurse, energie etc., fie din perspectivă ideologică, ex., iliberalism, democrație limitată etc.) este neavenit, injust și, de altfel, contravine spiritului și literei celor două tratate (TUE, respectiv TFUE).

(vii) Modelul celor „două viteze” de evoluție a Uniunii (sau, echivalent, modelul „cercurilor concentrice”) poate constitui, atât din punct de vedere valoric, cât și din perspectivă politică, un pericol de subminare a ideii originare a construcției europene și care (la limită, desigur) frizează comportamente „în oglindă” întâlnite, din punct de vedere istoric, la alte structuri politico-ideologice. Pe de altă parte, avem realitatea unor proiecte ca moneda euro, spațiul Schengen sau PESCO care sunt benefice atâta timp cât își păstrează caracterul deschis.

(viii) „Dividendele” procesului de integrare în Uniune trebuie distribuite într-un mod echitabil (pe baza meritului *sui generis* sau, în absența unui asemenea criteriu, pe baza egalitare) între statele membre; în mod similar trebuie procedat cu costurile inerente procesului de integrare.

(ix) Uniunea, ca actor global, trebuie să continue să-și mărească rolul și funcțiile care să permită, din ce în ce mai mult, ca procesul de instituire a libertății și democrației la nivel global (inclusiv cu privire la problemele globale ale omenirii sau la procesul însuși de globalizare) să reprezinte proiecte intelectuale, concepute și implementate în mod deliberativ și responsabil.

(x) „Output”-ul cel mai important, relevant și semnificativ al procesului de integrare economică în cadrul Uniunii este producerea și distribuția bunurilor publice europene⁵⁷.

(xi) Autorii consideră că este necesară o accelerare a extinderii zonei euro la nivelul celor 27 de state membre, pe baza unor angajamente ferme, structurale și de politică publică, ale candidaților la aderarea în cauză, de a atinge și menține verificarea criteriilor de convergență economică nominală.

(xii) În privința aderării la spațiul Schengen, este neproductivă condiționarea de aspecte care excedează criteriile propriu-zise ale spațiului Schengen. Ca și în cazul aderării la Uniunea economică și monetară, aderarea la spațiul Schengen trebuie accelerată și minim condiționată – aderarea va crea, ea însăși, condițiile de respectare a condiționalităților specifice.

⁵⁷ Bunurile publice europene se referă la politicile publice comune care funcționează la nivelul Uniunii Europene (ex., extinderea oblică/transversală a Uniunii exprimă exact conținutul de producere a bunurilor publice europene). Producerea de bunuri publice europene se situează, din punct de vedere cauzal, în antecedentul procesului de coeziune (de orice tip).

Anexe

Anexa nr. 1. Indicatori de convergență nominală și reală în Uniunea Europeană

Tabelul nr. 5 Indicatori de convergență economică nominală

Denumire indicator		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
CONVERGENȚA ECONOMICĂ NOMINALĂ															
Inflația, față de anul anterior (2015=100)															
- România (inflația medie, HICP)	%	4,9	7,8	5,7	6,1	5,8	3,4	3,2	1,4	-0,4	-1,1	1,1	4,1	3,9	10,67
- Benchmark-ul UE27	%	2,8	3,1	0,6	0,8	3,1	2,8	1,3	0,4	0,3	0,3	2,11	2,19	3,15	2,18
- Gap (UE28 – RO)	pp	-2,1	-4,7	-5,1	-5,3	-2,7	-0,6	-1,9	-1	0,7	1,4	1,01	-1,91	-0,75	-8,49
Rata dobânzii nominale pe termen lung (10 ani)															
- România	%	7,13	7,70	9,69	7,34	7,29	6,68	5,41	4,49	3,47	3,32	3,96	3,13	4,54	3,89
- Benchmark-ul UE27	%	6,44	6,24	6,47	8,65	7,73	12,09	7,62	7,43	7,57	5,12	4,16	4,69	3,33	2,69
- Gap (UE28 – RO)	pp	-0,69	-1,46	-3,22	1,31	0,44	5,41	2,21	2,94	4,1	1,8	0,20	1,56	-1,21	-1,2
Cursul mediu nominal de schimb (ritm față de media ultimilor doi ani anteriori)															
- România	%	-4,00	2,29	12,89	6,68	-0,01	2,92	2,07	-0,18	0,30	0,53	1,38	2,75	0,30	1,03
- Benchmark-ul UE27	%	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15	±15
- Gap (UE28 – RO)		OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK	OK
Ponderea deficitului BGC în PIB															
- România	%	2,7	5,4	9,1	6,9	5,4	3,7	2,1	1,2	0,6	2,6	2,6	2,9	4,4	10,3 ¹
- Benchmark-ul UE27	%	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
- Gap (UE28 – RO)	pp	0,3	-2,4	-6,1	-3,9	-2,4	-0,7	0,9	1,8	2,4	0,4	0,4	0,1	-1,4	-7,3
Ponderea datoriei publice totale în PIB															
- România	%	11,9	12,3	21,8	29,6	34,0	37,1	37,6	39,2	37,8	37,4	35,1	34,7	35,3	46,7 ²
- Benchmark-ul UE27	%	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
- Gap (UE28 – RO)	pp	48,1	47,7	38,2	30,4	26	22,9	22,4	20,8	22,2	22,6	24,9	25,3	24,7	13,3

Sursa: Eurostat și calcule ale autorilor.

Valoarea pentru anul 2020 este luată din *Statistical Annex of European Economy, Autumn 2020*, pag. 161, link:

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/government-finance-and-other-macro-economic-data-eu-countries_en

Sursa: Valoarea pentru anul 2020 este luată din *Statistical Annex of European Economy, Autumn 2020*, pag. 165, link:

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/government-finance-and-other-macro-economic-data-eu-countries_en

Tabelul nr. 6 Indicatori de convergență economică reală

Denumire indicator		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
CONVERGENȚA ECONOMICĂ REALĂ															
Criterii de tip catching-up															
Oferta internă nominală/loc. (PIB/loc.)															
- România	€	6110	7140	6150	6200	6540	6620	7190	7570	8080	8630	9580	10500	11510	11270
- Media UE27	€	24550	25250	24040	24890	25640	25740	26000	26550	27460	28160	29280	30230	31170	29640
- Gap (RO/UE27) – euro	coef.	0,249	0,283	0,256	0,249	0,255	0,257	0,277	0,285	0,294	0,306	0,327	0,347	0,369	0,380
- România	PPS	11280	13260	12650	12990	13500	14260	14530	15230	16240	17340	18980	20200	22160	...
- Media UE27	PPS	25610	25720	24220	25170	25950	26350	26480	27330	28720	28980	29830	30810	31840	...
- Gap (RO/UE27) – PPS	coef.	0,440	0,516	0,522	0,516	0,520	0,541	0,549	0,557	0,565	0,598	0,636	0,656	0,696	-
Compensație/pers. ocupată															
- România	€	14694,0	16757,0	14422,2	15279,1	16373,8	16309,6	17748,3	18435,3	19684,1	21052,7	22694,3	24656,0	26802,6	...
- Media UE27	€	26672,0	27718,0	27761,3	28780,7	29479,6	29980,8	30442,8	30819,2	31343,6	31888,1	32777,1	33821,2	34723,8	...
- Gap (RO/UE27) – euro	coef.	0,551	0,605	0,520	0,531	0,555	0,544	0,583	0,598	0,628	0,660	0,692	0,729	0,772	-
- România	PPS	9203,5	11289,6	10153,7	11526,9	11198,3	11516,0	11440,4	12108,3	12728,2	14933,6	16683,0	18195,7	19988,1	...
- Media UE27	PPS	27823,6	28232,7	27969,0	29100,6	29840,7	30682,5	31010,0	31719,2	32782,6	32813,7	33393,3	34462,3	35473,3	...
- Gap (RO/UE27) – PPS	coef.	0,331	0,400	0,363	0,396	0,375	0,375	0,369	0,382	0,388	0,455	0,500	0,528	0,563	-
Formarea brută de capital fix/pers. ocupată															
- România	€	5193,2	6248,1	3749,4	3983,7	4460,9	4490,8	4384,1	4491,2	4880,0	4830,9	5085,4	5190,6	6063,3	...
- Media UE27	€	13685,7	13840,6	12296,4	12606,5	13064,1	12898,7	12726,4	12928,1	13548,7	13880,5	14493,9	15111,4	16108,5	...
- Gap (RO/UE27) – euro	coef.	0,379	0,451	0,305	0,316	0,341	0,348	0,344	0,347	0,360	0,348	0,351	0,343	0,376	-
Denumire indicator		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
- România	PPS	9587,9	11610,3	7715,9	8351,1	9205,4	9682,8	8863,3	9038,0	9808,8	9706,3	10073,8	9987,9	11673,1	...
- Media UE27	PPS	14276,6	14097,6	12388,3	12746,6	13224,1	13200,6	12963,5	13305,7	14170,8	14283,4	14766,3	15397,8	16456,2	...
- Gap (RO/UE27) – PPS	coef.	0,672	0,824	0,623	0,655	0,696	0,734	0,684	0,679	0,692	0,680	0,682	0,649	0,709	-
Criterii de sustenabilizare															
Productivitatea reală a muncii/persoană (serie în lanț)															
- România	%	105,78	110,80	98,05	99,30	104,36	100,56	104,71	102,79	104,28	105,90	104,82	104,41	104,14	97,93
- Media UE27	%	101,05	99,58	97,50	103,10	101,87	99,49	100,31	100,71	101,32	100,70	101,19	100,69	100,58	95,25
- Gap (RO/UE27)	%	104,68	111,26	100,57	96,31	102,45	101,08	104,39	102,06	102,92	105,16	103,58	103,70	103,54	102,81
Soldul balanței externe de bunuri și servicii (raportat la PIB)															
- România	%	-14,1	-12,8	-6,4	-6,6	-5,8	-5,3	-0,9	-0,4	-0,8	-1	-2,5	-3,4	-4,2	-4,2
- Media UE27	%	1,2	0,9	1,7	1,6	1,7	2,8	3,5	3,8	4,4	4,4	4,3	3,9	3,8	4
- Gap (RO – UE27)	pp	-15,3	-13,7	-8,1	-8,2	-7,5	-8,1	-4,4	-4,2	-5,2	-5,4	-6,8	-7,3	-8	-8,2
Criterii de reziliență (neutralizare)															
Rata absorbției interne (în PIB)															
- România	%	101,6	101,8	95,2	101,8	105,7	105,6	103,7	104,6	105	105,6	107,3	108,1	107,4	104,2
- Media UE27	%	102,00	101,50	106,40	102,30	99,50	97,90	97,70	96,90	95,50	95,90	94,20	93,40	93,20	96,00
- Gap (RO/UE27)	%	99,61	100,30	89,47	99,51	106,23	107,87	106,14	107,95	109,95	110,11	113,91	115,74	115,24	108,54
Dimensiunea economică a guvernului (rata cheltuielilor bugetare în PIB)															
- România	%	37,5	37,6	39,4	40	39,6	37,5	35,4	35,3	36,1	34,6	33,5	34,9	36,1	43,4 ¹

- Media UE27	%	45,6	46,7	50,7	50,5	49,1	49,7	49,6	49	48,1	47,3	46,7	46,6	46,6	54,6
- Gap (RO/UE27)	%	82,24	80,51	77,71	79,21	80,65	75,45	71,37	72,04	75,05	73,15	71,73	74,89	77,47	79,49
Rata de ocupare în total pop. (20-64 ani)															
- România	%	64,4	64,4	63,5	64,8	63,8	64,8	64,7	65,7	66	66,3	68,8	69,9	70,9	...
- Media UE27	%	69,0	69,5	68,2	67,8	67,9	67,6	67,5	68,2	69	70,1	71,3	72,3	73,1	...
- Gap (RO/UE27)	%	93,33	92,66	93,11	95,58	93,96	95,86	95,85	96,33	95,65	94,58	96,49	96,68	96,99	-

Sursa: Eurostat și calcule ale autorilor.

Valoarea pentru anul 2020 este luată din *Statistical Annex of European Economy, Autumn 2020*, pag. 159, link:

https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/indicators-statistics/economic-databases/macro-economic-database-ameco/government-finance-and-other-macro-economic-data-eu-countries_en

Anexa nr. 2. Metodologie de estimare cantitativă a riscurilor

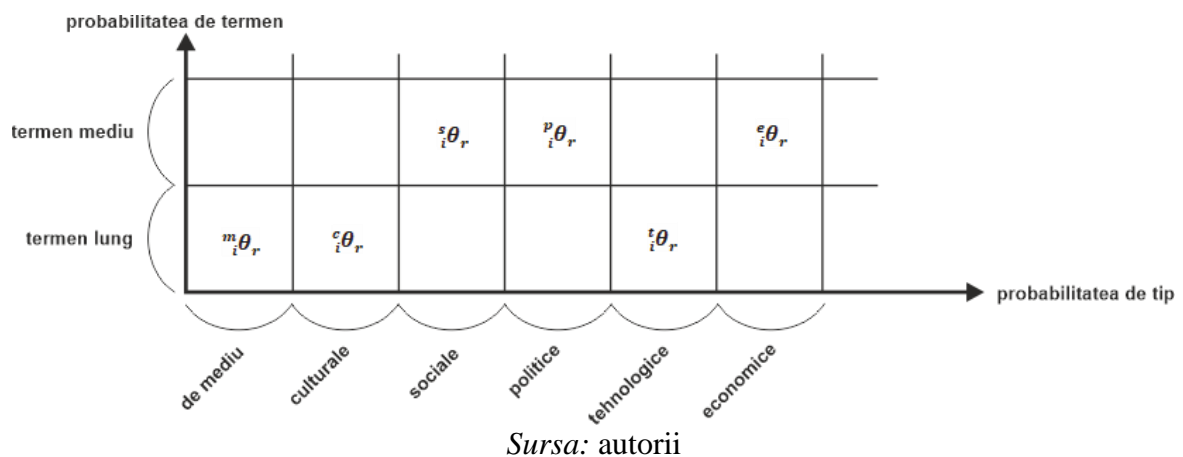
Estimarea probabilității de producere a riscurilor interne

Metodologia de estimare a probabilității de producere a riscurilor interne este o metodologie bazată pe estimatorul Bayes. Nu are la bază probabilități frecvențiale, formate pe baze statistice, ci judecăți de relevanță. Deși mai jos sunt calculate valori numerice, probabilitățile estimate cardinalizează aprecieri altfel ordinale. În acest context, avem vedere următoarele ipoteze:

- probabilitatea unui eveniment (risc) este invers proporțională cu orizontul de timp: mai mare pe termen scurt decât pe termen mediu, respectiv pe termen mediu decât pe termen lung⁵⁸;
 - probabilitatea unui eveniment (risc) scade în următoarea ordine a tipurilor de risc:
 - riscurile interne: economic, tehnologic, politic, social, cultural, de mediu
 - riscurile externe: economic, social, politic, securitar, cultural, de mediu
 - formula de estimare a probabilității de producere a unui risc este⁵⁹:
 - cazul combinației aditive liniare: $p_i^{k_1} = 0,7 \cdot p_i^{k/tip} + 0,3 \cdot p_i^{k/timp}$
 - cazul combinației multiplicative cu elasticități: $p_i^{k_2} = (p_i^{k/tip})^{0,7} \cdot (p_i^{k/timp})^{0,3}$
- unde: $p_i^{k/tip}$ este probabilitatea riscului după tipul de risc, $p_i^{k/timp}$ este probabilitatea riscului după termenul de impact, iar $k \in \{p, e, t, s, c, m\}$. *Nota bene:* $\theta \in \{\alpha, \beta, \gamma\}$.

Figura 1 poziționează probabilitățile simultan după cele două criterii de ordonare: tipul riscului, respectiv termenul de impact.

Figura nr. 1 Poziționarea bi-criterială a probabilității bayesiene apriori de producere a riscurilor interne

Avem următoarele estimări pentru probabilitățile riscurilor interne la adresa UE (Tabelele 2 și 3).

Tabelul nr. 7 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru tipurile de risc intern

	$p_i^{k/tip}$					
	de mediu	culturale	sociale	politice	tehnologice	economice
Probabilitatea centrată – coef.	0,083	0,25	0,417	0,584	0,751	0,918

Sursa: autorii

⁵⁸ Ipoteza se justifică pe baza efectului anunțării: având cunoștință despre un risc, acesta poate fi contracarat cu atât mai multe șanse cu cât se produce mai târziu.

⁵⁹ Coeficienții de liniarizare a celor doi factori de estimare a probabilității combinate (0,7, respectiv 0,3) reprezintă, evident, opinia de expert a autorilor studiului.

Tabelul nr. 8 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru termenii de impact ale riscului intern

	$p_i^{k/ timp}$		
	termen lung	termen mediu	termen scurt
Probabilitatea centrată – coef.	0,165	0,5	0,835

Sursa: autorii

Construirea hărții poziționale și cinematică a producerii riscurilor interne

Pe baza Figurii nr. 1 și a Tabelelor nr. 7 și 8 putem estima probabilitatea Bayes apriori combinată a producerii riscurilor interne (Tabelul nr. 9).

Tabelul nr. 9 Probabilitățile Bayes apriori combinate pentru actualizarea riscurilor interne în UE

	$p_i^{k/ tip}$ – coef.	$p_i^{k/ timp}$ – coef.	$p_i^{k_1}$ - %	$p_i^{k_2}$ - %	$\left(\frac{p_i^{k_1} + p_i^{k_2}}{2}\right)$ - %
Risc politic	0,584	0,5	55,88	54,05	54,97
Risc economic	0,918	0,5	79,26	69,01	74,14
Risc tehnologic	0,751	0,165	57,52	39,55	48,54
Risc social	0,417	0,5	44,19	45,86	45,03
Risc cultural/axiologic	0,25	0,165	22,45	20,47	21,46
Risc de mediu	0,083	0,165	10,76	12,23	11,50

Sursa: autorii

Scurtă discuție:

Calcululele de mai sus sunt, din două puncte de vedere, prea generale, de aceea vom lua în considerare două întrebări legitime: a) cum se distribuie probabilitatea pentru fiecare tip de risc pe cele trei riscuri individuale din fiecare tip; b) cum se distribuie probabilitatea pentru fiecare tip de risc pe statele membre.

(a) cele trei riscuri din cadrul fiecărui tip de risc intern au probabilități în jurul probabilității estimate pentru clasa de risc respectivă – adică în jurul mediei. „Întoarcerea” de la medie la valorile individuale nu este univocă (pot exista mai multe asemenea „întoarceri” valide), de aceea este nevoie de un criteriu suplimentar, exterior, care să colapseze media în mod univoc în valorile individuale care au condus la medie: acest criteriu este ordonarea lexicografică⁶⁰ a riscurilor individuale în cadrul clasei, care este chiar ordinea în care sunt listate aceste riscuri; în Tabelul nr. 10 realizăm această distribuie, pe baza următoarelor raționamente: în ipoteza distribuirii simetrice a probabilităților individuale din fiecare clasă de risc intern față de probabilitatea clasei (probabilitatea medie) – vom accepta o plajă de împrăștiere pe o distanță de o abatere medie standard⁶¹ (σ) în jurul mediei (deci $\sigma/2$ în stânga, și $\sigma/2$ în dreapta); ținând cont de ordinea lexicografică a riscurilor individuale interne, se pot estima valorile probabilităților riscurilor externe individuale, prin „întoarcerea” mediei către indivizi.

Tabelul nr. 10 Distribuie probabilității medii a clasei de risc pe riscurile interne individuale (I)

	clasa p	clasa e	clasa t	clasa s	clasa c	clasa m
Prob. medie (\bar{p}) – coef.	0,5588	0,7926	0,5752	0,4419	0,2245	0,1076
σ	0,1906	0,2703	0,1961	0,1507	0,0766	0,0367
Prob. α [$\bar{p}(1 + \sigma/2)$]	0,6541	0,9277	0,6733	0,5172	0,2628	0,1259
Prob. β [\bar{p}]	0,5588	0,7926	0,5752	0,4419	0,2245	0,1076
Prob. γ [$\bar{p}(1 - \sigma/2)$]	0,4635	0,6575	0,4771	0,3666	0,1862	0,0893

Sursa: autorii

⁶⁰ O ordine lexicografică este una a-criterială, dar care are o justificare *ex post*, de natură (de regulă) calitativă.

⁶¹ Într-o distribuție statistică normală (cunoscută și ca distribuție Gauss), prima abatere medie standard (de „lângă” valoarea medie) are valoarea de 34,1% din valoarea medie la stânga și la fel la dreapta.

În mod explicit, vom avea următoarele probabilități distribuite (Tabelul nr. 11).

Tabelul nr. 11 Distribuția probabilității medii a clasei de risc pe riscurile interne individuale (II)

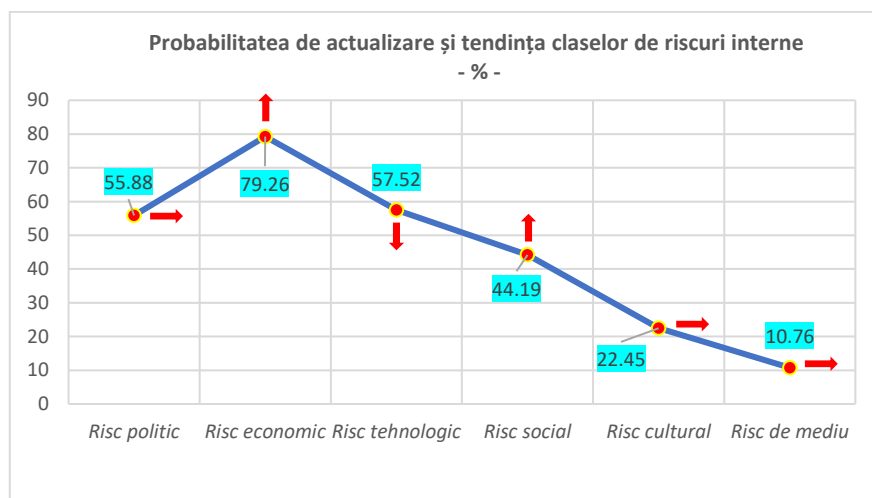
	clasa p	clasa e	clasa t	clasa s	clasa c	clasa m
α	0,4635	0,6575	0,4771	0,3666	0,1862	0,0893
β	0,5588	0,7926	0,5752	0,4419	0,2245	0,1076
γ	0,6541	0,9277	0,6733	0,5172	0,2628	0,1259

Sursa: autorii

(b) în ceea ce privește distribuția probabilității de producere a riscurilor interne pe statele membre, aceasta este o problemă pur empirică (nu poate fi tranșată teoretic). Este nevoie, așadar, de examinarea detaliată a fiecărui caz individual – ex., Germania poate avea o mai mare incidență a migrației ilegale decât un alt stat membru, Italia se poate confrunta cu o incidență mai mare a spectrului politic de extremă dreaptă, Ungaria se poate confrunta cu o incidență mai mare a tendințelor iliberale etc.

Având în vedere tendințele actuale și pe baza estimării probabilităților de producere a riscurilor interne, estimăm că, în perspectiva anului 2030, avem următoarea „hartă” pozițională a acestor riscuri în construcția europeană (Figura nr. 2) (pe baza $p_i^{k_1}$).

Figura nr. 2 Poziționare posibilă a claselor de riscuri interne la orizontul anului 2030

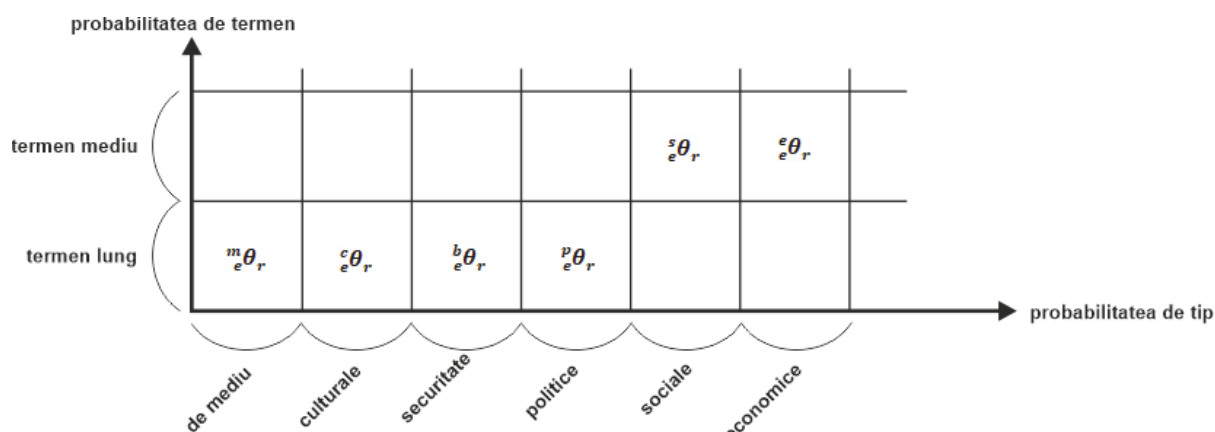

Sursa: autorii

Estimarea probabilității de producere a riscurilor externe

Metodologia utilizată este aceeași cu metodologia cu care s-au estimat probabilitățile bayesiene apriori în producerea claselor de riscuri interne, mutatis mutandis, respectiv respectând ordinea (lexicografică) de „tărie” a claselor de riscuri externe, așa cum a fost aceasta menționată. În Figura nr. 3 sunt plasate clasele de riscuri externe simultan după cele două criterii (tipul de risc, respectiv termenul prezumat de impact).

Figura nr. 3 Poziționarea bi-criterială a probabilității bayesiene apriori de producere a riscurilor externe

Sursa: autorii

În Tabelele nr. 12, respectiv 13, sunt calculate valorile estimate ale probabilităților bayesiene apriori după fiecare dintre cele două criterii de estimare.

Tabelul nr. 12 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru tipurile de risc extern

	$p_e^{k/tip}$					
	de mediu	culturale	sociale	politice	militare	economice
Probabilitatea centrată – coef.	0,083	0,25	0,751	0,584	0,417	0,918

Sursa: autorii

Tabelul nr. 13 Probabilitățile Bayes apriori centrate pentru termenele de impact ale riscului extern

	$p_e^{k/timp}$		
	termen lung	termen mediu	termen scurt
Probabilitatea centrată – coef.	0,165	0,5	0,835

Sursa: autorii

Construirea hărții poziționale și cinematice a producerii riscurilor externe

Pe baza Figurii nr. 3 și a Tabelelor nr. 12 și 13 putem estima probabilitatea Bayes apriori combinată a producerii riscurilor externe (Tabelul nr. 14).

Tabelul nr. 14 Probabilitățile Bayes apriori combinate pentru actualizarea riscurilor externe în UE

	$p_e^{k/tip}$ – coef.	$p_e^{k/timp}$ – coef.	$p_e^{k_1}$ - %	$p_e^{k_2}$ - %	$\left(\frac{p_e^{k_1} + p_e^{k_2}}{2}\right)$ - %
Risc politic	0,584	0,165	45,83	33,73	39,78
Risc economic	0,918	0,5	79,26	69,01	74,14
Risc securitar	0,417	0,165	34,14	27,45	30,80
Risc social	0,751	0,5	67,57	61,73	64,65
Risc cultural/axiologic	0,25	0,165	22,45	20,47	21,46
Risc de mediu	0,083	0,165	10,76	12,23	11,50

Sursa: autorii

Scurtă discuție:

Vom aduce unele clarificări ale opiniei autorilor în trei chestiuni: a) distribuirea probabilității medii (obținute la nivelul claselor de risc extern) pe cele trei riscuri individuale din fiecare clasă⁶²; b) distribuirea probabilității medii, respectiv a probabilității individuale pe statele membre ale Uniunii; c) simetria/asimetria probabilității (medii sau individuale) relativ la Uniunea Europeană, pe de o parte, respectiv la restul lumii, pe de altă parte.

(a) în ipoteza distribuirii simetrice a probabilităților individuale din fiecare clasă de risc extern față de probabilitatea clasei (probabilitatea medie) vom face același raționament ca în cazul riscurilor interne, obținând valorile din *Tabelul nr. 15*.

Tabelul nr. 15 Distribuția probabilității medii a clasei de risc pe riscurile externe individuale (I)

	clasa <i>p</i>	clasa <i>e</i>	clasa <i>s</i>	clasa <i>b</i>	clasa <i>c</i>	clasa <i>m</i>
Prob. medie (\bar{p}) – coef.	0,4583	0,7926	0,6757	0,3414	0,2245	0,1076
σ	0,1563	0,2703	0,2304	0,1164	0,0766	0,0367
Prob. α [$\bar{p}(1 + \sigma/2)$]	0,5364	0,9277	0,7909	0,3996	0,2628	0,1259
Prob. β [\bar{p}]	0,4583	0,7926	0,6757	0,3414	0,2245	0,1076
Prob. γ [$\bar{p}(1 - \sigma/2)$]	0,3802	0,6575	0,5605	0,2832	0,1862	0,0893

Sursa: autorii

În mod explicit, vom avea următoarele probabilități distribuite (*Tabelul nr. 16*).

Tabelul nr. 16 Distribuția probabilității medii a clasei de risc pe riscurile externe individuale (II)

	clasa <i>p</i>	clasa <i>e</i>	clasa <i>s</i>	clasa <i>b</i>	clasa <i>c</i>	clasa <i>m</i>
α	0,3802	0,6575	0,5605	0,2832	0,1862	0,0893
β	0,4583	0,7926	0,6757	0,3414	0,2245	0,1076
γ	0,5364	0,9277	0,7909	0,3996	0,2628	0,1259

Sursa: autorii

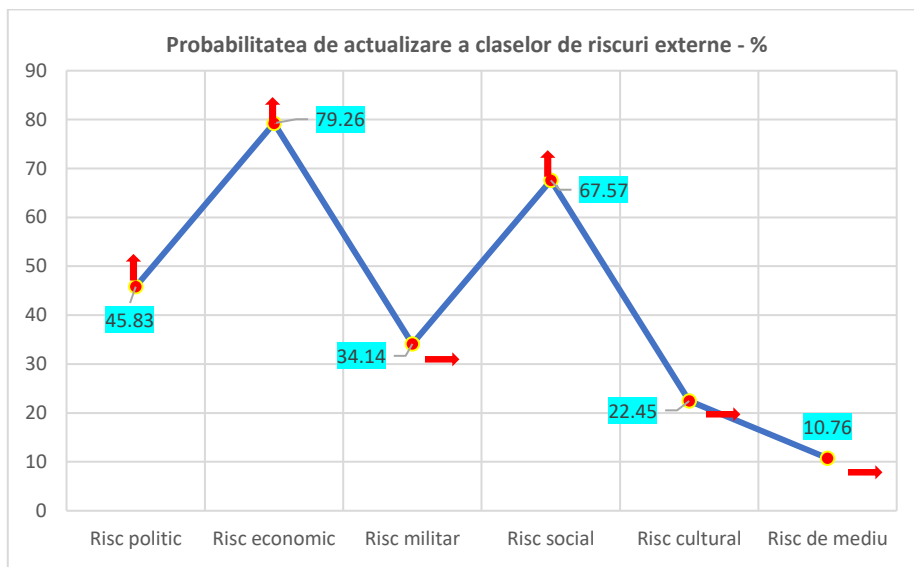
(b) ca și în cazul problemei similare de la riscurile interne, această distribuție reprezintă o chestiune empirică (și chiar istorică, adică are o dependență de cale – *path dependence*), de aceea nu vom dezvolta această idee aici, ea putând face obiectul unei continuări a studiului, în cazul în care beneficiarul consideră de utilitate un asemenea demers de follow-up;

(c) conform obiectivelor studiului, referința analizelor este Uniunea Europeană, atât din perspectiva riscurilor interne, cât și din cea a riscurilor externe (și analog pentru provocări și oportunități). În acest context, *identificarea, evaluarea și estimarea probabilităților de producere a riscurilor reprezintă concluzii care se referă la Uniune*. Așadar, studiul nu vizează nici riscurile, nici probabilitățile de producere a acestora din perspectiva restului lumii.

Având în vedere tendințele actuale și pe baza estimării probabilităților de producere a riscurilor externe, apreciem că, în perspectiva anului 2030, avem următoarea „hartă” pozițională și cinematică a riscurilor externe în (re)construcția europeană (*Figura nr. 4*) (pe baza $p_e^{k_1}$).

⁶² Desigur, o asemenea distribuție (subiectivă, pe baza opiniei de expert a autorilor studiului) poate fi făcută și pentru riscurile interne.

Figura nr. 4 Poziționare posibilă a claselor de riscuri externe la orizontul anului 2030

Sursa: autorii

Anexa nr. 3. Robustețe, reziliență și antifragilitate în structura și funcționarea UE la orizontul anului 2030

Atât cu privire la riscuri, cât și relativ la provocări și oportunități, structura instituțională și funcționarea Uniunii Europene reclamă trei proprietăți esențiale, care se constituie în tot atâtea „linii de apărare” ale Uniunii Europene împotriva celor trei fenomene, fie interne, fie externe: robustețea, reziliența, antifragilitatea. *Robustețea* este proprietatea unui sistem de a rezista la perturbări/șocuri fără a fi deviat fie din starea în care se află, fie de pe traiectoria pe care o parcurge⁶³, *reziliența*⁶⁴ este proprietatea unui sistem de a reveni la starea sau pe traiectoria din care/de pe care a fost perturbat, iar *antifragilitatea* este proprietatea unui sistem de a obține avantaje/beneficii în urma perturbărilor la care a fost supus. În ceea ce privește relația dintre cele trei categorii de fenomene discutate în Capitolele 1 și 2 și cele trei proprietăți ale sistemului Uniune Europeană menționate mai sus, ele sunt următoarele: robustețea asigură tratarea *provocărilor*, reziliența asigură tratarea *riscurilor*, iar antifragilitatea asigură tratarea *oportunităților* (mai exact, conversia perturbărilor/șocurilor în oportunități/avantaje).

Asigurarea robusteții (Ro)

Robustețea Uniunii Europene, din toate perspectivele examinate în studiu, poate fi/trebuie asigurată din punct de vedere *structural*, deoarece structura unui sistem îi conferă acestuia identitatea sa. În acest sens, considerăm că următoarele caracteristici trebuie îndeplinite la orizontul anului 2030 din perspectiva robusteții Uniunii:

- *(Ro₁) completitudine* structurală: sub aspect instituțional, Uniunea are câteva incompletitudini structurale:
 - o politică fiscal-bugetară comună, care să completeze mixul fiscal-monetar⁶⁵;
 - o zonă monetară completă, care să asigure optimalitatea zonei euro, prin aderarea rapidă a statelor membre la UEM⁶⁶;
- *(Ro₂) coerență* structurală: din punct de vedere al structurii economice, robustețea este asigurată de replicarea coerenței structurale în fiecare stat membru, și nu de complementaritatea structurală între statele membre (*Nota bene*: acest lucru este impus de principiul european al convergenței economice – în primul rând, reale –, respectiv al coeziunii Uniunii);
 - în acord cu deviza Uniunii Europene (*uniți în diversitate*), fiecare stat membru trebuie să aibă o structură economică auto-suficientă (pe sectoare, ramuri, subramuri), doar astfel blocându-se (adică manifestându-se robustețea) „porțile” prin care pot pătrunde în Uniune șocurile/perturbările externe; am numi coerența structurală cu sintagma *autonomie inter-dependentă*;

⁶³ Capacitatea de a-și păstra starea se numește homeostază (engl., *homeostasis*), iar capacitatea de a-și menține traiectoria se numește homeoreză (engl., *homeorhesis*).

⁶⁴ Având în vedere faptul că, adesea, „dislocarea” unui sistem din starea în care se află sau de pe traiectoria pe care o parcurge poate avea o semnificație pozitivă (ex., o restructurare masivă a sistemului, bazată pe o schimbare de viziune), reziliența nu trebuie înțeleasă ca o proprietate de revenire, „fără rest”, în stadiul anterior, ci, ținând cont, de altfel, și de prezența ubicuă a histerezisului în dinamica economică și socială, ca o ieșire din perturbare, deci ca o revenire la starea neperturbată. De altfel, acesta este sensul mai exact și al conceptului de *recovery*, în terminologia de limbă engleză. Din punct de vedere conceptual, „neînțelegerea” poate fi rezolvată prin combinarea structural-funcțională dintre reziliența „pură” și antifragilitate – această combinație ar trebui să fie, de fapt, obligatorie atunci când se proiectează măsuri practice de ieșire dintr-o stare de perturbare.

⁶⁵ Este vorba, desigur, despre crearea Ministerului Finanțelor Publice Europene (eventual prin transformarea adecvată a Eurogrupului), în mod similar cu crearea Băncii Centrale Europene în privința politicii monetare comune.

⁶⁶ Criteriile de convergență economică nominală de la Maastricht s-au dovedit incapabile să evite introducerea de distorsiuni în economia nominală europeană. În același timp, studiile arată că atât convergența economică nominală, cât și cea reală sunt mai degrabă *efecte* ale intrării în zone euro, decât cauze (instituționale) ale acestei intrări.

- (Ro_3) *dublă consistență* structurală: se referă, pe de o parte, la consistența⁶⁷ elementelor structurale (în primul rând, instituționale și economice) din cadrul fiecărui stat membru iar, pe de altă parte, la consistența dintre structurile instituționale și economice ale statelor membre în cadrul Uniunii.

Asigurarea rezilienței (Re)

Reziliența Uniunii europene, din toate perspectivele examinate în studiu, poate fi/trebuie asigurată din punct de vedere *funcțional*. În acest sens, considerăm că următoarele caracteristici trebuie îndeplinite la orizontul anului 2030 din perspectiva rezilienței Uniunii:

- (Re_1) *anti-ciclicitate discreționară*: în conformitate cu Pactul de Stabilitate și Creștere (și cu alte documente convergente și consistente cu acesta – ex., Compactul Fiscal), cel puțin din perspectivă economică/fiscală, politicile publice europene (naționale sau comunitare) trebuie să fie anti-ciclice; anti-ciclicitatea discreționară implementează responsabilitatea fiscal-bugetară (instituționalizată prin Consilii fiscale), asigurând, astfel, reziliența discreționară a Uniunii⁶⁸;
- (Re_2) *stabilizare automată*: introducerea de stabilizatori automați (politici, sociali, culturali, fiscali, monetari, ai venitului, ai ocupării etc.) completează sau substituie, după caz, anti-ciclicitatea discreționară, asigurând, în felul acesta, funcționarea pieței libere prin feedback negativ automat, adică prin evitarea politizării intervențiilor discreționare de (re)stabilizare;
- (Re_3) *redundanțe*: cel de-al treilea pilon de asigurare a rezilienței Uniunii, care este deja utilizat, este cel al creării de redundanțe. Acestea pot fi fie instituționale (ex., sistemul dublei legiferări – prin Comisia Europeană, respectiv Parlamentul European), fie economice/bugetare (fonduri de tip buffer, finanțate de actorii prezumați/susceptibili de a produce perturbări sau, în unele cazuri, chiar de guverne)⁶⁹.

Asigurarea antifragilității (Af)

- (Af_1) *disipare diferențiată a șocului*: se referă la posibilitatea/capacitatea Uniunii de a redirecționa perturbările (fie interne, fie externe) spre zone/regiuni/state membre/sectoare în care acele perturbări devin/pot deveni benefice datorită contextului⁷⁰ – ex., o imigrație legală masivă într-un stat membru în care nu există deficit de forță de muncă ar produce dezavantaje (reduce salariul), dar direcționată spre regiuni/state membre unde există un asemenea deficit, poate produce avantaje (mărește output-ul microeconomic)⁷¹;
- (Af_2) *conversia șocului în declanșator* (engl., *trigger*): se referă la cazurile în care un șoc fie grăbește luarea unor decizii benefice (care, altfel, ar mai fi întârziat), fie catalizează un consens în

⁶⁷ Termenul de consistență are, aici, semnificația sa din logică: non-contradictorialitate.

⁶⁸ Ex., o asemenea măsură de anti-ciclicitate discreționară este Mecanismul de Redresare și Reziliență (transpus de statele membre în Planurile Naționale de Redresare și Reziliență), generat de efectele economice, financiar și sociale ale pandemiei Covid-19.

⁶⁹ Una dintre cele mai importante redundanțe (neglijate în mod nejustificat la nivelul Uniunii, în acest moment) este chiar Ro_2 – coerența structurală la nivelul fiecărui stat membru. Dacă această coerență structurală ar fi asigurată (ex., lanțul intersectorial ar fi complet în fiecare stat membru – *Nota bene*: în România acest lanț este rupt), perturbările externe (dar și cele interne) ar fi absorbite cu un multiplu de 27. Autorii consideră că această coerență structurală, mai mult chiar decât coeziunea, este un obiectiv crucial al funcționării Uniunii la orizontul anului 2030, constituind unul dintre *bunurile publice europene primare* (aici într-un sens foarte apropiat de cel utilizat de John Rawls în teoria sa a justiției sociale). De altfel, un asemenea obiectiv ar fi consistent și convergent cu viziunea internă a Uniunii, așa cum a fost aceasta formulată în textul principal al studiului.

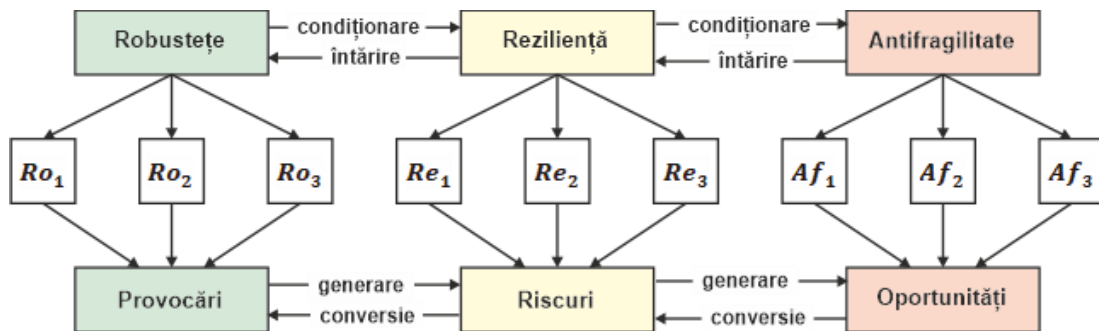
⁷⁰ Din punct de vedere conceptual, aceasta este o antifragilitate de tip spațial.

⁷¹ Este evident că o asemenea manifestare de antifragilitate nu este posibilă decât într-un sistem integrat instituțional, așa cum este, în drept (parțial, și în fapt) Uniunea Europeană.

luarea acestor decizii (care, altfel, ar fi fost blocate *sine die*)⁷² – ex., pandemia COVID-19 a accelerat implementarea digitalizării muncii (și a tehnologiei), catalizând ceea ce se numește a patra revoluție industrială (sau, uzual, revoluția industrială 4.0); este evident că această conversie este pasibilă de a obține avantaje din șoc/perturbare;

- (Af_3) *efectul instituțional de anunțare*: existența (posibilitatea/probabilitatea) șocurilor, fie externe, fie interne, generează proiectarea de structuri/mecanisme instituționale de fructificare a șocurilor la nivelul Uniunii (dar, desigur, și de asigurare a robusteții și rezilienței Uniunii). Acesta este un efect antifragil foarte important, care contribuie la perfecționarea instituțională a Uniunii. În *Figura nr. 5* este reprezentat sinopticul mecanismului robustețe-reziliență-antifragilitate (RRA) în cadrul Uniunii Europene, în perspectiva anului 2030.

Figura nr. 5 Logica instituțională a relației PRO-RRA, la orizontul anului 2030

Sursa: autorii

⁷² Din punct de vedere conceptual, aceasta este o antifragilitate de tip temporal.

Anexa nr. 4. Metodologie de fundamentare a scenariilor elaborate

Scenariile construcției Uniunii Europene în perspectiva anului 2030 sunt proiectate pe baza următoarelor coordonate de bază:

- Asumpțiile: reprezintă descrierea conceptuală a cauzalității fundamentale, conducătoare (engl., *driver*) care plasează Uniunea Europeană pe o anumită traiectorie în vederea realizării viziunii (interne și externe);
- Consecințele obiectivării asumpțiilor: reprezintă descrierea (în general, calitativă) a efectelor generate de actualizarea asumpțiilor;
- Gestionarea consecințelor: reprezintă sugestii privind modalitățile în care pot fi gestionate consecințele, așa încât Uniunea Europeană să evolueze în proximitatea acceptabilă sau rezonabilă a viziunii.

În privința asumpțiilor, studiul are în vedere următoarele⁷³:

(i) asumpția axiologică (AA): vizează poziționarea Uniunii în raport cu valorile fundamentale pe care aceasta înțelege să le promoveze, garanteze și apere; este asociată justificării Uniunii;

(ii) asumpția politică (AP): vizează poziționarea Uniunii în raport cu alegerea stării dezirabile a acesteia la orizontul anului 2030; este asociată scopului Uniunii;

(iii) asumpția instituțională (AI): vizează poziționarea Uniunii în raport cu dinamica normativ-instituțională (inclusiv nivelurile decizionale unionale, regionale, naționale); este asociată misiunii/mijlocului Uniunii.

În privința consecințelor, acestea se referă la cele trei categorii de factori susceptibili să fie declanșați ca urmare a funcționării asumpțiilor: provocări, riscuri, oportunități – atât interne, cât și externe, astfel cum au fost acestea identificate și descrise în capitolele 1 și 2;

În privința gestionării consecințelor, acestea se referă la cele trei categorii de reacții ale sistemului Uniunii: robustețe, reziliență, antifragilitate, astfel cum au fost acestea identificate și descrise în Capitolul 3.

Schema generală prin care asumpțiile configurează în mod necesar scenariile posibile de evoluție a Uniunii Europene la orizontul anului 2030 este redată în *Tabelul nr. 17* (cu *GD* s-a notat gradul de determinare, iar cu *GA* s-a notat gradul de activism – ambele caracterizând asumpțiile).

Tabelul nr. 17 Structura asumpțiilor

	GD							
	pesimism		conservatorism		realism		optimism	
	GA		GA		GA		GA	
	pasiv	activ	pasiv	activ	pasiv	activ	pasiv	activ
AA	AA_p^p	AA_p^a	AA_c^p	AA_c^a	AA_r^p	AA_r^a	AA_o^p	AA_o^a
AP	AP_p^p	AP_p^a	AP_c^p	AP_c^a	AP_r^p	AP_r^a	AP_o^p	AP_o^a
AI	AI_p^p	AI_p^a	AI_c^p	AI_c^a	AI_r^p	AI_r^a	AI_o^p	AI_o^a

Sursa: autorii

Semnificația categoriilor de asumpții din *Tabelul 13* este următoarea:

- AA_p^p : *egoism insular* – interesul propriu (individual, local, regional, național, la nivelul sistemelor integrative) este criteriul de ultimă instanță al comportamentului în societate⁷⁴;
- AA_p^a : *egoism cooperativ* – realizarea interesului propriu este condiționată de cooperarea socială, la toate nivelurile menționate la AA_p^p ;

⁷³ Ordinea de importanță/relevanță/semnificație coincide cu ordinea de listare: AA – AP – AI, și este o ordine lexicografică impusă de autori, bazată pe următoarea justificare: valorile generează politicul care, la rândul său, este obiectivat prin normativitate/instituții.

⁷⁴ Este ceea ce actuala „versiune” a capitalismului oferă.

- AA_c^p : *justiție umană* – trebuie realizată justiția socială la nivelul individului, în toate compartimentele acțiunii societale;
- AA_c^a : *justiție universală* – trebuie realizată justiția socială la nivelul tuturor regnurilor⁷⁵;
- AA_r^p : *democrație reprezentativă* – decizia publică este luată, în fapt, de reprezentanții celor care dețin dreptul respectiv de decizie, dar care delegă (temporar) reprezentanților dreptul de a decide în numele lor;
- AA_r^a : *democrație participativă* – decizia publică este luată cu ajutorul cetățenilor⁷⁶;
- AA_o^p : *legalitate* – asigurarea condițiilor normative (inclusiv coercitive) pentru respectarea normei constituționale⁷⁷; sau, cu o sintagmă consacrată: prezervarea statului de drept (engl., *rule of law*), indiferent de tipul/nivelul ierarhic de stat și chiar indiferent de calitatea acelui stat: democratic/autocratic, liber/dictatorial etc.
- AA_o^a : *legitimitate* – asigurarea condițiilor normative (inclusiv coercitive) pentru respectarea intereselor deținătorilor dreptului de decizie publică, adică a suveranității⁷⁸; sau, cu o sintagmă (neconsacrată) pe care o propunem: prezervarea statului drept (eng. *rule of fairness*);
- AP_p^p : *autonomism* – respectarea limitelor libertății proprii până la pragul dincolo de care se încalcă libertatea celui alt;
- AP_p^a : *hegemonism* – extinderea libertății proprii prin trecerea pragului prin care se încalcă libertatea celui alt⁷⁹;
- AP_c^p : *naționalism individualist* – proiectarea și obiectivarea comportamentului politic exclusiv cu privire la lumea interioară granițelor naționale;
- AP_c^a : *naționalism interdependent* – proiectarea și obiectivarea comportamentului politic prin corelare cauzală, structurală și funcțională cu restul lumii;
- AP_r^p : *globalism de piață* – generalizarea relațiilor de orice tip, între orice actori, la nivel global, prin emergența lor din logica impersonală a pieței (o mână invizibilă globală);
- AP_r^a : *globalism proiectat* – generalizarea relațiilor de orice tip, între orice actori, la nivel global, prin proiectarea lor deliberată (proiectarea viziunii) (o mână vizibilă globală)⁸⁰;
- AP_o^p : *comunitarism emergent* – este un globalism filtrat de justiția socială⁸¹, dar furnizat de piață;
- AP_o^a : *comunitarism proiectat* – este un globalism filtrat de justiția socială, dar furnizat de modele intelectuale deliberate;

⁷⁵ Se consideră că există 9 regnuri, dintre care opt se referă la viață, iar unul la minerale.

⁷⁶ Ex., la nivelul unei națiuni (sau popor) acest drept se numește suveranitate – aceasta este inalienabilă, dar, temporar și condiționat (prin norme constituționale), ea poate fi delegată reprezentanților doar pentru uz în numele „proprietarilor”, nu în nume propriu. În condițiile actuale, democrația participativă va putea fi instrumentată, în opinia autorilor, doar cu următoarele particularități: a) exclusiv la nivel local; b) exclusiv prin utilizarea spațiului virtual de inter-relaționare/deliberare; c) preponderent pentru retragerea mandatelor celor aleși (mai puțin pentru conferirea acestor mandate). *Nota bene*: se pare că, de fapt, esența democrației constă mai degrabă în destituire decât în alegere (vezi și argumentele lui Karl Popper).

⁷⁷ Evident, prezumată a fi prezervată în legi, conform teoriei justiției sociale contractualiste.

⁷⁸ Legalitatea rezultă logic din legitimitate, dar reciproca nu este adevărată tot timpul.

⁷⁹ În modul cel mai abstract și general, a fi liber înseamnă a nu ți se impune scopuri externe, cu care nu ești de acord (*Nota bene*: imixtiunea în privința mijloacelor de atingere a scopurilor proprii nu este îngădire a libertății, ex., politica fiscală).

⁸⁰ Desigur, aici apare problema crucială a identității proiectantului.

⁸¹ Există cel puțin trei criterii de identificare a prezenței justiției sociale în realizarea comunitarianismului: a) corectitudinea/echitatea (engl., *fairness* – reprezentant: John Rawls); b) îndreptățirea (engl., *entitlement* – reprezentant: Robert Nozick); c) asigurarea capacității (engl., *capability providing* – reprezentant: Martha C. Nussbaum).

- AI_p^p : *intergubernamentalism politic* – statu-quo-ul din Uniune, în care deciziile privind viziunea și orientările politice sunt luate în Consiliul European, sunt instituite de Parlamentul European împreună cu Consiliul UE și sunt aplicate de Comisia Europeană;
- AI_p^a : *intergubernamentalism formal* – constituirea unei structuri la nivelul Uniunii, de tip legislativ, numit *Camera interparlamentară europeană* (CIPE)⁸², care ar reuni șefii parlamentelor naționale în vederea discutării orientărilor politice ale Consiliului European⁸³;
- AI_c^p : *ierarhie centralizată* – supranaționalitate extinsă (ex., Uniunea Europeană ca federație sau confederație), adică prevalența extinsă a dreptului supranațional asupra celui național⁸⁴;
- AI_c^a : *ierarhie distribuită* – supranaționalitate partajată cu naționalitatea; partajarea deciziilor pe trei niveluri: comunitariene, naționale, mixte⁸⁵;
- AI_r^p : *actualizarea tratatelor* – modificările ar viza TUE, respectiv TFUE, privind revizuirea Tratatului de la Maastricht, a Pactului de stabilitate și creștere, și a Compactului fiscal⁸⁶;
- AI_r^a : *Constituția europeană* – demers de elaborare a proiectului unei Constituții europene (în Constituție ar putea fi stipulată și alegerea între AI_o^p și AI_o^a – fie în mod casant, fie ca proces evolutiv);
- AI_o^p : *Confederație europeană* – crearea cadrului normativ de funcționare a Uniunii Europene pe principiile confederative⁸⁷;
- AI_o^a : *Statele Unite ale Europei* – crearea cadrului normativ pentru funcționarea Uniunii Europene pe principii federative, fie sub acest nume (care a fost și este, încă, vehiculat în spațiul public politic, fie sub unul echivalent din punct de vedere semantic).

Pe baza asumpțiilor propuse, au fost dezvoltate 8 tipuri de scenarii pentru orizontul 2030, și anume:

- *Scenariul 1*: [AA_p^p, AP_p^p, AI_p^p]
- *Scenariul 2*: [AA_p^a, AP_p^a, AI_p^a]
- *Scenariul 3*: [AA_c^p, AP_c^p, AI_c^p]
- *Scenariul 4*: [AA_c^a, AP_c^a, AI_c^a]
- *Scenariul 5*: [AA_r^p, AP_r^p, AI_r^p]
- *Scenariul 6*: [AA_r^a, AP_r^a, AI_r^a]
- *Scenariul 7*: [AA_o^p, AP_o^p, AI_o^p]
- *Scenariul 8*: [AA_o^a, AP_o^a, AI_o^a]

⁸² Camera interparlamentară europeană – care constituie o inovație propusă de autori – nu este, propriu-zis, nici o structură legislativă, nici una politică (și, desigur, cu atât mai mult nu este o structură executivă), ci reprezintă o structură formală de trecere de la politic la legislativ. Aceasta ar putea să completeze activitatea platformei *Interparliamentary EU Information Exchange (IPEX)*.

⁸³ Propunerea nu este superfluă, deoarece lista partidelor din parlamentele naționale nu coincide cu cea a partidelor din Parlamentul European.

⁸⁴ Mai precis, este vorba despre caracterul *instituitiv* (legislație primară) privind dreptul comunitar și caracterul *aplicativ* (legislație secundară) al dreptului național.

⁸⁵ Principiul de diferențiere are două componente: 1) *generalitatea* – cu cât caracterul normei este mai general, cu atât norma tinde să aparțină supranaționalului și invers, cu cât e mai puțin generală, cu atât tinde să aparțină naționalului; 2) *subsidiaritatea* – cu cât controlul (ca probabilitate) normei este mai local, cu atât norma tinde să aparțină naționalului și invers, cu cât controlul normei este mai central, cu atât norma tinde să aparțină supranaționalului.

⁸⁶ Principalele obiective al actualizării tratatelor ar putea să fie următoarele: 1) modificarea criteriilor de convergență economică nominală pentru aderarea la zona euro; 2) introducerea criteriilor de convergență economică reală; 3) crearea Camerei interparlamentare; 4) instituirea zonei fiscale euro (în mod similar cu instituirea zonei monetare euro prin Tratatul de la Maastricht); 5) instituirea unui impozit unic european; 6) instituirea posibilității dezechilibrului bugetului european.

⁸⁷ Confederația este, din punct de vedere juridic, o etapă intermediară în trecerea de la intergubernamentalism la federalism (ex., de la actuala Uniune Europeană la Statele Unite ale Europei).

În mod analog cu examinarea probabilității de producere a riscurilor/amenințărilor (în capitolul 3), este relevant să se examineze și probabilitatea de realizare a scenariilor alternative. Următoarele considerații sunt de utilitate în acest demers:

(i) probabilitatea scenariului depinde, în mod direct, de probabilitatea riscurilor individuale implicate de scenariu – *Nota bene*: aceste probabilități sunt determinate în Tabelul 6 (pentru riscurile interne), respectiv în *Tabelul 12* (pentru riscurile externe);

(ii) modalitatea analitică în care se poate determina (propunem să se determine) probabilitatea scenariului se bazează pe următoarele ipoteze de lucru:

- în cadrul categoriei de risc (intern sau extern): $P_i = \sqrt[n]{\prod_{k=1}^n p_i^k}$, unde: P_i este probabilitatea riscului intern agregat al scenariului în cauză; p_i^k este probabilitatea riscului intern individual din clasa k ($k \in \{p, e, t, s, c, m\}$)⁸⁸; în mod similar se procedează și pentru riscul extern: $P_e = \sqrt[n]{\prod_{k=1}^n p_e^q}$, cu $q \in \{p, e, s, b, c, m\}$;
- pentru cazul în care, dintr-o clasă de riscuri (ex., riscuri politice) avem mai mult de un risc individual selectat, riscul clasei de risc respective se determină ca o medie aritmetică simplă a riscurilor individuale selectate; ex., dacă avem ${}^p_i\alpha_r$ (cu probabilitatea 0,4635 – *Tabelul 9*) și ${}^p_i\beta_r$ (cu probabilitatea 0,5588 – *Tabelul 9*), atunci riscul clasei de risc politic intern este: 0,5111, care va intra în calculul P_i ;
- la nivelul scenariului: opinăm că probabilitatea de realizare a scenariului depinde în proporție de 3:2 de probabilitatea internă, respectiv de cea externă⁸⁹, adică:

$$P = 0,6 \cdot P_i + 0,4 \cdot P_e$$

În continuare, sunt descrise, examinate și interpretate cele 8 scenarii alternative, prin construirea unor matrice descriptive (*Nota bene*: în celulele matricei care organizează funcționarea scenariului sunt trecute, pe de o parte, consecințele generate de provocări, riscuri, oportunități (*PRO* – Generare consecințe), iar pe de altă parte, sunt trecute modalitățile de gestionare a acestor consecințe (*RRA* – gestionare consecințe).

Scenariile din această categorie sunt descrise și examinate în cele 8 tabele grupate în *Anexa nr. 5*.

⁸⁸ Propunem utilizarea mediei geometrice a riscurilor individuale pe clasele de riscuri. Întrucât probabilitățile sunt strict pozitive (ignorăm evenimentul imposibil), media geometrică poate fi calculată indiferent de valoarea lui n . *Nota bene*: există, desigur, și probabilități negative, dar, în acest stadiu al studiului, ele nu vor fi luate în considerare, deși o dezvoltare a studiului ar putea s-o facă.

⁸⁹ Aceasta înseamnă, desigur, acordarea unei relevanțe mai mari problematicii interne a (re)construcției UE la orizontul anului 2030 decât problematicii externe. Cu toate acestea, se poate accepta o anumită cinematică a raportului dintre cele două cinematici – de fapt, autorii consideră, cu cât ne apropiem de orizontul de timp luat în considerare (anul 2030), că aceste două ponderi ale contribuției probabilității interne, respectiv externe tind să se echilibreze. Această tendință de echilibrare este un efect combinat al creșterii rolului UE în lume (inclusiv al atractivității modelului cultural european) – ceea ce mărește ponderea probabilității interne, dar care, tocmai prin acest fenomen, generează creșterea mai rapidă a ponderii probabilității externe. Probabil, această cinematică combinată ar putea fi descrisă, destul de adecvat, ca o curbă în J (relativă la ponderea probabilității externe), al cărei punct de minim s-ar putea situa în jurul anului 2027 (când va intra în funcțiune Cadrul financiar multianual 2028-2034).

Anexa nr. 5. Set de scenarii privind Uniunea Europeană la orizontul anului 2030

Scenariul 1 pesimist-reactiv (S1/P-R)

Tabelul nr. 18 Scenariul fenomenologic S1/P-R

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe			
		(AA) egoism insular	(AP) autonomism	(AI) inter-guvern. Politic	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifragilitate	
PRO – interne	P	Politice		Minoritățile				
		Economice			Coeziunea/convergența economică reală	Convergența instituțională privind minoritățile		
		Tehnologice				Convergența structurilor economiilor statelor membre		
		Sociale	Naționalismul xenofob			Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale, la nivel național, în statele membre		
		Axiologice		Socialitatea		Convergență instituțională privind cooperarea socială		
		De mediu		Economia circulară		Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale, la nivel național, în statele membre		
	R	Politice	Iliberalismul	Tendențele centrifuge				
		Economice			Consumerismul		Grid-uri de stimulente anti-consumerism	
		Tehnologice		Hiperconectivitatea				
		Sociale	Radicalizarea mișcărilor sociale				Oferță discreționară de „șinte” alternative	
		Axiologice	Polarizarea politică și socială					
		De mediu	Încălzirea globală ireversibilă				Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
	O	Politice	Consensualismul				Generarea de follow-up convergent	
		Economice			Bunurile publice europene			
		Tehnologice	Industria creative	Tehnologia U&R			Strategii de „mișcare” concertată a șocului	
		Sociale		Inovația socială			Generarea de follow-up convergent	
		Axiologice			Unitate în diversitate			

		De mediu		Cooperarea terestră			<i>Programe de distribuție sau redistribuție eficace a șocului</i>	
PRO –externe	P	Politice	Euroscpticismul extern		Tehnocratismul	<i>Convergență instituțională a statelor membre</i>		
		Economice	Protecționismul economic al statelor non-UE	Competiția de tip Giffen				
		Securizare	Războaiele regionale și conflictele înghețate					
		Sociale						
		Axiologice		Suveranitatea națională	Dreptul popoarelor	<i>Convergență instituțională a statelor membre</i>		
		De mediu	Interferențe în ecosistemele naturale			<i>Convergența structurilor economiilor statelor membre</i>		
	R	Politice	Retrageri din acorduri multilaterale	Autocrațiile naționale			<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
		Economice	Dependența energetică și privind materiile prime rare				<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		Securizare	Dominarea militară a spațiului cosmic				<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
		Sociale	Migrația ilegală				<i>Grid-uri de stimulente anti-consumerism</i>	
		Axiologice	Libertatea absolută					
		De mediu	Despădurirea și deșertificarea				<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
	O	Politice	Impact prin replicarea standardelor					<i>Generarea de follow-up convergent</i>
Economice		Avantajul economic competitiv/comparativ					<i>Strategii de „mișcare” concertată a șocului</i>	
Securizare				Extinderea capacităților de apărare ale UE				
Sociale				Mișcarea socială anti-globalizare			<i>Generarea de follow-up convergent</i>	

Sursa: autorii

Scenariul 2 pesimist-proactiv (S2/P-A)

Tabelul nr. 19 Scenariul fenomenologic S2/P-A

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe			
		(AA) egoism cooperativ	(AP) hegemonism	(AI) inter-guvern. Formal	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifragilitate	
PRO – interne	P	Politice		Revizionismul	Statul de drept	Convergență instituțională a statelor membre Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre		
		Economice	Coeziunea/convergența economică reală					
		Tehnologice			Inteligența artificială			Convergența structurilor economiilor statelor membre
		Sociale		Naționalismul xenofob				Convergență instituțională a statelor membre
		Axiologice		Postmodernismul				Convergența structurilor economiilor statelor membre
		De mediu	Tehnologiile verzi					
	R	Politice		Extremismul		Ofertă discreționară de „ținte” alternative		
		Economice	Consumerismul			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice		
		Tehnologice		Hiperconectivitatea				
		Sociale		Radicalizarea mișcărilor sociale		Grid-uri de stimulente anti-consumerism		
		Axiologice		Polarizarea socială și politică		Ofertă discreționară de „ținte” alternative		
		De mediu		Încălzirea globală ireversibilă		Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice		
	O	Politice	Civismul				Generarea de follow-up convergent	
		Economice	Piața comună				Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului	
		Tehnologice						
		Sociale			Justiția socială		Strategii de „mișcare” concertată a șocului	
		Axiologice			Europenismul			
		De mediu	Modele de afaceri sustenabile				Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului	
PRO – externe	P	Politice	Tehocratismul	Eurosepticismul extern		Convergență instituțională a statelor membre		
		Economice		Protecționismul economic al statelor non-UE		Convergența structurilor economiilor statelor membre		

		Securizare		Proliferarea și sofisticarea armelor		<i>Coerență structurală</i>		
		Sociale			Persoanele de vârstă a treia			
		Axiologice		Suveranitatea națională				
		De mediu			Reglementarea dreptului spațiului cosmic	<i>Convergență instituțională a statelor membre</i>		
	<i>R</i>	Politice		Sistemele integrative captive			<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		Economice	Relocarea corporațiilor și a capitalului financiar					
		Securizare		Entitățile non-statale și războiul hibrid			<i>Grid-uri de stimulente anti-consumerism</i>	
		Sociale	Foamea				<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
		Axiologice		Hegemonia culturală și antioccidentalismul			<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		De mediu	Deșeurile în spațiul cosmic de proximitate				<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
	<i>O</i>	Politice	Extinderea Uniunii		O vecinătate prietenoasă			<i>Generarea de follow-up convergent</i>
		Economice	Atractivitatea pieței muncii					
Securizare				Articolul 5 din Tratatul Nord-Atlantic				
Sociale			Mișcarea socială anti-globalizare				<i>Strategii de „mișcare” concertată a șocului</i>	
Axiologice		Destinul comun al umanității						
De mediu		Cooperarea terestră			Cooperarea spațială		<i>Programe de distribuție sau redistribuție eficace a șocului</i>	

Sursa: autorii

Scenariul 3 conservator-reactiv (S3/C-R)

Tabelul nr. 20 Scenariul fenomenologic S3/C-R

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe			
		(AA) justiție umană	(AP) naționalism individualist	(AI) ierarhie centralizată	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifragilitate	
PRO – interne	P	Politice	Statul de drept	Revizionismul				
		Economice			Coeziunea/convergența economică reală	Convergență instituțională a statelor membre		
		Tehnologice						
		Sociale		Naționalismul xenofob				
		Axiologice	Tranziția de la „a avea” la „a fi”			Convergență instituțională a statelor membre		
		De mediu		Economia circulară		Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre		
	R	Politice		Iliberalismul				
		Economice			Datoria suverană		Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
		Tehnologice		Hiperconectivitatea				
		Sociale			Radicalizarea mișcărilor sociale		Ofertă discreționară de „ținte” alternative	
		Axiologice						
		De mediu		Încălzirea globală ireversibilă			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
	O	Politice	Consensualismul					Generarea de follow-up convergent
		Economice			Piața comună			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
		Tehnologice			Post-pandemia COVID-19			Generarea de follow-up convergent
		Sociale	Justiția socială		Comunitarianismul			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
		Axiologice						
		De mediu			Energia regenerabilă			
PRO – externe	P	Politice		Eurosepticismul extern	Tehnocratismul	Convergență instituțională privind decizia publică		
		Economice		Protecționismul economic al statelor non-UE		Convergența structurilor economiilor statelor membre		
		Securizare		Proliferarea și sofisticarea armelor		Convergență instituțională a statelor membre		
		Sociale						
		Axiologice	Drepturile omului	Suveranitatea națională				

	De mediu			Reglementarea dreptului spațiului cosmic	Convergență instituțională a statelor membre		
R	Politice		Autocrațiile naționale și entitățile non-statale			Ofertă discreționară de „ținte” alternative	
	Economice		Dependența energetică și importul de materii prime rare a Uniunii				
	Securizare		Entitățile non-statale și războiul hibrid			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
	Sociale		Migrația ilegală			Grid-uri de stimulente anti-consumerism	
	Culturale		Violența			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
	De mediu		Deșeurile în spațiul cosmic de proximitate				
O	Politice						
	Economice			Atractivitatea pieței muncii			Programe de distribuție sau redistribuție eficace a șocului
	Securizare						
	Sociale	Feminismul					
	Axiologice	Destinul comun al umanității					Strategii de „mișcare” concertată a șocului
	De mediu			Opțiunea solară privind energia			

Sursa: autorii

Scenariul 4 conservator-proactiv (S4/C-A)

Tabelul nr. 21 Scenariul fenomenologic S4/C-A

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe			
		(AA) justiție universală	(AP) naționalism interdependent	(AI) ierarhie distribuită	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifragilitate	
PRO – interne	P	Politice	Statul de drept	Minoritățile		Convergență instituțională a statelor membre		
		Economice		Coeziunea/convergența economică reală		Convergența structurilor economiilor statelor membre		
		Tehnologice	Industria 4.0.		Inteligența artificială			
		Sociale						
		Culturale	Socialitatea					
		De mediu	Integrarea culturii în natură și biodiversitatea			Convergență instituțională privind cooperarea socială		
	R	Politice		Extremismul			Ofertă discreționară de „finte” alternative	
		Economice			Consumerismul			
		Tehnologice			Hiperconectivitatea		Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
		Sociale		Înegalitatea economică			Ofertă discreționară de „finte” alternative	
		Axiologice					Ofertă discreționară de „finte” alternative	
		De mediu		Încălzirea globală ireversibilă			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
	O	Politice	Civismul		Legitimitatea legalității			Generarea de follow-up convergent
		Economice			Bunurile publice europene			
		Tehnologice			Tehnologia U&R			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
		Sociale	Justiția socială		Inovația socială			
		Axiologice	Eticismul universal	Multi/inter-culturalismul				Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului
		De mediu	Modele de afaceri sustenabile					Strategii de „mișcare” concertată a șocului
PRO – externe	P	Politice			Tehnocratismul	Convergență instituțională privind decizia publică		
		Economice		Dumping-ul social/fiscal		Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre		
		Securizare		Provocările militare și atacurile cibernetice		Convergență instituțională a statelor membre		
		Sociale						
		Axiologice	Dreptul popoarelor				Convergență instituțională a statelor membre	

	De mediu	Reglementarea dreptului spațiului cosmic			<i>Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre</i>		
R	Politice		Sistemele integrative captive			<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
	Economice		Relocarea corporațiilor și a capitalului financiar			<i>Grid-uri de stimulente anti-consumerism</i>	
	Securizare		Conflictele religioase			<i>Oferă discreționară de „ținte” alternative</i>	
	Sociale			Sărăcia globală		<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
	Axiologice			Hegemonia culturală și antioccidentalismul		<i>Oferă discreționară de „ținte” alternative</i>	
	De mediu		Poluarea			<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
O	Politice			Impact prin replicarea standardelor			<i>Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului</i>
	Economice		Avantajul economic competitiv/comparativ				<i>Strategii de „mișcare” concertată a șocului</i>
	Securizare		Parteneriatele strategice militare și cibernetice				<i>Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului</i>
	Sociale			Mișcarea socială anti-globalizare			
	Axiologice	Destinul comun al umanității	Uniți în diversitate		Toleranța interculturală		
	De mediu	Cooperarea spațială			Opțiunea solară privind energia		

Sursa: autorii

Scenariul 5 realist-reactiv (S5/R-R)

Tabelul nr. 22 Scenariul fenomenologic S5/R-R

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe		
		(AA) democrație reprezentativă	(AP) globalism de piață	(AI) adoptarea Tr. De la Buc.	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifragilitate
PRO – interne	P	Politice	Statul de drept			Convergență instituțională a statelor membre	
		Economice		Productivitatea reală a muncii		Convergența structurilor economiilor statelor membre	
		Tehnologice		Inteligența artificială			
		Sociale		Calitatea elitelor și percepția autorității		Convergență instituțională a statelor membre	
		Axiologice			Postmodernismul		
		De mediu		Tehnologiile verzi		Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre	
	R	Politice		Iliberalismul			Ofertă discreționară de „ținte” alternative
		Economice		Leverage-ul bancar			Grid-uri de stimulente anti-consumerism
		Tehnologice		Ingineria/manipularea genetică			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice
		Sociale		Inegalitatea economică			Grid-uri de stimulente anti-consumerism
		Axiologice		Polarizarea socială și politică			Ofertă discreționară de „ținte” alternative
		De mediu		Reducerea suprafeței verzi			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice
	O	Politice			Legitimitatea legalității		Generarea de follow-up convergent
		Economice		Piața comună			Programe de distribuție sau redistribuție eficace a șocului
		Tehnologice		Post-pandemia COVID-19			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
		Sociale	Justiția socială		Inovația socială		Generarea de follow-up convergent
		Axiologice			Europenismul		
		De mediu		Noi surse de hrană			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
PRO	P	Politice		Privatizarea globalizării		Convergență instituțională a statelor membre	

	Economice							
	Securizare		Provocările militare și atacurile cibernetice			<i>Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre</i>		
	Sociale	Îmbătrânirea populației	Colapsul securității sociale			<i>Convergență instituțională a statelor membre</i>		
	Axiologice	Suveranitatea națională		Dreptul popoarelor				
	De mediu		Schimbările climatice globale			<i>Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre</i>		
	R	Politice		Sistemele integrative captive			<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		Economice		Crizele financiare externe			<i>Grid-uri de stimulente anti-consumerism</i>	
		Securizare		Conflictele religioase			<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		Sociale		Foamea			<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
		Axiologice		Libertatea absolută			<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		De mediu		Despădurirea și deșertificarea			<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
	O	Politice			Extinderea Uniunii			<i>Generarea de follow-up convergent</i>
		Economice		Avantajul economic competitiv/comparativ				<i>Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului</i>
		Securizare	Parteneriatele strategice militare și cibernetice		Interoperabilitatea Eurocorps – NATO			<i>(Af₃) generarea de follow-up convergent</i>
		Sociale		Mișcarea socială anti-globalizare	Mișcarea socială ecologistă			
Axiologice		Toleranța interculturală		Unitate în diversitate				
De mediu		Cooperarea terestră		Cooperarea spațială				

Sursa: autorii

Scenariul 6 realist-proactiv (S6/R-A)

Tabelul nr. 23 Scenariul fenomenologic S6/R-A

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe			
		(AA) democrație participativă	(AP) globalism proiectat	(AI) Constituție europeană	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifragilitate	
PRO – interne	P	Politice	Statul de drept	Minoritățile	Convergență instituțională a statelor membre			
		Economice		Ocuparea și piața muncii	Coeziunea/convergența economică reală	Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre		
		Tehnologice		Industria 4.0.				
		Sociale						
		Axiologice	Socialitatea			Convergență instituțională a statelor membre		
		De mediu	Tehnologiile verzi	Economia circulară	Integrarea culturii în natură și biodiversitatea	Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre		
	R	Politice		Iliberalismul	Tendințele centrifuge		Ofertă discreționară de „șinte” alternative	
		Economice		Datoria suverană			Grid-uri de stimulente anti-consumerism	
		Tehnologice		Ingineria genetică			Ofertă discreționară de „șinte” alternative	
		Sociale		Sărăcia intra-uniune			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
		Axiologice		Antagonismul religios	Polarizarea socială și politică		Ofertă discreționară de „șinte” alternative	
		De mediu		Încălzirea globală ireversibilă			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
	O	Politice	Consensualismul		Legitimitatea legalității			Generarea de follow-up convergent
		Economice			Bunurile publice europene			
		Tehnologice		Industria creative				Programe de distribuție sau redistribuție eficace a șocului
		Sociale			Comunitarianismul			Generarea de follow-up convergent
		Axiologice	Eticismul universal		Europenismul			
		De mediu		Noi surse de hrană	Modele de afaceri sustenabile			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
PRO – externe	P	Politice		Tehnocratismul		Convergență instituțională a statelor membre privind decizia publică		

	Economice		Dumping-ul social/fiscal		<i>Convergența structurilor economiilor statelor membre</i>			
	Securizare							
	Sociale	Îmbătrânirea populației			<i>Convergență instituțională a statelor membre</i>			
	Axiologice		Suveranitatea națională	Dreptul popoarelor	<i>Convergență instituțională a statelor membre</i>			
	De mediu		Interferențe în ecosistemele naturale	Reglementarea dreptului spațiului cosmic				
	R	Politice		Sistemele integrative captive			<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		Economice		Crizele financiare externe			<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>	
		Securizare						
		Sociale		Migrația ilegală			<i>Ofertă discreționară de „ținte” alternative</i>	
		Axiologice	Libertatea absolută					
	De mediu		Poluarea			<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>		
	O	Politice	Impact prin replicarea standardelor		O vecinătate prietenoasă			<i>Generarea de follow-up convergent</i>
Economice			Gradul mare de intermediere financiară				<i>Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului</i>	
Securizare				Extinderea capacităților de apărare ale UE			<i>Generarea de follow-up convergent</i>	
Sociale		Mișcarea socială ecologistă	Mișcarea socială anti-globalizare				<i>Strategii de „mișcare” concertată a șocului</i>	
Axiologice		Toleranța interculturală	Destinul comun al umanității	Unitate în diversitate				
De mediu			Opțiunea solară privind energia	Cooperarea spațială				

Sursa: autorii

Scenariul 7 optimist-reactiv (S7/O-R)

Tabelul nr. 24 Scenariul fenomenologic S7/O-R

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe			
		(AA) legalitate	(AP) comunitar. Emergent	(AI) Confederație europeană	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifrăgilitate	
PRO – interne	P	Politice	Statul de drept	Minoritățile	Revizionismul/ Iredentismul	Convergență instituțională a statelor membre		
		Economice			Productivitatea reală a muncii	Convergența structurilor economiilor statelor membre		
		Tehnologice		Biotehnologiile	Inteligența artificială	Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre		
		Sociale		Calitatea elitelor și percepția autorității		Convergență instituțională a statelor membre		
		Axiologice	Socialitatea					
		De mediu			Economia circulară	Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre		
	R	Politice		Extremismul			Ofertă discreționară de „șinte” alternative	
		Economice		Consumerismul	Leverage-ul bancar		Grid-uri de stimulente anti-consumerism	
		Tehnologice		Ingineria/manipularea genetică			Ofertă discreționară de „șinte” alternative	
		Sociale		Radicalizarea mișcărilor sociale				
		Axiologice			Polarizarea socială și politică			
		De mediu						
	O	Politice			Civismul			Generarea de follow-up convergent
		Economice		Piața comună	Moneda comună			Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului
		Tehnologice		Industria creative	Tehnologia U&R			
		Sociale		Comunitarianismul	Inovația socială			
		Axiologice		Multi/inter-culturalismul	Europenismul			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
		De mediu		Energia regenerabilă				
PRO – externe	P	Politice		Privatizarea globalizării		Convergență instituțională a statelor membre		
		Economice		Competiția de tip Giffen	Protecționismul economic al statelor non-UE			
		Securizare						
		Sociale	Îmbătrânirea populației	Colapsul securității sociale	Pandemiile	Convergență instituțională a statelor membre		
		Axiologice	Drepturile omului		Suveranitatea națională			

	De mediu	Reglementarea dreptului spațiului cosmic					
R	Politice		Sistemele integrative captive			Ofertă discreționară de „șinte” alternative	
	Economice		Dependența energetică și privind materiile prime rare a Uniunii				
	Securizare						
	Sociale	Migrația ilegală	Sărăcia globală			Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice	
	Axiologice		Violența				
De mediu		Despădurirea și deșertificarea					
O	Politice	Impact prin replicarea standardelor		Extinderea Uniunii			Generarea de follow-up convergent
	Economice			Avantajul economic competitiv/comparativ			Programe de distribuție sau redistribuție eficace a șocului
	Securizare			Parteneriatele strategice militare și cibernetice			Generarea de follow-up convergent
	Sociale		Mișcarea socială anti-globalizare	Mișcarea socială ecologistă			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
	Axiologice			Toleranța inter-culturală			
	De mediu			Opțiunea solară privind energia			

Sursa: autorii

Scenariul 8 optimist-proactiv (S8/O-A) – probabilitate: 36,49%

Tabelul nr. 25 Scenariul fenomenologic S8/O-A

		PRO – Generare consecințe			RRA – Gestionare consecințe		
		(AA) legitimitate	(AP) comunitar. Proiectat	(AI) S.U.E.	(Ro) robustețe	(Re) reziliență	(Af) antifragilitate
PRO – interne	P	Politice	Statul de drept	Minoritățile		Convergență instituțională a statelor membre	
		Economice	Ocuparea și piața muncii	Productivitatea reală a muncii	Coeziunea/convergența economică reală	Convergența structurilor economiilor statelor membre	
		Tehnologice		Industria 4.0.	Inteligența artificială		
		Sociale				Convergență instituțională a statelor membre sectoriale în statele membre	
		Axiologice	Tranziția de la „a avea” la „a fi”	Socialitatea	Postmodernismul		
		De mediu	Integrarea culturii în natură și biodiversitatea		Economia circulară	Creșterea gradului de închidere a lanțurilor sectoriale în statele membre	
	R	Politice	Ilberalismul	Extremismul	Tendențele centrifuge		Ofertă discreționară de „șinte” alternative
		Economice		Consumerismul	Datoria suverană		Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice
		Tehnologice		Ingineria/manipularea genetică			
		Sociale	Radicalizarea mișcărilor sociale		Inegalitatea economică		Ofertă discreționară de „șinte” alternative
		Axiologice	Antagonismul religios		Polarizarea politică și socială		
		De mediu	Încălzirea globală ireversibilă				Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice
	O	Politice	Legitimitatea legalității		Consensualismul		Generarea de follow-up convergent
		Economice		Moneda comună	Bunurile publice europene		Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului
		Tehnologice			Post-pandemia COVID-19		
		Sociale	Justiția socială	Comunitarianismul	Inovația socială		Strategii de „mișcare” concertată a șocului
		Axiologice	Eticismul universal		Europenismul		Generarea de follow-up convergent
		De mediu	Modele de afaceri sustenabile	Noi surse de hrană			Strategii de „mișcare” concertată a șocului
PRO – externe	P	Politice	Tehnocratismul		Eurosepticismul extern	Convergență instituțională a statelor membre	
		Economice			Protecționismul economic al statelor non-UE	Convergența structurilor economiilor statelor membre	
		Securizare	Războaiele regionale și conflictele înghețate			Convergență instituțională a statelor membre	

		Sociale	Colapsul securității sociale						
		Axiologice	Drepturile omului		Suveranitatea națională				
		De mediu	Schimbările climatice globale		Reglementarea dreptului spațiului cosmic				
	R	Politice			Sistemele integrative captive			<i>Ofertă discreționară de „șinte” alternative</i>	
		Economice			Relocarea corporațiilor și a capitalului financiar				
		Securizare			Dominarea militară a spațiului cosmic				<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>
		Sociale			Migrația ilegală				<i>Grid-uri de stimulente anti-consumerism</i>
		Axiologice			Hegemonia culturală și antioccidentalismul				<i>Ofertă discreționară de „șinte” alternative</i>
		De mediu			Deșeuri în spațiul cosmic de proximitate				<i>Stimularea discreționară a comportamentelor anti-ciclice</i>
	O	Politice	Impact prin replicarea standardelor		Extinderea Uniunii			<i>Generarea de follow-up convergent</i>	
		Economice		Avantajul economic competitiv/comparativ	Gradul mare de intermediere financiară			<i>Programe de distribuție sau redistribuție eficiente a șocului</i>	
		Securizare			Extinderea capacităților de apărare ale UE			<i>Generarea de follow-up convergent</i>	
		Sociale	Feminismul	Mișcarea socială ecologistă				<i>Strategii de „mișcare” concertată a șocului</i>	
Axiologice		Destinul comun al umanității	Toleranța interculturală	Unitate în diversitate			<i>Generarea de follow-up convergent</i>		
De mediu		Cooperarea terestră	Opțiunea solară privind energia	Cooperarea spațială					

Sursa: autorii

Bibliografie selectivă

- Akman, M.S., Armstrong, S., Dadush, U., Gonzalez, A., Kimura, F., Nakagawa, J., Rashish, P., Tamura, A., Primo Braga, C.A. (2020). World Trading System under Stress: Scenarios for the Future. *Glob Policy* 11: 360-366.
- Anghel, V., Jones, E. (2021). Failing Forward in Eastern Enlargement: Problem Solving through Problem Making. *Journal of European Public Policy*. DOI: 10.1080/13501763.2021.1927155.
- Archick, K. (2021). The European Union: Ongoing Challenges and Future Prospects. *Current Politics & Economics of Europe* 32(1): 105-150.
- Azoulay, L., Barbou des Places, S., Pataut, E. (2016). *Constructing the Person in EU Law: Rights, Roles, Identities*. Hart Publishing.
- Baiardi, D., Morana, C. (2021). Climate Change Awareness: Empirical Evidence for the European Union. *Energy Economics* 96. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105163>.
- Bajarūnas, E. (2020). Addressing Hybrid Threats: Priorities for the EU in 2020 and Beyond. *European View* 19(1): 62-70.
- Bakardjieva Engelbrekt, A., Leijon, K., Michalski, A., Oxelheim, L. (2021). What Does the Technological Shift Have in Store for the EU? Opportunities and Pitfalls for European Societies. In Bakardjieva Engelbrekt, A., Leijon, K., Michalski, A., Oxelheim, L. (Eds.) *The European Union and the Technology Shift*. Springer International Publishing.
- Bekemans, L. (2020). The Future of the European Union: Values, Education, Participation and Solidarity. In Qorraj, G., Hashi, I. (Eds.). *European Union and the Western Balkans*. To Know Press, pp. 179-202.
- Bellamy, R.; Kröger, S.; Lorimer, M. 2021. Normative Foundations and Political Party Views of Differentiated Integration. (A Horizon 2020 funded research project)
- Benz, A. (2021). Federal Democracy, Distributive Justice and the Future of Europe. *European Law Journal* 2021: 1-14.
- Berend, I.T. (2016). *The Contemporary Crisis of the European Union: Prospects for the Future* (1st ed.). Routledge.
- Bhardwaj A. (2020). Principles of Tech-Ökonomie: Future of Economics for 2050. In Eisenriegler S. (eds.). *The Circular Economy in the European Union*. Springer, Cham.
- Bilgin, M.H., Doker, A.C, Karabulut, G., Zimmermann, K.F. (2021). Democracy and COVID-19 Outcomes. CEPR Discussion Paper No. DP15722. <https://ssrn.com/abstract=3783948>.
- Blokker, P. (2021). The Democracy and Rule of Law Crises in the European Union. Work Package 1 within the Project RECONNECT – Reconciling Europe with its Citizens through Democracy and Rule of Law. https://reconnect-europe.eu/wp-content/uploads/2021/07/D14.1_web.pdf.
- Bogaards, M. (2021). The European Union: Consociational Past, Centripetal Future? *Journal of Representative Democracy*. DOI: 10.1080/00344893.2021.1898459.
- Bulmer, S., Paterson, W.E. (2018). *Germany and the European Union: Europe's Reluctant Hegemon?* (The European Union Series). Red Globe Press.
- Calleo, D.P. (2003). *Rethinking Europe's Future* (Century Foundation Book). Princeton University Press.

- Calliess, C. (2021). The Future of Europe after Brexit towards a Reform of the European Union and Its Euro Area. *Yearbook of European Law*. <https://doi.org/10.1093/yel/yeaa014>.
- Čeginskas, V.L.A., Kaasik-Krogerus, S., Lähdesmäki, T., Mäkinen, K. (2021). Constructing Social Europe through European Cultural Heritage. *European Societies*. Routledge – Taylor & Francis Online.
- Celi, G., Guarascio, D., Simonazzi, A. (2020). A Fragile and Divided European Union Meets Covid-19: Further Disintegration or ‘Hamiltonian moment’? *Journal of Industrial and Business Economics* 47: 411-424.
- Ceron, M. (2021). Post-COVID Prospects for the EMU: The Pandemic Core-Periphery Divide, Palliative Measures and the Stakes of the Conference on the Future of Europe. *HAPSc Policy Briefs Series* 2(1): 159-165.
- Coman, R., Volintiru, C. (2021). Anti-liberal Ideas and Institutional Change in Central and Eastern Europe. *European Politics and Society*. DOI: 10.1080/23745118.2021.1956236.
- Conference on the Future of Europe. 2021. Conference on the Future of Europe: citizens in the spotlight. Press release – September 17. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_4745.
- Conference on the Future of Europe. 2021. European Citizens’ Panels. <https://futureu.europa.eu/pages/panels>.
- Conference on the Future of Europe. 2021. Multilingual Digital Platform of the Conference on the Future of Europe – First Interim Report (August). <https://futureu.europa.eu/pages/reporting>.
- Crescenzi, R., Giua, M. (2020). One or Many Cohesion Policies of the European Union? On the Differential Economic Impacts of Cohesion Policy across Member States. *Regional Studies* 54(1): 10-20.
- Damro, C., Heins, E., Scott, D. (Eds.). (2021). *European Futures: Challenges and Crossroads for the European Union of 2050* (1st ed.). Routledge.
- De Vries, C.E. (2018). *Euroscepticism and the Future of European Integration*. Oxford University Press.
- Deift, P.; Jitomirskaya, S.; Klainerman, S. 2021. As US Schools Prioritize Diversity Over Merit, China Is Becoming the World’s STEM Leader. *Quillette*. <https://quillette.com/2021/08/19/as-us-schools-prioritize-diversity-over-merit-china-is-becoming-the-worlds-stem-leader/>.
- Domínguez-Jiménez, M., Lehmann, A. (2021). Accounting for Climate Policies in Europe’s Sovereign Debt Market. Policy Contribution 10/2021, Bruegel. <https://euagenda.eu/publications/accounting-for-climate-policies-in-europe-s-sovereign-debt-market>.
- Drozdiak, W. (2017). *Fractured Continent: Europe’s Crises and the Fate of the West*. W.W. Norton & Company.
- Dunin-Wasowicz, R., Cooper, L., Milanese, N. (2021). Conference on the Future of Europe: Civil Society Should Take the Lead. LSE Brexit. Blog Entry. <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2021/05/07/conference-on-the-future-of-europe-civil-society-should-take-the-lead/>.
- Elkerbout, M., Egenhofer, C., Núñez Ferrer, J., Cătuți, M., Kustova, I., Rizos, V. (2020). The European Green Deal after Corona: Implications for EU Climate Policy. CEPS Policy Insights.

- https://www.ceps.eu/wp-content/uploads/2020/03/PI2020-06_European-Green-Deal-after-Corona.pdf.
- Elkerbout, M., Rizos, V., Egenhofer, E., Bryhn, J. (2021). European Green Deal: Towards a Resilient and Sustainable Post-Pandemic Recovery. CEPS. <https://www.ceps.eu/ceps-publications/european-green-deal/>.
- European Climate Foundation. (2021). Measuring Progress Towards Climate Neutrality. <https://euagenda.eu/publications/measuring-progress-towards-climate-neutrality>.
- European Commission. (2020). 2020 Strategic Foresight Report – Charting the Course towards a More Resilient Europe. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/strategic_foresight_report_2020_1_0.pdf.
- European Commission. 2019. *The Future of Government 2030+. A Citizen Centric Perspective on New Government Models*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- European Commission. 2021. 2021 Strategic Foresight Report. The EU’s Capacity and Freedom to Act. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/strategic_foresight_report_2021_en.pdf.
- European Commission. The Megatrends Hub. https://knowledge4policy.ec.europa.eu/foresight/tool/megatrends-hub_en#explore.
- European Parliamentary Research Service Strategy. 2021. Thinking About the Future: What Is the Future of Sovereignty and of European Sovereignty? (September 21). <https://epthinktank.eu/2021/09/21/thinking-about-the-future-what-is-the-future-of-sovereignty-and-of-european-sovereignty/>.
- Fabbrini, S. (2021). Differentiation or Federalisation: Which Democracy for the Future of Europe? *European Law Journal* 2021: 1-13. <https://doi.org/10.1111/eulj.12384>.
- Freedman, J., Hoogensen Gjørsv, G., Razakamaharavo, V. (2021). Identity, Stability, Hybrid Threats and Disinformation. *Icono 14* 19(1): 38-69.
- Gaub, F. (2019). Global Trends To 2030 – Challenges and Choices for Europe. *EU Institute for Security Studies*. https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/ESPAS_Report.pdf.
- German Council on Foreign Relations (DGAP). (2021). Building European Resilience and Capacity to Act: Lessons for 2030. https://dgap.org/sites/default/files/article_pdfs/210630_report-2021-13-en_.pdf.
- Glenn, J.C.; Florescu, E.; The Millennium Project Team. 2017. *State of the Future – V. 19.0*. Washington, D.C.: The Millennium Project.
- Goldberg, A.C, van Elsas, E.J., de Vreese, C.H. (2021). One Union, Different Futures? Public Preferences for the EU’s Future and Their Explanations in 10 EU Countries. *European Union Politics*. <https://doi.org/10.1177/14651165211034150>.
- Gray, D. (2013). *Constructing Europe. 25 Years of Architecture*. Actar.
- Guillen F.M. (2020). *2030: How Today’s Biggest Trends Will Collide and Reshape the Future of Everything*. St. Martin’s Press.
- Guvernul României. (2021). Notă referitoare la Conferința privind viitorul Europei: stadiul dezbaterii la nivel UE și participarea României la proces. <https://sgg.gov.ro/1/wp-content/uploads/2021/07/NOTA-4.pdf>.

- Haas, T.; Sander, H. (2020). Decarbonizing Transport in the European Union: Emission Performance Standards and the Perspectives for a European Green Deal. *Sustainability* 12, 8381. <https://doi.org/10.3390/su12208381>.
- Harun A. (2021). The Future of European Union Enlargement Policy. Turkey is “IN or OUT”? In Bilgin A., (ed.) *EU/Turkey Relations in the Shadows of Crisis: A Break-Up Or Revival?* Rowman & Littlefield, pp. 95-111.
- Hloušek, V., Fiala, P. (2021). The Future of Europe and the Role of Eastern Europe in Its Past, Present, and Future 2. A New Critical Juncture? Central Europe and the Impact of European integration. *European Political Science* 20: 243-253.
- Hosli, M.O., Garrett, T., Niedecken, S., Verbeek, N. (2021). *The Future of Multilateralism: Global Cooperation and International Organizations*. Rowman & Littlefield.
- Hummelbrunner, S., Kirchmair, L., Pirker, B., Prickartz, A.C., Staudinger, I. (2021). Shaping the Future of Europe: Introduction. *European Papers* 6(1): 229-237.
- INRAE and AgroParisTech; Guyomard, H., Bureau, J.B., Chatellier, V., Detang-Dessendre, C., Dupraz, P., Jacquet, F., Reboud, X., Requillart, V., Soler, L.G., Tysebaert, M. (2020). The Green Deal and the CAP: Policy Implications to Adapt Farming Practices and to Preserve the EU’s Natural Resources. Research report (IP/B/AGRI/IC/2020-036) for European Parliament’s Committee on Agriculture and Rural Development. <https://hal.inrae.fr/hal-03209246>.
- Jauhiainen, J.S. (2020). Biogeopolitics of COVID-19: Asylum-Related Migrants at the European Union Borderlands. *Journal of Economic and Human Geography* 111(3): 260-274.
- Jeannot, A.M. (2020). A Threat from within? Perceptions of Immigration in an Enlarging European Union. *Acta Sociologica* 63(4): 343-60.
- Józson, M. (2020). The Future of Europe: The Beginning of a New Era in EU Governance? *European Journal of Comparative Law and Governance* 7(4): 408-434.
- Kalniete, S., Pildegovičs, T. (2021). Strengthening the EU’s Resilience to Hybrid Threats. *European View* 20(1): 23-33.
- Karnell, E.H. (2019). Constructing Europe’s Area of Freedom, Security, and Justice through the Framework of “Regulation”: A Cascade of Market-Based Challenges in the EU’s Fight Against Financial Crime. *German Law Journal*. Cambridge University Press Online.
- Kochenov, D., de Búrca, G., Williams, A. (Eds.) (2015). *Europe’s Justice Deficit?* Hart Publishing.
- Krastev, I. (2017). *After Europe*. University of Pennsylvania Press.
- Leonard, D., Leonard, M. (Eds.) (2001). *The Pro-European Reader*. Palgrave Macmillan.
- Maher, R. (2021). International Relations Theory and the Future of European Integration. *International Studies Review* 23(1): 89-114.
- Malița, M. (1998). *Zece mii de culturi, o singură civilizație*. Editura Nemira, București.
- Marsh, D. (2011). *The Euro: The Battle for the New Global Currency*. Yale University Press.
- McCloskey, D.N. (2016). *Bourgeois Equality: How Ideas, Not Capital or Institutions, Enriched the World*. University of Chicago Press.
- McCormick, J. (2020). *European Union Politics* (ed. 3). Macmillan International Higher Education.

- McNamara, K. (2015). *The Politics of Everyday Europe: Constructing Authority in the European Union*. Oxford Scholarship Online.
- Middelaar, L.v. (2019). *Alarums and Excursions: Improvising Politics on the European Stage*. Agenda Publishing.
- Ministerul Afacerilor Externe. 2021. Reuniunea Anuală a Diplomației Române, 7-9 septembrie. <https://www.mae.ro/node/56549>.
- Mobjörk, M., Lövbrand, E. 2021. *Anthropocene (In)securities: Reflections on Collective Survival 50 Years After the Stockholm Conference*. Oxford University Press. https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-09/anthropocene_insecurities.pdf.
- Müller-Graff, P.C. (2021). The Conference on the Future of Europe. ERA Forum. <https://doi.org/10.1007/s12027-021-00681-7>.
- Murray, P. (2019). *Visions of European Unity*. Routledge.
- Nestoras, A.; Cappelletti, F.; Alesina, M.; Delhomme, V.; Descamps, C. (eds.) 2021. *Liberal White Book Europe 2030: The Roadmap for a Liberal Europe and How to Get There*. Brussels: European Liberal Forum. <https://www.liberalforum.eu/wp-content/uploads/2021/04/Liberal-White-Book-NET-version.pdf>.
- Neyer, J. (2013). *The Justification of Europe: A Political Theory of Supranational Integration*. Oxford Scholarship Online.
- Nugent, N. (2020). *The Government and Politics of the European Union* (ed. 8). Macmillan International Higher Education.
- Pelkmans, J. (2007). *European Integration: Methods and Economic Analysis* (ed. 3), Financial Times Press.
- Peromingo, M. (2020). The Impact of COVID-19 and Response on the European Union Labour. Reports Collection Impact on Demand. SOCIEUX+ Expertise on Social Protection, Labour and Employment.
- Piris, J.C. (2011). *The Future of Europe: Towards a Two-Speed EU?* Cambridge University Press.
- Polchar, J. (2020). Unboxing the Future: Finding the Futures Hidden in Plain Sight. *EU Institute for Security Studies*. <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2019%20Foresight.pdf>.
- Pomares, J.; Abdala, B. 2018. Global Governance in 2030. Prospective Scenarios on the Future of Politics. <https://www.cippec.org/wp-content/uploads/2018/10/Global-Governance-in-2030.pdf>.
- Popescu-Zamfir, O; Sandu, D. (coord.) 2021. Democratic Resilience Index. A Pilot Project in Romania, Hungary and the Republic of Moldova. GlobalFocus Center. <https://www.global-focus.eu/wp-content/uploads/2021/09/Democratic-Resilience-Index.pdf>.
- Rashkova, E.R. (2021). The Future of Europe and the Role of Eastern Europe in Its Past, Present and Future. *European Political Science* 20: 237-242.
- Ropke, W. (2007 [1959]). *International Order and Economic Integration*. Ludwig von Mises Institute.
- Rowan, N.J., Galanakis, C.M. (2020). Unlocking Challenges and Opportunities Presented by COVID-19 Pandemic for Cross-cutting Disruption in Agri-food and Green Deal Innovations:

Quo Vadis? *Science of The Total Environment* 748.
<https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2020.141362>

- Rubery, J., Piasna, A. (2016). Labour Market Segmentation and the EU Reform Agenda: Developing Alternatives to the Mainstream. Working Paper no. 10., European Trade Union Institute.
- Rumelili, B. (2004). Constructing Identity and Relating to Difference: Understanding the EU's Mode of Differentiation. *Review of International Studies* 30.
- Schmidt, P., Dzihic, V. (2021). Vaccine Diplomacy and Enlargement Fatigue: Why the EU Must Rethink Its Approach to the Western Balkans. LSE European Politics and Policy (EUROPP). Blog Entry. <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2021/04/28/vaccine-diplomacy-and-enlargement-fatigue-why-the-eu-must-rethink-its-approach-to-the-western-balkans/>.
- Sennholz, H.F. (2018 [1955]). *How Can Europe Survive?* Forgotten Books.
- Sijstermans, J. (2021). Regional Governance in the EU: Regions and the Future of Europe. *Regional & Federal Studies* 31(2): 287-289.
- Simionescu, M., Păuna, C.B., Diaconescu, T. (2020). Renewable Energy and Economic Performance in the Context of the European Green Deal. *Energies* 13, 6440. <https://doi.org/10.3390/en13236440>.
- Skjærseth, J.B. (2021). Towards a European Green Deal: The Evolution of EU Climate and Energy Policy Mixes. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics* 21: 25-41.
- Smit, S., Tacke, T., Lund, S., Manyika, J., Thiel, L. (2020). The Future of Work in Europe. Automation, Workforce Transitions, and the Shifting Geography of Employment. Discussion Paper of McKinsey Global Institute.
- Stanivuković, S.N. (2017). *Europeanization as Discursive Practice. Constructing Territoriality in Central Europe and the Western Balkans*. Routledge.
- Strohmeier, D., Tenenbaum, H.R. (2019). *Young People's Visions and Worries for the Future of Europe. Findings from the Europe 2038 Project*. Routledge.
- Ştefanachi B. (2021). European Union – Crises and Challenges in Twenty-first Century. In Soitu D., Hošková-Mayerová Š., Maturo F. (eds.). *Decisions and Trends in Social Systems. Lecture Notes in Networks and Systems* (Vol. 189). Springer, Cham.
- The National Intelligence Council. 2021. *Global Trends 2040. A More Contested World*. https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/GlobalTrends_2040.pdf.
- Usherwood S., Pinder J. (2018). *The European Union: A Very Short Introduction*. Oxford University Press. OUP Collection.
- Vachudova, M.A. (2021). Populism, Democracy, and Party System Change in Europe. *Annual Review of Political Science* 24(1): 471-498.
- Valadas, C. (2021). New Directions for European Union Social Policy in Challenging Times. In Pomati, M., Jolly, A. (eds.). *Social Policy Review 33: Analysis and Debate in Social Policy*. Policy Press.
- Varga, M. (2021). The Return of Economic Nationalism to East Central Europe: Right-wing Intellectual Milieus and Anti-liberal Resentment. *Nations and Nationalism* 27: 206- 222.

- Viehoff, J. (2017). Maximum Convergence on a Just Minimum: A Pluralist Justification for European Social Policy. *European Journal of Political Theory* 17(2).
- Wallace, H., Pollack, M., Roederer-Rynning, C., Young, A. (2020). *Policy-Making in the European Union* (ed. 8). Oxford University Press.
- Weiss, T. (2021). De-Europeanisation of Czech Policy towards Eastern Partnership Countries under Populist Leaders. *Journal of European Integration* 43:5: 587-602.
- Zielonka, J. (2018). *Counter-Revolution: Liberal Europe in Retreat*. Oxford University Press.
- Zielonka, J. (2021). National Bonds, Foreign Policy and the Future of Europe. *Ethnopolitics* 20(1): 150-156.
- Zito, A.R., Burns, C., Lenschow, A. (2020). *The Future of European Union Environmental Politics and Policy*. Routledge.
- Zürn, M. (2021). Multilateralism in Crisis. An European Perspective. In de Sales Marques, J.L., Meyer, T., Telò, M. (Eds.). *Towards a New Multilateralism: Cultural Divergence and Political Convergence?* (1st ed.). Routledge.
- ***, Europe's Future. Open Innovation, Open Science, Open to the World: Reflections of the Research, Innovation and Science Policy Experts (RISE) High Level Group. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/15e2ff8d-c525-11e8-9424-1aa75ed71a1>.
- ***, Future of Europe – Special Eurobarometer 500. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2256>.
- ***, General Report – Activities of the European Union. https://europa.eu/european-union/documents-publications/reports-booklets/general-report_en.
- ***, GLOBSEC 2021 Summary, *Let's Rebuild the World Better*, 15-17 iunie 2021. <https://globsec.us5.list-manage.com/track/click?u=84b80370301a911ac36876637&id=03a085ed8e&e=7543227e88>.
- ***, Intervențiile din cadrul evenimentului de lansare a dezbaterii naționale privind viitorul Europei, găzduit de Președintele României, Klaus Iohannis, la Palatul Cotroceni, 13 iulie 2021. <https://www.presidency.ro/ro/media/intervențiile-din-cadrul-evenimentului-de-lansare-a-dezbaterii-naționale-privind-viitorul-europei-gazduit-de-presedintele-romaniei-klaus-iohannis-la-palatul-cotroceni>.
- ***, Modelling for Sustainable Development Goals (SDGs). <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ba210645-433b-11eb-b27b-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-209050006>.
- ***, The EU Digital Markets Act. A Report from a Panel of Economic Experts. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/329fb9b1-6c1a-11eb-aeb5-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-209050006>.

Institutul European din România

**Bd. Regina Elisabeta 7-9, sector 3,
RO-030016 București**